

Ayətullah Fazıl Lənkərani
Ayətullah Şəhabuddin İşraqi

ƏHLİ-BEYT (əleyhimussalam)

BİSMİLLAHİR-RƏHMANİR-RƏHİM
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَقِيهٌ وَاحِدٌ أَشَدُّ عَلَى إِبْلِيسَ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ

Rəsuli Əkrəm (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) buyurmuşdur: "Bir fəqih, İblisə qarşı min abiddən güclüdür."

ŞİƏ ALƏMİNİN MƏRCƏYİ-TƏQLİDİ
AYƏTULLAHÜL-ÜZMA FAZİL
LƏNKƏRANİNİN HƏYATİ BARƏDƏ QİSA
MƏLUMAT

TƏVƏLLÜDÜ

Ayətullahül-üzma Fazil Lənkərani 1310-cu hicri şəmsi ilində (1931) İranın Müqəddəs Qum şəhərində dünyaya gəlmişdir. Atası mərhum Ayətullah Fazil Lənkərani Qum Elmiyyə Hövzəsinin böyük alimlərindən və ustadlarından sayılırdı. Anası isə pak və tanınmış nəcabətli seyyid övladlarından idi.

TƏHSİLİ

İbtidai təhsil aldıqdan sonra, on üç yaşında ikən Qum Elmiyyə Hövzəsinə daxil olub, dini elmləri öyrənməyə başlayır. Gözəl istedad və bacarığı olduğuna görə müqəddimat və səth dərslərini altı ildə oxuyub başa çatdırır. On doqquz yaşında ikən Ayətullah Burucerdinin "istidlali fiqh və üsul" dərslərinin xaricinə gedir. Yaşının az, ağıl və zəkasının çox olması ilə ustad və tələbələrin diqqətini özünə cəlb edir. Onun səmimi dostu və

*elmi müzakirələrdəki yoldaşı İmam Xomeyninin
oğlu şəhid Ayətullah Mustafa Xomeyni idi.*

USTADLARI

*Ayətullahül-üzma Lənkərani on bir il
müddətində Ayətullahül-üzma Burucerdinin üsul
və fiqhın xarici dərslərində, həmçinin doqquz il
Ayətullahül-üzma İmam Xomeyninin dərslərində
iştirak etmiş, bu iki elm mənbəyindən son
dərəcədə bəhrələnmişdir.*

*Neçə il Ayətullah Əllamə Təbatəbainin fəlsəfə və
təfsir dərslərində iştirak edərək bu görkəmli
şəxsiyyətin də məarif dolu elm dəryasından
istifadə edərək feyz almışdır.*

TƏDRİSİ

*Ayətullahül-üzma Fazil Lənkərani Qum Elmiyyə
Hövzəsində neçə il səth dərslərini tədris etmişdir.
Hal-hazırda 25 ildən artıqdır ki, üsul və fiqh xaric
dərslərini tədris edir. Bu dərslərdə Qum Elmiyyə
Hövzəsinin 700-dən artıq elmi şəxsiyyətləri iştirak
edir.*

*Neçə illərdir ki, onun xaric dərslərinin lent
yazısı İİR radiosundan efirə buraxılır və İranın
hər bir nöqtəsində, habelə dünyanın müxtəlif
yerlərində çoxlu elmi şəxsiyyətlər onun
dərslərindən istifadə edir.*

TAGUT REJİMİ ƏLEYHİNƏ SİYASİ MÜBARİZƏLƏRİ

*İmam Xomeyni (rəhmətullahi əleyh) tağut
Pəhləvi rejiminin törətdiyi zülm və fəsada qarşı
mübarizəyə başlayanda, Ayətullahül-üzma
Lənkərani ən yaxın dost, sırdaş kimi onunla
qədəm-qədəm hərəkət edir, İslam İnqilabının
qələbəyə çatması üçün yorulmadan fəaliyyət*

göstərir, Qum Elmiyyə Hövzəsinin fəal üzvlərindən sayılırdı. Dəfələrlə dövlət məmurları tərəfindən tutularaq həbs edilmiş, axırda isə "Bəndəri-Ləngə"yə sürgün edilmişdir. Orada dörd ay qalandan sonra Yəzd şəhərinə sürgün olunur və iki il yarım orada qalır.

CAMAATA PİŞNAMAZLIQ

Əhli-beyt(əleyhimussalam) (əleyhimüssalam) məhəbbəti səbəb oldu ki, o, Qum şəhərinin mühüm yerlərində camaat namazına imamət etsin. Ayətullah Nəcəfi Mərəşinin vəfatından sonra tələbələr və Qum camaatının təkidilə Həzrəti Məsumə (əleyha salam)-ın hərəmində camaat namazına imaməti öhdəsinə götürdü ki, minlərlə alim, tələbə və ziyarətə gələnlər onun arxasında namaz qılıb feyz alırdılar.

MƏRCƏİYYƏT MƏQAMİ

Həzrəti İmam Xomeyninin vəfatından sonra möminlərdən çoxu təqlid məsələsində ona müraciət etməyə başladılar. Mərhum Ayətullah Ərəkinin vəfatından sonra isə, Qum Elmiyyə Hövzəsi Müdərrislər Yığıncağı tərəfindən rəsmi olaraq əksəriyyət təşkil edən rəy çoxluğu ilə ilk şəxs kimi İslam ümmətinə mərcəyi-təqlid seçildi.

ƏSƏRLƏRİ

Ayətullahül-üzma Lənkərani dini elmlər üzrə tələbə yetişdirməklə eyni zamanda, müxtəlif dəyərli elmi əsərlər də yazmışdır:

- 1. "Ürvətül-vüsqa" kitabına haşiyyə*
- 2. "Nəhayətüt-təqrir", (iki cildə, ərəbcə)*
- 3. Görkəmli fəqih, Mühəqqiq Həmədaninin "Təharət" kitabına haşiyyə (ərəbcə)*
- 4. "Kitabüs-sovm" (ərəbcə)*

5. *"Kitabül-qəza" (ərəbcə)*
6. *"Əl-qəvaidül-fiqhiyyə" (ərəbcə)*
7. *"Təqriratül-üsul" (İmam Xomeyninin dərslərinin təqriri, ərəbcə, on beş cildə)*
8. *"Tovzihül-məsail"*
9. *"Həmd" surəsinin təfsiri (ərəbcə)*
10. *"Peyğəmbərlərin isməti"*
11. *"Əhli-beyt(əleyhimussalam) yaxud "Təthir" ayəsindəki parlaq simalar"*
12. *"Pak İmamlar, yaxud Qurani-Kərimdə vəhy gözətçiləri" (11-ci və 12-ci kitabları Ayətullah İşraqi ilə birlikdə yazmışdır.)*
13. *"Ayətullah Burucerdinin dərslərinin tədrisi", (ərəbcə, 2 cildə)*
14. *"Ürvətül-vüsqa" kitabının "ictihad və təqlid" fəslinin şərhı*
15. *"Əl-məsailül-müstəhdəsə" (ərəbcə)*
16. *"Həcc və Ömrənin xələli" (ərəbcə)*
17. *"Əl-əhkamül-vəziyə" (ərəbcə fətvalar)*
18. *"Əhkamül-həcc" ("Təhrirül-vəsilə"nin həcc bölməsinə haşiyə)*
19. *"Tibyanul-üsul" (İmam Xomeyninin dərslərinin təqriri, 4 cildə)*
20. *"Fərağ və təcavüz" haqqında risalə*
21. *Özünün xaric üsul dərslərinin təqriri*
22. *"Həcc əməlləri"*
23. *"Barışdırıcı təqiyə"*
24. *"İmam Əli (əleyhissalam) nəzərindən ölkəyə rəhbərlik"*
25. *"Məcməül-fəharis", "Biharül-ənvar", "Əl-Qədir", "Əl-mizan" kitablarının mündəricatları.*

BİSMİLLAHİR-RƏHMANİR-RƏHİM
ÖN SÖZ

DİNİELM VƏ ƏQL HİMAYƏSİNDƏ

Bütün dinlər içində yalnız İslam dini elm və əql əsasında qurulmuşdur.

Qurani-Kərimdə "keçmiş ümmətlərin tarixi" ünvanı ilə bəyan edilən hadisələrdən aydın olur ki, həmin ümmətlərin xoşbəxt olmaları, yaxud fəlakətə düşmələri əqli və ya təbii səbəblərdən hesab olunan bir sıra amillər nəticəsində olmuşdur. Qurani-Kərim bəşəriyyət üçün gətirdiyi həyat proqramının ictimaiyyətdə icra olunmasını düzgün və əqləuyğun sənəd olmasını sübut edir, əql sahiblərini bu proqram haqqında dərinlən fikirləşməyə, təfəkkür etməyə dəvət edir. Keçmiş ümmətlərin xoşbəxtliyə çatması və ya bədbəxtliyə, fəlakətə düşməsinin əsas amili onların tabe olduqları din olmuşdur.

Quranın müsəlmanları və bütün bəşəriyyəti dəvət etdiyi yol tamamilə məntiqidir, sağlam əql onun düzgün və məntiqi olmasına şahiddir. Qurani-Kərim elm və əqlin hökmünə son dərəcə istinad edərək buyurur:

لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

"Şübhəsiz, sizə bir kitab göndərdik ki, sizin (qəflət yuxusundan) ayılmağınız onun sayəsindədir. Belə isə öz əqlinizi işlətmirsinizmi?"¹

Başqa ayədə buyurulur:

وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى أَفَلَا تَعْقِلُونَ

"Allah yanında olan şeylər daha yaxşı və daha davamlıdır. Öz əqlinizi işlətmirsinizmi?"²

Yenə buyurulur:

1"Ənbiya" surəsi, ayə...10

2"Qəsəs" surəsi, ayə...6

كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

"Öz ayələrimizi əql qüvvələrini işlədən (əql əsasında düşünən) qövmlər üçün beləcə şərh edirik."³

Göründüyü kimi, səmavi kitablar içində yalnız Quran əql sahiblərini təfəkkürə dəvət edir. Yenə buyurur:

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

"Həqiqətən bunlarda əql qüvvəsini işlədənlər (əql sahibləri) üçün nişanələr vardır."⁴

Həqiqətləri aşkar şəkildə bəyan etmək Qurana məxsus olan xüsusiyyətlərdən, onun özünəməxsus imtiyazlarından. Bu kimi bütün aşkar bəyanlarda da əsas məqsəd insanın əql qüvvəsinin gücləndirilməsidir:

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"Biz onu ərəbcə olan bir Quran qərar verdik ki, bəlkə siz onda təəqqül edəsiniz (əqlinizi işə salasız)."⁵

Quran dəyərləri əql ilə qiymətləndirir, əql qüvvəsindən istifadə etməyənləri kar, kor hesab edir, onların hətta heyvanlardan da alçaq dərəcədə olduqlarını vurğulayır:

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ

"Allah yanında canlıların ən pisi"əql qüvvəsini işə salmayan kar və lal insanlardır."⁶

3"Rum" surəsi, ayə...28

4"Rəd" surəsi, ayə...4

5"Züxrüf" surəsi, ayə...3

6"Ənfal" surəsi, ayə...22

Quran hətta əql qüvvəsindən istifadə etməyənlərin ilkin duyğu üzvlərinə və idrak vasitələrinə belə şəklə yanaşır:

لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ
بِهَا وَلَهُمْ أُذُنٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا

*"Onların qəlbləri var, amma onun vasitəsi ilə (haqqı) düşünmürlər gözləri var, amma onunla (haqqı) görmürlər qulaqları var, amma onunla (haqqı) eşitmirlər."*⁷

Başqa bir ayədə buyurulur:

صُمُّ بُكْمٌ عُمًى فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ

*"(Onlar) kar, lal və kordular. Elə buna görə də əql qüvvələrini işə salmırlar."*⁸

Qurani-Kərim bu ayələrdə həqiqi idrak nemətindən məhrum olanların qulaqlarını kar, gözlərini kor, dillərini lal və qəblərini idraksız hesab edir. Doğurdan da əgər əql qüvvəsi öz vəzifəsini lazımınca yerinə yetirməyib öz funksiyasını itirsə, onda başqa orqanların heç bir faydası olmayacaq, onlar heç nəyi hiss etməyəcəklər. Bu ayələr əqlin dəyərini açıqlamaqla yanaşı, ona layiqincə ehtiram qoyur.

İnsan surət, əql isə maddədir.⁹ İnsanı başqa canlılardan ayıran fəslə (fərqləndirici əlaməti) onun əqlidir. *"O adamın ki, əqli yoxdur, deməli heç nəyi yoxdur."* Əgər insan bu böyük qüvvədən "əql qüvvəsindən məhrum olarsa, onda onun başqa

7"Əraf" surəsi, ayə...179

8"Bəqərə" surəsi, ayə...171

9Surət-fərqləndirici əlamət (fəsl), maddə isə cinsdir. Yəni insan sair heyvanlarla maddədə şərikdir, yalnız surət ilə, yəni əql, külliyyatı dərk etmə qüvvəsi ilə seçilir.

heyvanlarla heç bir fərqi olmaz, onun varlıq aləmindəki qüdrət nişanələrindən heç bir bir əsər-əlamət də qalmazdı. Əgər insan əql qüvvəsinə malik olmasaydı, bütün həqiqətlər ona məchul qalar və o, təbiətin sirlərini kəşf edə bilməz, yaradılışın ən yüksək dərəcəsinə, varlığın ən şərəfli mövcudu kimi bir məqama çatmazdı.

Allah-Taala Öz yetərli hikmətinə əsasən insana dünyanın bütün məchullarını, xilqətin sirrlərini kəşf etmək qabiliyyətini (əqlin vasitəsilə) bəxş etmişdir. Məqsədi də bütün kainatın onun müqabilində ram olduğu bir insana gerçəklik bəxş etməkdir. Qurani Məcid bu mətləbə işarə edərək buyurur:

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

"Görmürsünüzmü ki, Allah yerdə və göylərdə olanların hamısını sizin üçün ram etmişdir?!"¹⁰

Deməli, öz əql qüvvələrini məhv edən, yaxud onun üstünü xurafat və qövmi təəssüblərlə, şəhvət və cəhalət pərdələri ilə örtənlər Quranın alim-müqəddəs məramı ilə, yəni insanın əql qüvvəsini gücləndirmək və dünyanı onun ixtiyarında qoymaq kimi bir məqsədlə uyğunlaşa bilməzlər.

İslam dini cəmiyyətdə ləyaqətli insanlar yetişdirmək üçün bəşərin əql qüvvəsini inkişaf etdirməyə, gücləndirməyə səy göstərir və çalışır ki, insanların fikir, düşüncə və ideyaları əql mehvərində dövr etsin, onun yol göstərəni və hidayətçisi yalnız nur saçan əql çırağı olsun ki, ayrı-ayrı insanlar öz şəxsiyyətlərini itirməsin və

10"Loğman" surəsi, ayə...20

millətlərinin bədbəxtliyə, fəlakətə düşməsinə səbəb olmasın.

Çox təəssüflə qeyd edirik ki, dünyanın bir çox ziyalıları, elm xadimləri, xüsusilə bəzi İslam alimləri əql qüvvəsinin nuru ilə xalqa çıraq olmaq əvəzinə hərislik, şöhrətpərəstlik, məqampərəstlik və ya müxtəlif təəssüblər və yersiz çarpışmaların təsiri altına düşərək, öz əql qüvvələrini şəhvət, paxıllıq və millətçilik kimi mənfi xislətlərə aludə edir, nəticədə əqlin hökmünə laqeyd qalır və ona ciddi əhəmiyyət vermirlər.

Bəşər tarixində Firon kimilərin əqlə əhəmiyyət verməməsinin, öz şəhvətlərini və nəfsani meyllərini əqldən irəli keçirmələrinin və elə bu şəkildə də xalqlara hökmranlıq etmələrinin əsas səbəbi onların xalqa "Allahlıq" etmək fikrində olmalarıdır.

Kitab əhlindən (məsihi və yəhudilərdən) olan alimlərin əql qüvvəsinə deyil, yersiz təəssüblərə uymalarının, özlərini bu təəssüblərin əsiri edib, əql qüvvələrini məhvə məhkum etmələrinin səbəbi bu idi ki, İslamın zühuru ilə onlar öz ağalıqlarını, rəyasətlərini əldən verirdilər. Bundan əlavə, Fironun hakimiyyəti dövründə, ərəblərin cahiliyyət dövründə və ya İslamın zühur etdiyi ilk dövrlərdə elmin intibahı, nurlu elm əsri gəlib çatmadığından şəhvəti əql, təəssübü həqiqət kürsüsündə oturtmaq, cəmiyyəti bir sıra ayınlərə və müxtəlif xurafatlara inandırmaq mümkün idi. Amma elmin inkişaf etdiyi indiki zamanda hamını aldatmaq qeyri-mümkündür. Amma bəzi mürtəce fikirli "alimlər" idrakın, həqiqətlərin üstünə qalın təəssüb pərdələri çəkmək istəyir, əqlin hökmünə, idraka tabe olmaq yerinə, əsassız və puç fikirlər irəli sürürlər. Görəsən qaranlıq və təəssüblü fikirlərlə bütün aləmə nur

saçan həqiqət günəşini gizlətmək olarmı?! Heyrətdə qalmışam və bu cür yersiz, mənasız mübahisələrə məntiqi cavab verməyə heyfim gəlir!

Mən başa düşə bilmirəm ki, hansı əqli məntiq əsasında pisi yaxşıdan, fəzilətsiz və şəxsiyyətsiz adamı fəzilətli, şərəfli insandan üstün hesab etmək olar?!

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي قَدَّمَ الْمَافْضُولَ عَلَى الْافْضَلِ

"Həmd olsun o Allaha ki, məfzulu (fəzilətdə az olanı) ən fəzilətli şəxsdən qabağa keçirdi!"¹¹

Başa düşə bilmirik: görəsən bəziləri hansı əsasa görə zalım və cahilləri Allah yolunda cihad edən ədalətli isanlardan, həqiqi alimlərdən üstün hesab edirlər? Görəsən onlar bu nəticəni Qurana istinad edərək çıxarıblar, yoxsa əql qüvvələri əsasında bu cür mühakimə yürüdür?!

Qurani-Kərimdə belə buyurulur:

فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْفَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا

*"Allah, Onun yolunda cihad edənləri, evlərində oturub cihada getməyənlərdən üstün edərək onlara böyük savab vermişdir."*¹²

Sonra buyurulur:

لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ

"Mənim əhdim (ümmətə rəhbərlik və imamət) zalımlara çatmaz!"¹³

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَظْلُمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَظْلُمُونَ

"Elm sahibləri ilə elmdən xəbərləri olmayanlar (cahillər) bərabərdirmi?"¹⁴

11"Nəhcül bəlağə"nin şərh, (İbni Əbil Hədid) kitabın əvvəlindəki xütbə

12"Nisa" surəsi, ayə...95

13"Bəqərə" surəsi, ayə...3

Ulul-əmrə (haqq imamlara) itaət etməyin Həzrəti Muhəmməd (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm)-ə itaət etməklə yanaşı vacib olmasını bəyan edən, elmi cəhalətdən və nadanlıqdan müqayisə olunmaz dərəcədə üstün tutan, insaniyyəti yüksək şərəf və fəzilətlə vəsf edən Quran quldurların, özlərinin İslamın çoxlu hökm və ayələrindən məlumatsız olduqlarını iqrar edənlərin hakimiyyətini necə qəbul edər və onları "Ulul-əmr" kimi tanıyar?

Əgər ayrı-ayrı şəxsləri azad insanların mövlası Həzrəti Əliyyibni Əbitalib (əleyhissalam)-dan üstün tutsaq, bu bizim əql və elmimizdirmi?! Yoxsa bu, həqiqəti danmaq və puç istidlalları məntiq çərçivəsində cəlvələndərməkdən başqa bir şeyir?! Qurani-Kərim öz göstərişlərinin məcmusunu "İslam" adlandırır, yəni onu haqqın qarşısında təslim olmaq, hər bir şərəf və fəzilət qarşısında təvazökarlıq sanır. Görəsən bunun əksinə əməl edən, fəzilət müqabilində təvazökarlıq deyil, təkəbbürlük və inadkarlıq edən şəxs Quran və əql qarşısında təslim olurmu, yoxsa təəssübün mənfur caynaqlarında əsirdir?

Bu yolu seçən bir "alim" karların və korların cərgəsində keçməzmi?!

İSLAMİ BİRLİK

Bildiyimiz kimi, bu gün bütün müsəlmanların ən mühüm vəzifələrindən biri "islami birlik" şüarı altında birləşmək üçün çalışmaqdır. Bu ilahi vəzifə hər bir yazıçının, nətiqin, alimin və ümumiyyətlə hər bir müsəlmanın dini vəzifəsidir. Müsəlmanlar İslam düşmənlərinin qarşısında sıx birləşməli,

müttəhid olmalıdırlar. Hər bir ayıq müsəlman bu məntiqi sözün hazırkı dünyada nə qədər düzgün olduğunu dərindən başa düşür və müsəlmanların arasında birliyi vacib və zəruri hesab edir.

Bu gün islamın kinli düşmənləri Quranı məhv etmək üçün var-qüvvəsi ilə gecə-gündüz çalışır, əlindən gələni əsirgəmir. Lakin müsəlmanların arasında birlik yaradılması o demək deyildir ki, Quranın danılmaz həqiqətlərini inkar edək, İslamın ali məziyyətlərini və onun qeydsiz-şərtsiz seçdiyi həqiqi rəhbərlərini inkar edək! Çünki bu növ kor-koranə birlik Quranın danılmaz həqiqətlərinə göz yummaq deməkdir.

Birlik və ittihadın mənası budur ki, Quranın, qorunmasına çalışdığı işləri davam etdirək, onun həyatbəxş sünnələrini, mütərəqqi qanunlarını dirçəldək bütün İslam alimləri yekdilliklə Quranın buyurduqlarını desinlər və həvayi-nəfsin istəklərinə tabe olmasınlar, təəssübü idraka qatmasınlar.

"Birliyin" həqiqi mənası Quranda olan bir sıra həqiqətlərə göz yumaraq onu ayaq altına salmaq deyildir. Məsələn, Həzrət Əlini ev dustağı edərək, Müaviyə kimi mənfur və yaramaz şəxsi müsəlmanların "dayısı" hesab etmək, Quranın hökmü ilə hər növ eybdən, günahdan, batini və zahirî çirkinliklərdən pak və məsum olan, Allah tərəfindən Onun yer üzündəki nümayəndələri, dini işlərin qəyyumu, bütün ümmətin və müsəlmanların ixtiyar sahibi təyin edilən şəxsləri nəzərə almayıb *"birlik xatirinə hələlik bu ayələrdə bəyan edilən pak və məsum şəxsləri kənara qoyaq"* demək və bunun müqabilində də ləyaqətsiz, şəxsiyyətsiz insanları (həmin məqsədlə) böyük bir şəxsiyyətə çevirib eyblərini gizlətmək, layiq olmadıqları gözəl

sifətlərlə vəsf etmək və s. kimi işlər Quranın ümdə məramlarının bir qismini nəzərə almamaq deməkdir. Qurani-Kərimin əsas mətləblərini kənara qoymaq olarmı?! Məgər "bu gündən etibarən müsəlmanların birliyi naminə Mühəmməd (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm)-in sair peyğəmbərlərdən üstün, yaxud onların sonuncusu olmasını inkar etmək lazımdır!" deyər iddia etmək olarmı?! Məgər birlik xatirinə **"fəzzəlallahul-mucahidinə"** ayəsini inkar edərək cihada getməyənləri mücahidlərdən üstün və ya onlarla eyni bir məqamda olmalarını iddia edə bilərikmi?!!

Məgər "zikir əhlini" kənara qoyub, cahilləri və nadanları İslamın rəhbəri bilmək və

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

ayəsini unutmaq mümkün olan işdir?!

Bu cür fikirlər cəhalətlə yanaşı olan fikir olub, fəzilətləri tapdalamaq və Quranın yüksək hədəflərinin, ali məramlarının bir qismini sarsıtmaq deməkdir.

İnsaniyyətin düşməni olan cəlladların, İslamın təhlükəli düşmənlərinin, müsəlmanların qanını zəli kimi soranların və İslamın həyatını ciddi şəkildə təhdid edən yadellilərin qarşısında "islami birlik" vacibdir. Müsəlmanların arasında ünsiyyət və qarşılıqlı anlaşma, vəhdət və birlik yaratmaq, çox da əhəmiyyət kəsb etməyən bəzi ixtilaflarda güzəştə getmək, hamılıqla Allahın sarsılmaz ipi olan Qurani Məcidə sarılmaq və hər növ təfriqəçilikdən uzaq olmaq səhih bir fikirdir. Amma bu fikir təkcə şiələrə aid edilməməlidir bizim din qardaşlarımız olan sünnü alimləri də özlərinin yersiz və cəhalət üzündən olan təəssüblərindən əl

çəkməlidirlər. Mühibbuddin Xətibi və Əhməd Əmin kimi təəssübkeş "alimlər" haqq və pak olan şiə məzhəbinə yağırdıqları iftiralardan, təhriflərdən və töhmətlərdən əl çəkməlidirlər.

QURAN VƏ YƏHUDİ ALİMLƏRİ

Quranın yəhudi alimləri haqqında ürək kövrəldən naləsi bəzi İslam alimlərinə aid edilməməlidir:

أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ
كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

"(Ey müsəlmanlar!) Yoxsa istəyirsiniz ki, onlar (yəhudilər) sizə iman gətirsinlər?! Halbuki onlardan bəziləri Allah kəlamını eşidib dərk etdikdən sonra bilə-bilə onu təhrif edirlər."¹⁵

Bu şərif ayədən məlum olur ki, yəhudi alimləri Allah kəlamını eşidir, onun haqq olmasını dərk edir, amma bilərəkdən haqqı təhrif edib, həqiqətləri tərsinə qələmə verirlər. Bəzi İslam alimləri gərək yəhudi alimləri kimi olmasınlar, həqiqəti danmasınlar. Əgər qərəzçilik və təəssübkeşlik kənara qoyulmasa, həqiqətlər tərsinə cilvələndirilməsə "birlik" fikrində olmaq xam xəyaldan, puç arzudan başqa bir şey olmayacaqdır. Buna görə də yuxarıdakı ayənin məfhumu bütün müsəlmanlara xatırladılmalıdır.

BİRLİKDƏN ÜMİDSİZLİK

Yuxarıdakı ayə müsəlmanları qəflət yuxusundan oyadır, onlara müraciətlə deyir ki, sizin yəhudi alimləri və sair yəhudilərin iman gətirməsi ilə əlaqədar bu cür şiddətli arzularınızın heç bir faydası yoxdur. Onlardan ümidinizi kəsin: onların sözü sizinlə heç vaxt müvafiq olmayacaqdır. Çünki,

15 "Bəqərə" surəsi, ayə...75

yəhudi alimləri və onların rəhbərləri Qurandakı həqiqətləri dərk edib, şəhadət verdikdən sonra sizin gözüünüzün qabağında inkar edirlər. Bu ayə yəhudilər kimi bəzi millətlərin düz yola gəlməsinin, müsəlmanların onlarla rəbitə saxlanmasının qeyri-mümkün olmasının səbəbini onların rəhbərlərinin nadanlıqla yanaşı olan rəftar və əməl tərzində axtarmağın zəruri olduğunu anladır. Bu birlik islami birliyin əldən verilməsi ilə nəticələnə bilər. Çünki o millətlərin rəhbərləri həqiqəti tərsinə cəlvələndirmiş, arzu və ümidləri məyusluğa çevirmişlər. Görəsən, bu ayə həvayinəfsə tabe olan bəzi alimlərin yersiz və puç təəssübləri nəticəsində İslam fırqələri arasında birlik məsələsinin xam xəyal olduğunu bəyan etməirmi?!

Quranın təsdiq etdiyi Allah bəndələrinin haqqını tapdalayan bu təəssüblərlə yanaşı, müsəlmanların İslam düşmənləri qarşısında vahid və sıx bir cərgədə birləşməsi necə mümkün ola bilər?!

Yuxarıdakı ayədən belə nəticə almaq olar ki, müsəlmanların birliyinin ilkin şərti yersiz təəssübləri kənara qoymaq, sağlam idrak əsasında hökm etmək üçün əqlə istinad etməkdir. Biz puç və yersiz təəssüblərlə qarışan nəfsani istəklərə uymamalı, rəyasət və məqam fikrində olmamalı, Quranı düzgün şəkildə dərk etmək fikrində olmalıyıq. Amma təəssüflə, bəzi İslam alimlərinin tələqin etdiyi qeyri-normal təfəkkürlərdən bir neçəsini burada qeyd etmək məcburiyyətindəyik (halbuki onların yüzlərlə nümunəsi vardır).

Ümidvarıq ki, bu alimlər İslamın müqəddəslərinə mürgüləyən gözlərlə baxıb ona zərbə vurmasınlar, müsəlmanların birləşməsi üçün şərait hazırlasınlar.

"MÜBAHİLƏ" AYƏSİ BARƏSİNDƏ

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ
تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَابْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَ
أَنفُسَنَا وَأَنفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ

"Hər kəs səninlə onun (İsa əleyhissalamın) barəsində, sənə elm gəldikdən sonra mübahisə etsə, de: Gəlin övladlarımızı və övladlarınızı qadınlarımızı və qadınlarınızı nəfsimizi (canımızı) və nəfsinizi (canınızı) çağırıb mübahilə edək, sonra Allahın lənətini yalançılara qərar verək."¹⁶

Böyük sünnü alimi və "Əl-minar" təfsirinin müəllifi öz kitabında yazır: "Rəvayətlərə əsasən, Peyğəmbərimiz tərəfindən Əli, Fatimə və onun övladlarının (Həsən və Hüseyin) bu iş üçün seçilməsində heç bir şəkk-şübhə yoxdur. Rəvayətlərdə də bu dörd nəfərin adı çəkilib. Amma bu rəvayətlərin hamısı şia sənədlərindən hesab olunur. Hətta bu rəvayətlər bizim tərəfimizdən (sünnü alimləri tərəfindən-müt.) nəql olunsada şialərin hədislərindən götürülmüşdür. Həmçinin qeyd edilməlidir ki, belə bir şeyiə yayılıb ki, bu yalançı şialər öz yalanlarını gizlətmək üçün bəyənilmiş yol seçməyiblər. Sual oluna bilər: Ərəblərdən hansı biri "nisaəna" (qadınlarımızı) kəlməsini təkcə Peyğəmbərin qızına aid edir? Xususan mübahilə edən zaman Peyğəmbərin bir neçə zövcəsi var idi. Bu kəlmənin cəm olduğu halda yalnız bir nəfərə, o da Peyğəmbərin qızına aid olması necə mümkün ola bilər?! Bundan əlavə, "ənfüsəna" (nəfslərimiz, canlarımız) kəlməsindən məqsədin Əli (rəziyəllahu ənhu) olması lap təəccüblüdür!!"

16"Ali İmran" surəsi, ayə...61

BU MÜFƏSSİRİN RÜSVAYÇILIĞI VƏ TƏƏSSÜB DƏRƏCƏSİ!

Bu sözlər "Əl-minar"ın müəllifinin ürəyində şiddətli təəssüb təlatümü yaradır. Bu kitabın müəllifinə (Rəşid Rzaya) "Haqq sözü" və ya "Əl-mizan" təfsirində dəqiq şəkildə cavab verilib. Bu müqəddimədə isə, onun cavabını qısa işarələrlə veririk.

Bunu deyə bilərik ki, "Əl-minar"ın müəllifinin sözləri onun həddindən artıq təəssübkeş olduğunu göstərir. Biz şiə rəvayətlərində məsum imamların Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm)-dən mötəbər sənədlər əsasında nəql etdikləri sözləri necə yalan hesab edə bilərik?! Yoxsa "Əl-minar" təfsirinin müəllifi Peyğəmbərimizin "Baqirul-ülüm" (elm dəryalarını yaran) adlandırdığı İmam Mühəmməd Baqir (əleyhissalam)-ın yüksək elmi dərəcəsini adi bir rəvayətçinin dərəcəsindən aşağı hesab edir? Halbuki, o, Əbu Hüreyrə kimi yalançıların hədislərinə istinad edir, amma İmam Sadiq və İmam Baqir (əleyhiməssalam) kimi nübüvvət xanədanında tərbiyə görmüş iki pak şəxsiyyətin nəql etdiyi rəvayətləri mötəbər hesab etmir!

Belə çıxır ki, yalnız Əbu Hüreyrə və onun kimilər Quranla tanışdır! Lakin Quranın təbiri ilə Allahın ən istəklili və seçdiyi əziz bəndələri olan Peyğəmbər övladlarının Quranla tanışlığı yoxdur?!

Məgər Qurani-Kərim:

تُمْ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا

"Sonra Biz bu Kitabı Öz bəndələrimizdən olan seçdiyimiz şəxslərə irs verdik"-deyə buyurmur?

Ey "Əl-minarın" müəllifi! Tutaq ki, sən Allahın Rəsulunun savadlı, alim övladlarını ilahi kitabın varisi bilmirsən, amma de görək onları ayədəki "ibad" da (Allah bəndəsi də) hesab etmirsən?!

"Əl-minar"ın müəllifinin şüa rəvayətlərinə, habelə, imamların vasitəsilə Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -dən nəql olunan və bunlardan başqa heç bir istinad nöqtəsi olmayan əksər rəvayətlərə tənə vurmaqda, gözdən salmaqda məqsədi təəssübdən başqa bir şeydirmi?! Belə bir təfəkkür təəssüb və inadkarlıq deyildirmi?!

Hətta bunları nəzərə almasaq da, soruşula bilər ki, məgər bu hədisləri yalnız şüa alimləri nəql edir?! Heç qeyrişüa kitablarını mülahizə etmisiniz və bu rəvayəti orada görmüsünüz?! Yoxsa yuxulu halda görmüsünüz və hədislərin sənədlərini qarışıq salmışız?!

Yoxsa sünnü alimi Beyhəqi "Dəlailün-nübüvvət" kitabında "Vəfdu-Nəcran" hadisəsini qeyd etməyib və Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in seçdiyi şəxslər içində Fatimə, Həsən və Hüseyn (əleyhimussalam)-dan başqasının olduğunu yazıb?!

حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ أَبُو سَعِيدٍ وَ مُحَمَّدٌ بْنُ مُوسَى بْنُ
الْفَضْلِ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ
بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ
يَسُوعَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ يُونُسُ...

Hakim "Müstədrək" kitabında Əliyyibni İsadən, o da Əhməd ibni Məhəmməd Əzhəridən, o da Əliyyibni Hücərdən, o da ibni Müshirdən, o da Davud ibni Əbi Hinddən belə nəql edir: *Yuxarıda qeyd olunan ayədəki "ənfüsəna" kəlməsindən məqsəd İmam Əli ibni Əbu Talib, "əbnaəna"*

kəlməsindən məqsəd İmam Həsən və İmam Hüseyin, "nisaəna" kəlməsindən məqsəd isə Fatimədir.

Məgər Əbu Davud Təyalisi bu hədisi mürsəl şəkildə Şəbidən nəql etmirmi? Bu hədis İbni Abbasdan və Bərradan nəql olunmayıbmı? Heç olmazsa öz imamınız və "dinin dayağı və qoruyucusu" ləqəbi verdiyiniz Əbil Fəda İsmail ibni Kəsir Qureyşinin təfsirini oxuyun ki, "mübahilə" bərsindəki rəvayətlər yadınızdan çıxmasın. Yaxşı olardı ki, mötəbər tarix kitabınızı "Əliyyibni Əsirin "Kamil" kitabını bir də vərəqləyəsınız. O, 2-ci cildin 293-cü səhifəsində belə yazır:

"Nəcran məsihiləri Aqiblə Səyyidi əlavə bir neçə nəfərlə "mübahilə" üçün Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in yanına göndərdilər. Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) onlarla mübahilə etmək üçün Əli, Fatimə, Həsən və Hüseyinlə birlikdə evdən çıxdı. Aqib və Seyyid onları görəndə dedilər: "And olsun Allaha, biz gördüyümüz bu dəstədə elə şəxslər vardır ki, əgər dağları yerindən qopartmaq istəsələr, şəksiz bacararlar!" Beləliklə onlar bu məsum, pak şəxsləri gördükdən sonra qorxub mübahilə fikrindən döndülər."

Bəli, sizin istədiyiniz adam və həmfikriniz öz aliminiz Təbəridir. O, tarixdə baş vermiş hadisələrin hətta ən incəliklərini belə öz kitabında yazmışdır. Lakin "Vəfdu-Nəcran" hadisəsinə çatanda yalnız bir sətir, onu da müəmmalı şəkildə yazır, "Mübahilə" ayəsi haqqında isə ümumiyyətlə heç nə yazmır. Halbuki, mübahilə hadisəsi Peyğməbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in dövründə ən həyəcanlı, ən həssas və ən mühüm məsələlərdən biri idi. Çünki İslam dini məsihiyyət

ilə üzbəüz idi. Bu hadisədə məsihiyyət dünyasının İslam aləmi ilə olan müxalifətinə son qoyacağı, İsa peyğəmbər haqqında məntiqi kəlamı qəbul edərək İslamı qəbul edəcəkləri mümkün idi.

"Əl-minar"ın müəllifi belə təsəvvür edir ki, şiələrin rəvayətləri mübahilə ayəsinə tətbiq oluna bilməz! O, deyir: "Hansı ərəb "nisaəna" kəlməsindən "qız" başa düşür?" Biz də ondan soruşuruq: "Hansı şiə alimi deyir ki, "nisaəna" kəlməsinin mənası Fatimə(əleyha salam)-dır?"

"Mübahilə" hadisəsində Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) buyurdu: **"Biz qadınlarımızı, övladlarımızı və nəfslərimizi (canlarımızı) mübahilə etmək (haqq yolda olmayan tərəfi qarğış etmək) üçün gətirək. Siz də öz qadınlarınızı, övladlarınızı və nəfslərinizi gətirin."** Məgər o Həzrətin məqsədi "Mən İslam qadınlarından, İslam övladlarından və ruhları mənimlə, İslamla bir olanları gətirirəm, siz də eyni qayda ilə Məsihi qadınlarından, Məsihi övladlarından və ruhları məsihi dini ilə bir olanları gətirin"-demək deyildimi?! Əgər siz belə incə mətləbləri başa düşmürsünüzsə, onda bunun oxşarlarını, o cümlədən, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in buyurduğu:

أَنَا ابْنُ مَكَّةَ وَ مَنِِّي أَنَا ابْنُ زَمْزَمَ وَصَفَا

"Mən Məkkənin və Minanın oğlu, "Zəməzəm"-in və "Səfa"-nın oğluyam." Habelə,

أَنَا وَ عَلِيٌّ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ

"Mən və Əli bu ümmətin (mənavi) atasıyıq" kəlamını necə başa düşərsiniz? Sizcə, müsəlmanların bir-birinə salam verməsinin hökmünü bəyan edən

فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَي أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ

"Evlərinizə daxil olduqda "nəfslərinizə" salam verin. Allah tərəfindən olan bir salamla!"¹⁷

ayəsinə əsasən, siz bir evə daxil olub orada təkcə bir nəfəri görsəniz, ona salam verməz və "bu ayə bir nəfərə salam verməyi əmr etmir" deyərsinizmi?! Və "ənfusikum" cəmdir, ərəblər də "ənfus" kəlməsindən bir nəfərin mənasını başa düşmür"-deyə dəlil görirərsinizmi?!

Bəli, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in **"Biz də öz qadınlarımızı gətirək"**-deyə buyurduğunu biz də qəbul edirik, lakin hədislərə əsasən, bu hadisədə İslamın ən ləyaqətli qadınını" Fatimə (əleyha səlam)-ı gətirdi.

Biz "nisaəna" (qadınlarımız) kəlməsindən Peyğəmbərin zövcələrinin başa düşülmədiyini iddia etmirik. Amma qadınların içində ən ləyaqətli İslam qadını Fatimə idi. Biz "nisaəna" kəlməsinin məfhumunun "qız" ilə eyni olduğunu iddia etmirik. Sadəcə olaraq Fatimənin (əleyha səlam) İslamda ən nümunəvi qadın olduğunu, həmçinin "nisa"-nın ən bariz nümunəsinin də məhz Fatimə olduğunu deyirik.

Biz "ənfüs" (nəflər, canlar) kəlməsinin "nəfs"-in cəmi olmadığını iddia etmirik. Biz deyirik ki, "ənfüs" kəlməsinin nümunəsi ruhu Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in ruhu ilə bir, özü də İslamın bir hissəsi, yaxud İslamın özü olan şəxsdir. O da Həzrəti Əliyyibni Əbitalib (əleyhissəlam)-dır, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) mübahilə üçün kişilərdən yalnız onu özü ilə aparmışdı.

17"Nur" surəsi, ayə...61

Biz "Mübahilə" ayəsi ilə iftixar edir, bu böyük hadisədə iştirak edənləri ən böyük şəxsiyyətlər hesab edirik. Çünki İslam aləmində yeganə nümunə qadın Fatimə (əleyha salam)-dır və (qadınlar içərisində) Peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) münasib olan kəs də yalnız odur. Həmçinin, kişilər içində ruhu Peyğəmbərin ruhu ilə bir olan yalnız Əliyyibni Əbitalib (əleyhissalam)-dır. Peyğəmbərin həqiqi övladları da Həsən və Hüseyin (əleyhiməssalam)-dır ki, bunların da hamısı mübahilə üçün gəlmişdi.

Bu hadisə ilə əlaqədar münaqişə çoxdur. Biz onlara azacıq işarə ilə kifayətlənir, eyni zamanda bu cür yersiz təəssüblərdən gileylənirik.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ

"Camaatdan bəziləri (Peyğəmbərin Mədinəyə köçdüyü gecə-"ləylətül-məbit" gecəsi o Həzrətin yatağında yatıb) Allahın razılığı xatirinə öz canlarını satırlar. Allah Öz bəndələrinə rəuf (çox rəfətli) və mehribandır."¹⁸

Seyyid Qütüb "Fizilalil-Quran" kitabında bu ayənin romalı Süheyb ibni Sinan haqqında nazil olduğunu iddia edir, amma Həzrət Əliyyibni Əbitalib (əleyhissalam)-ın çox təhlükəli bir vaxtda Peyğəmbərin yerində yatmasına əsla işarə etmir!¹⁹

18"Bəqərə" surəsi, ayə...27

19Müşriklər Peyğəmbərimizi öldürmək üçün 40 cəngavər hazırladılar. Onlar, Peyğəmbəri yatdığı yerdə öldürməyi qərara aldılar. Bundan xəbər tutan Peyğəmbər Əli (əleyhissalam)-a onun yerində yatmağı təklif etdi ki, düşmənlər elə bilsin yatan Peyğəmbərdir. Əli (əleyhissalam) bu təklifi səmimi qəlbədən qəbul etdi.

"Əl-minar"ın müəllifi isə bu ayənin nə üçün nazil olduğu barədə heç nə demir!!

Amma böyük sünnü alimi Fəxr Razi Əliyyibni Əbitalib (əleyhissalam)-ın o gecə Peyğəmbərin yerində yatması haqqında dəyərli bir rəvayət nəql edir, lakin yuxarıdakı ayənin şəni-nüzulunu göstərən bu rəvayətin incəliklərinə əhəmiyyət vermir. O, əsl həqiqəti gizlətmək və ayənin Süheyb haqqında nazil olmasını sübut etmək üçün çox çalışıb, "şira" (ayədəki "yəşri" felinin köküdür) kəlməsinin "iştira" (yəştəri felinin məsdəridir) mənasına olduğunu iddia edib.²⁰

Fəxr Razi belə yazır: Küfr və məsiyyət (günah) nəfsin, günahgar şəxsin öz ixtiyarından çıxmasına səbəb olur. Günah edən şəxs sanki özünü oda satır. Bu halda onun üsyankar nəfsi, canı odun haqqı, mülkü olur. Əgər sonradan öz günah və cinayətlərindən əl çəkərək Allaha müti olsa, sanki öz canını oddan satın alır!" Fəxr Razi bu bəyanla ayədəki "şira" (satmaq) kəlməsini "iştira" (satın almaq) mənasında yozmaq istəyir. Onun dediyinə görə "əgər bir kəs Allahın razılığını qazanmaq üçün bir iş görürsə, sanki öz nəfsini oddan satın almış olur!"

Təbiidir ki, "şira" kəlməsini bu cür məna etsək (özünün "satmaq" mənasında deyil, "iştira" – satın almaq mənasında işlətsək) Süheybin işi ilə müvafiq olacaq. Çünki o, məkkəlilərin əlindən xilas olub

(Çünki həm Peyğəmbərin canı, həm də İslam xətərə düşmüşdü.) Peyğəmbər isə məxfi olaraq Məkkədən Mədinəyə tərəf hərəkət etdi. (Mütərcimdən.)
20"İştira" isə yəşrinin deyil, "yəştərinin" köküdür. (Mütərcimdən.)

Mədinəyə getmək, Peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) qoşulmaq üçün bütün mal-dövlətini əlindən verdi. Deməli, o, mal-dövlətini verdi və müsəlmanlara, Peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) qoşulmağı satın aldı ("iştəra").

CAVAB:

Görəsən, Fəxr Razi nə üçün ayəni belə gülünc mənə edərək "yəşri nəfsəhu" cümləsini özünün əsl və həqiqi mənasında (satmaq) işlətmir? Siz "*günahkar öz canını oda satır*" deyə inandığınız kimi, bunu da qəbul edin ki, "*pəhrizkar, təqvalı insan da öz canını cənnət müqabilində* Təqvalı insanın nəfsinin haqqı cənnətdir. Nə üçün günah edəndə nəfs satılır və od alıcı olur, amma itaət edəndə nəfs satın alınır, satıcı isə od olur!

Bundan əlavə, "şira" kəlməsinin Quranda, yaxud ümumiyyətlə ərəb dilində və ya ərəblərin içində "iştirə" mənasında da işlənib-işlənmədiyini araşdırmalıyıq. İştirə "satın almaq", (ondan alınan) "müşəri" isə alıcı mənasındadır. "Şira" isə onun əksinə olaraq satmaq deməkdir. Bu iki məna bir-birini ilə tam ziddiyyət təşkil edir-*müt*.

QURANA MÜRACİƏT EDƏK

Quranın dörd ayəsində "şira" kəlməsi, hamısında da "satmaq" mənasında işlənib. Bu ayələr aşağıdakılardan ibarətdir:

فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ

*"Dünya həyatını satıb axirəti alanlar, gərək Allah yolunda cihad etsinlər."*²¹

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ

21"Nisa" surəsi, ayə...74

"Yusif" ucuz qiymətə "bir neçə dirhəmə satdılar."²²

وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ

"Özlərini necə də pis şeyə satdılar!"

Bu ayə sehr və cadu ilə məşğul olub özlərini onun müqabilində satanları məzəmmət edir. Bu üç ayə "şira" kilməsinin "satmaq" mənasında olduğunu sübut edir. Dördüncü ayə isə əvvəldə qeyd olunan "Leylətül-məbit" ayəsidir. Əgər yuxarıdakı üç ayədə "şira"-nın əsl mənası məlum oldusa, onda nə üçün bu ayədə də onun öz həqiqi və aşkar mənasını götməmək?! Halbuki, "şira" kəlməsi həm lüğətdə, həm də ərəblər içində "satmaq" mənasındadır.

Bəli, "şira" kəlməsini özünün əsl mənasında işlətməməyin səbəbi yalnız puç təəssüb və inadkarlıqdır! Halbuki Əmirəl-möminin Əliyyibni Əbitalib (əleyhissalam)-ın gördüyü iş "satmaq", Süheybin gördüyü iş isə "satın almaq"la uyğun gəlir.

Pəhləvanların ən şücaətlisi İmam Əli (əleyhissalam) Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in canını qorumaq, Qüreyş kafirlərinin o Həzrətə qarşı hazırladıqları sui-qəsdin qarşısını almaq üçün onun yerində yatdı. İmam Əli (əleyhissalam)-ın öz canını təhlükəyə salması Peyğəmbərlə əmioğlu olduğuna görə deyildi. (Çünki hər kəs öz canını hamıdan çox istəyir.) Əksinə, Əli (əleyhissalam)-ın bu işi yalnız Allahın razılığını əldə etmək üçün idi. İrfan istilahi ilə desək, Allahda fani olan bir kəs Onun razılığını qazanmaq üçün canını belə fəda etməyə hazır olur, şəhadət iftixarını dünya həyatından üstün tutur.

22 "Yusif" surəsi, ayə...208

İmam Əli (əleyhissalam) öz canını satıb, Allahın razılığını almağa hazır olduğuna görə Peyğəmbərin yerində yatmışdı. Deməli, bu ayə Süheybin haqqında deyil, Həzrət Əliyyibni Əbitalib (əleyhissalam) haqqında nazil olub.

Bu həqiqəti Əbdühün ustadı olan Seyyid Qütb və Fəxr Razi kimilər çox yaxşı dərk edirlər. Onların bu həqiqəti həтта bizdən də yaxşı dərk etmələri inkarolunmazdır. Lakin əql təəssüblə qarışdıqda nə etmək olar?! Bu ikisinin qarışığının nəticəsi haqqı-həqiqəti gizlətmək, haqq yolundan azmaqdır. Bizimlə qardaş olan islam alimlərinin kitablarında əqlin təəssüb və inadkarlıqla bu cür qarışması halları saysız-hesabsızdır. Məhz bu yersiz təəssübkeşlik müsəlmanlar arasında itthadı və birliyi iflic vəziyyətə salır.

"TƏTHİR" AYƏSİ

Siz əziz oxuculara təqdim edilən bu kitabda "Təthir" ayəsi haqqında söhbət gedir. Siz bu kitabı mütalib etməklə yersiz təəssüblərə qapılan, həvayi-nəfsə tabe olan bəzi insanların sözləri ilə müəyyən qədər tanış olacaqsınız. Biz bu ayəni şərh edərkən Alusi kimilərlə qarşılaşıb öz elmi mübahisəmizi davam etdirəcəyik.

Bu ayəni misilsiz təhqiqatla, insafli bir nəzərlə araşdırmışıq. Bəlkə də "Təthir" ayəsi barəsində hələ də ayrıca bir kitab yazılmayıb. Allaha şükr edirik ki, qarşıya çıxan bütün çətinliklərlə belə, bu ayəni təfsir etməkdə bizə böyük kömək etdi. Bizi bu işə təşviq etdiklərinə görə böyük din alimlərinə və müctəhdlərinə səmimi qəlbdən təşəkkür edirik.

Bütün fəzilət sahiblərinə, yazıçılara, İslamın müxtəlif fırqələrindən olan müsəlman

qardaşlarımıza bu kitabı oxumağı tövsiyə edirik. Bugünkü təlatümlü dünyada ən böyük və mühüm vəzifələrimizdən biri həqiqətləri araşdırmaq, məsum İmamlarımızın haqqını müdafiə etməkdir. Çünki yalnız Allahın seçdiyi bəndələrin "İmamların rəhbərliyi bəşər cəmiyyətini ali-insani məqsədlərə çatdırıb ixtilaf və çəkişmələrin kökünü birdəfəlik kəsə bilər, dünyanın dahi mütəfəkkirlərinin çatmaq üçün say etdikləri məqsədləri gerçəkləşdirə bilər.

"Vəssəlamu ələ mənittəbəəl-huda", Qum Elmiyyə Hövzəsi, Şəhabuddin İşraqi, Məhəmməd Müvəhhidi Fazil Lənkərani.

Zilqədə, 1391 (1970)

BEŞ ƏSAS MƏTLƏB

1-"Təthir" ayəsi ilə Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in zövcələri haqqında nazil olan ayələr arasında heç bir bağlılıq yoxdur

2-"Təthir" ayəsi müstəqildir və xüsusi yerdə yerləşdirilib

3-"İnnəma yüridullahu" ayəsindəki "iradə" kəlməsinin mənası

4-Quran nöqteyi-nəzərindən "rics" in mənası

5-"Təthir" ayəsində "Əhləl-beyt" kəlməsindən məqsəd.

"TƏTHİR" AYƏSİ

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

"Həqiqətən, Allahın istək və iradəsi bu olmuşdur ki, yalnız Siz Əhli-beytdən hər növ zahiri və batini çirkinlikləri aradan aparıb, Sizi pak-pakizə qərar versin." "Əhzab" surəsi, ayə:33

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجَكُمْ إِن كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَ زِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُمْ وَ أَسْرَحْكُمْ سِرَاحًا جَمِيلًا

"Ey Peyğəmbər, öz zövcələrinə de ki, əgər dünya həyatı və onun zinatını istəyirsinizsə, gəlin sizə hədiyyə verib sonra tələq verim gözəl bir tələq ilə." ("Əhzab" surəsi, 28)

وَ إِن كُنْتُمْ تُرِيدُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ الدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُمْ أَجْرًا عَظِيمًا

"Və əgər Allahu, Onun Rəsulunu və axirəti istəyirsinizsə, onda (bilin ki,) həqiqətən Allah sizlərdən olan gözəl əməl sahiblərinə böyük savab, mükafat hazırlamışdır." ("Əhzab", surəsi, 29)

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُمْ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيَّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَ كَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا

"Ey Peyğəmbərin zövcələri, sizlərdən hər kəs aşkar bir pis əməl görsə, onun əzabı iki qat aratırılacaq və bu iş Allah üçün asandır." ("Əhzab", surəsi, 30)

وَ مَنْ يَفْعَلْ مِنْكُمْ لِلَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ تَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَ أَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا

"Və sizlərdən hər kəs Allaha və Onun Rəsuluna müti olub saleh əməl şörsə, o əməllərin savabını iki qat artıq verərik və onun üçün çox dəyərli ruzi ətə edərik." ("Əhzab", surəsi, 31)

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَ قُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا

"Ey Peyğəmbərin zövcələri! Allah qarşısında təqvalı olsanız, bu halda siz sair qadınların heç biri kimi deyilsiniz. Buna şəhərə də yad kişilərlə yumşaq (əzilə-əzilə) danışayın, yoxsa qəlblərində

xəstəlik olanlar sizə tamah salar. Və siz də layiqli sözlər danışın!" ("Əhzab", surəsi, 32)

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَ
أَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ
اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

"Və öz evlərinizdə qalın, ilkin cahiliyyət dövründəki kimi (camaat arasında) zahir olmayın. Namaz qılın, zəkat verin, Allaha və Onun Rəsuluna itaət edin. Allahın iradə və istəyi yalnız bu olmuşdur ki, Siz Əhli-beytdən hər növ zahiri və batini çirkinlikləri aradan aparıb, sizi pak-pakizə qərar versin." ("Əhzab" 33)

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ
كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا

"Sizin evlərinizdə tilavət olunan Allahın ayələrini, hikməti xatırlayın. Həqiqətən Allah lütf sahibi və hər şeyə agahdır." ("Əhzab", surəsi, 34)

"TƏTHİR" AYƏSİ

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ َعَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ
يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

*"Həqiqətən, Allahın istək və iradəsi bu olmuşdur ki, yalnız Siz Əhli-beytdən hər növ zahiri və batini çirkinlikləri aradan aparıb Sizi pak-pakizə qərar versin."*²³

Bu şərif ayə ən məşhur ayələrdən biridir və sünnüşia rəvayətlərində qeyd olunduğu kimi, xüsusi bir hadisə ilə əlaqədar Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in ən yaxın adamları barəsində nazil olmuşdur. Bu ayənin Əhli-beytin yüksək məqama malik olmalarına, layiqli, pak və məsum

23"Əhzab" surəsi, ayə...33

şəxsiyyətlərinə dəlalət etməsində əsla şəkkə yer yoxdur.

"Təthir" ayəsi insaniyyətin ən yüksək dərəcələrində olanların fəvqündə dayanan şəxsiyyətlərdən söz açır. Onlar özlərini fəzilət, ismət, paklıq, əzəmət və sair layiqli səciyyələrlə zینətləndirmiş insanlardır.

"Təthir" ayəsi həqiqətgörən, müdrik insanların diqqətini ismətli, pak və məsum şəxsiyyətlərə tərəf yönəltdir, həqiqətə yabançı olan təəssübkeş insanları qalın təəssüb pərdəsində tora salır, Əhli-beytin haqq, fəzilətli və layiqli olmalarını etiraf etməkdən qaçmalarını qeyri-mümkün edir. Nəticədə aydın fikirli insanların nəzərində onların haqq olması cəlvələyir.

İndi isə şərif "Təthir" ayəsi ilə əlaqədar dərin və geniş araşdırma aparmaq lazımdır. Birinci mərhələdə rəvayət və hədisləri nəzərə almadan "ümumiyyətlə beş əsas və mühüm məsələ diqqət mərkəzində olmalıdır:

1-"Təthir" ayəsinin Peyğəmbərin zövcələrinə xitab məqamında nazil olan ayələrin içində yazılmasına baxmayaraq bu ayələrə dərinlikdən diqqət yetirməklə məlum olur ki, "Təthir" ayəsi o həzrətin zövcələri haqqında nazil olmayıb.

2-"Təthir" ayəsinin şəni-nüzulunu araşdırarkən məlum olur ki, bu ayə xüsusi bir yerdə və Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in zövcələrinin birinin evində nazil olmuşdur, amma Quranda yazılarkən o həzrətin zövcələri haqqında nazil olan ayələrin içində aşağıdakı şəkildə yerləşdirilib:

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَ
 أَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ
 اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

3-"İnnəma yuridullah" cümləsindəki "iradə" kəlməsinin (bu, "yuridu"nun məsdəridir-*müt*) mənası nədir?

4-Quran nəzərindən "rics" nə deməkdir ki, onun Əhli-beytdən ümumiyyətlə inkar olunduğunu göstərsin?

5-"Əhləl-beyt" kəlamı (sintaktik) tərkibdə nədir? "Əhli-beyt" in məfhumu daha geniş olub Peyğəmbərin bütün yaxın adamlarına şamil olurmu, yoxsa ümumi məfhum olmayıb sadəcə olaraq onların içində bəzi şəxsiyyətləri göstərən "müşir" (işarə edən) ünvanıdır? Başqa sözlə desək, "Əhli-beyt" kəlməsində vəsfi mənə nəzərə alınıbdır, yoxsa məxsus şəxslərə aiddir?

BİRİNCİ MƏSƏLƏ BARƏSİNDƏ TƏHQİQ

Şübhəsiz, sözügedən ayələr Mədinədə nazil olmuşdur. Çünki, mübarək "Əhzab" surəsinin bütün ayələri mədənidir. Xüsusilə bunu nəzərə alaq ki, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in zövcələri barəsində nazil olan ayələr Həzrətin onlarla izdivac etməsindən sonra nazil edilmişdir.

Deməli, bu ayə Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in bərəkətli ömrünün axırlarında nazil olub. Bu zaman o Həzrətin bir neçə zövcəsi var idi və əsas etibarını ilə onların hamısı, yaxud əksəriyyəti həmin halda qalmışdılar. Həzrətin vəfatından sonra özlərinə "Ümmül-möminin" (möminlərin anası) ləqəbini alıb, böyük iftixar sahibi oldular.

Bu ayələr mühüm bir işlə əlaqədar Peyğəmbərin zövcələrinə xitab edərək onlara faydalı nəsihətlər verir. Çünki o Həzrətin vəfatından sonra onun zövcələri İslamın gələcəyində mühüm fəaliyyət göstərə bilər və "Ümmül-möminin" ləqəbindən sui-istifadə edərək təxribatçı ünsürlərin təsirinə məruz qalar, həqiqətdən agah olmayan avam müsəlman kütlələrini İslamın haqq yolundan azdırıb, onları İslam və müsəlmanların zərərinə tamam olan hansısa bir yola vadar edə bilərdilər. Məhz buna görə də Qurani-Kərim onlara öyüd-nəsihət verərək xatırladır ki, gələcəkdə öz vəzifələrinə düzgün şəkildə əməl etsinlər, İslamın zərərinə tamamlanan, müsəlmanların həqiqi rəhbərlərinin çətinliklərlə qarşılaşmasına və İslam ümmətinin parçalanmasına səbəb olan bir iş görməsinlər.

Birinci ayədə Allah-Taala Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in zövcələrinə xitab edərək belə buyurur:

"Ey Peyğəmbər, öz zövcələrinə de ki, əgər dünya həyatı və onun zinatını istəyib ona məftun olsanız, qadınlara xas olan həvəslərə düşər olsanız, bilin ki, bu cür düşüncələr və maddi həyata qapılmaq Allahın Rəsulunun şərinə layiq deyil və çox keçməz ki, o Həzrətin zövcəsi olmaq iftixarından məhrum olarsınız belə olan halda gəlin sizi bəhrələndirib tələq verim" gözəl bir tələq ilə. ("Əhzab" surəsi, ayə:28)

İkinci ayədə buyurulur ki, əgər Peyğəmbərin hədəfinə diqqət yetirsələr, (hansı ki, o Həzrətin bütün niyyət və diqqəti Allaha yönəlmişdi) bu iftixarlı üslubun və o Həzrətlə birgə həyat sürməyin ən böyük mükafatlarına çatırlar.

Üçüncü ayədə isə onların həssas mövqeyi, məqam və rəftarları barəsində buyurulur: ***"Güman etməsinlər ki, aşkar günahlara batsalar, yaramaz işlər görsələr adi camaat kimi sadəcə bəyənilməz işlər görmüşlər. Əksinə, Peyğəmbərin zövcələri olduqlarına görə, bu işlər çox həssas və ağır cəzanı gərəkli edir."*** ("Əhzab", surəsi, 29)

Dördüncü ayə yuxarıdakı ayənin müqabilində buyurur: ***"(Pis əməllər cəzanı iki qat artırdığı kimi) Allah qarşısında təqvaya riayət edib xalis bəndə olmağın, Peyğəmbərə qeydsiz-şərtsiz itaət etməyin və Allah bəyanən yolla getməyin də kərəmətli həyatdan faydalanmaq kimi iki qat savabı vardır."***

Beşinci ayə məsələni daha açıq şəkildə bəyan edərək buyurur: ***"Həyatda özlərini adi qadınlarla müqayisə etməsinlər. Əgər pis və yaramaz işlərdən çəkinsələr, qadir Allahı nəzərə alsalar, Allahın bütün işlərə mükafat və ya cəza verəcəyini bilsələr, əsla sair qadınlarla müqayisə ediləsi deyillər."***

Deməli, onlar riyə və hiylədən uzaq olan düzgün yolla getməli, hətta səsin tonunda, danışq tərzində belə, ehtiyatlı olmalıdırlar ki, bir kimsə onların danışq ahəngindən şeytani vəsvəşələrə düşər olmasınlar.

Nəhayət altıncı ayədə onların müsəlman cəmiyyətlərindəki vəzifələri təyin edilir: ***"Onların vəzifələri müsəlmanların cəmiyyətində (toplantılarında) olmaq, İslamın siyasi işlərinə müdaxilə etmək deyil, əksinə, Allah və Onun Rəsuluna itaət etmək, namaz qılıb müsəlmanların bəytül-malına kömək etməkdir."***

Yuxarıdakı ayələr Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in zövcələri üçün heç bir fəzilət və ya şərəfi isbat etmir. Sadəcə olaraq onları fəzilətli, həyalı, şərəfli olmağa təşviq edir, onları Qiyamətə qədər bu böyük iftixara (o həzrətin zövcəsi olmaq iftixarına) malik olmaqla, habelə bir İslam qadınının vəzifələri ilə agah edir. Bunların hamısında məqsəd budur ki, Peyğəmbərin zövcələri onlara aid olmayan işlərə baş qoşmasınlar, İslamın mühüm və həssas işlərinə müdaxilə etməsinlər, Allah və Onun Peyğəmbəri İslamın gələcəkdəki işlərini bəzi şəxsiyyətlərin öhdəsinə qoyanda, onlar "biz Peyğəmbərin zövcələri olduğumuz üçün, İslam dövlətinin siyasət və rəhbərliyinə varisik" deyə xəyallara qapılmasınlar.

Bu ayələrdən Allah-Taalanın Peyğəmbərin zövcələrinin məsum, hər növ günahdan uzaq, əxlaqlarının gözəl olmalarını zati iradə əsasında istəməsi əsla başa düşülmür. (Yəni Allah onları imamlarımız kimi təbiətən pak və məsum yaratmayıb-*müt.*) Çünki, "turidnə" kəlməsindən məlum olur ki, Allah-Taala həyatda necə yaşamağı onların öz ixtiyarında qoyaraq xatırladır ki, əgər dünya həyatını istəyirsinizsə, elə indidən Peyğəmbərdən ayrılın bu halda o Həzrətə zövcə olmağa layiq olmayacaqsınız. Amma əgər Allahı və Onun Peyğəmbərini istəsəniz böyük savab qazanacaqsınız. Deməli, Allah-Taala Peyğəmbərin zövcələri barəsində fəvqəladə iradə etməmişdir. Bu iş onların özlərinə aid olub istədikləri yolu seçməkdə azad və ixtiyar sahibi olduqlarını bildirir. Əgər əql nəzərindən bəyənilən və əməli saleh yolu seçib gözəl işlər görsələr iki qat savab qazanacaqlar amma əgər çirkin, yaramaz əməllərə mürtəbib

olsalar iki qat artıq cəzalandırılacaqlar. Deməli, Peyğəmbərin zövcələri öz yollarını seçib həyatlarını hansı əsasda quracaqlarını özləri təyin etməlidirlər.

Buradan iki əsas və mühüm nəticə alınır:

1-Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in zövcələri İslamın həssas məsələlərinə qoşulmamalı, evdarlıqla məşğul olaraq fəzilət və şərəf kəsb etməli, evin içində də bədrəftarlıqdan, mövhumatçı qadın həvəsbazlıqlarından uzaq olmalıdırlar.

2-Allah-Taalanın əzəli iradəsi Peyğəmbərin zövcələrinin zətən pak olmaları deyildir (Allah onları məsum yaratmayıb). Onlar da əxlaqlı və şərəfli olmaqda sair şəxslər kimi azad və ixtiyar sahibidirlər, "Peyğəmbərin zövcəsi" kimi iftixara nail olmaq istəyirlərsə onda əməli saleh və düzgün yolu seçməlidirlər.

MƏXSUS BİR AYƏ" – TƏTHİR" AYƏSİ

Yuxarıda qeyd olunan ayələrin içində Allahın mühüm bir işə dair iradəsindən söz açan cümlə ilə rastlaşırıq. Bu cümləyə çatanda kəlamın bəyan tərzini birdən-birə müsbət istiqamətdə dəyişilir və onda Allahın məşiiyyəti, əzəli-təkvini (dəyişilməz, sabit) iradəsi barəsində söz açılır. O da bundan ibarətdir ki, Allah-Taalanın sabit və qaçılmaz iradəsi fəzilətin fəvqündə dayanan bir sülaləni yaradıb onları pak-pakizə, məsum, ləyaqətli və insaniyyətin ən uca zirvəsində qərar vermək əsasında olmuşdur.

Allah-Taala qısa bir cümlədə Öz məşiiyyət və iradəsindən xəbər verərək buyurur:

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ
يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

Allahın əzəli istək və iradəsi bu olmuşdur ki, yalnız nübüvvət Əhli-beytini (Peyğəmbərin zövcələrini deyil, ən yaxın və istədiyi ləyaqətli adamları) şeytançılıq ruhiyyəsindən, hər növ napaklıqdan (yaramaz və rəzil əxlaqlardan, ruhi-mənəvi xəstəliklərdən, tərəddüddən, şəkk-şübhədən-*müt.*), pis niyyətli olmaqdan, qəlbi darlıqdan pak saxlayıb qorusun, onların ruhiyyə və təfəkkür üfüyündə əzəli və heç vaxt məhv olmayan paklıq yaratsın elə bir paklıq ki, pak islam dini özünün pak ömrünü heç bir əyinti, inhiraf olmadan əbədiyyətə qədər davam etdirə bilsin. Deməli, ayənin bu hissəsində Allahın labüd və qaçılmaz qəzavü-qədrindən, Onun ali-insani səviyyədə olan, bütün əyintilərdən, alçaq və rəzil sifətlərdən, zahiri və batini aludəliklərdən, şeytani əməllərdən, ruhi və mənəvi xəstəliklərdən uzaq olub, bütün paklıqlara, nəcabətliyə, ruhi saflığa, ali-insani ruhiyyəyə malik olan bir sülaləni xəlf etmək barədə təkvin iradəsindən gedir.

Aydın məsələdir ki, Peyğəmbərin evində belə şəxsiyyətləri xəlf etməklə əlaqədar əzəli iradə və istəyin böyük hikməti vardır: Allah-Taala onları çox mühüm və dəyərli bir iş"müsəlmanlara rəhbərlik üçün hazırlamışdır.

Buna görə də sonradan qeyd olunacaq dəlillərdən əlavə, aşağıdakı iki dəlilə əsasən yuxarıda qeyd etdiyimiz qısa cümlənin ("*innəma yuridullah...*" cümləsinin) Peyğəmbərin zövcələrinə aid edilə bilmədiyini qəti şəkildə hökm edə bilərik. O dəlillər bunlardır:

1-Peyğəmbərin zövcələri haqqında nazil olan ayələrin heç biri Allah-Taalanın onları Öz istək və iradəsi əsasında böyük məqamlara çatdırıb, bütün

çirkin əməllərdən uzaq saxlamasına dəlalət etmir. Əksinə "turidnə" (turidnə-Peyğəmbərin zövcələrinə xitab olunur, mənası: "o qadınlar istəsələr" deməkdir) kəlməsi ilə aşkar şəkildə buyurur ki, onların iki qat savab qazanması və ya iki qat əzaba düşər olması onların öz istək və tutduqları yoldan asılıdır. Bu kəlmə xitab olunan şəxslərin, yəni Peyğəmbərin zövcələrinin öz istək və iradələrinin (müqəddəratlarında) təsirli olmasını göstərir. Aydın ki, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in zövcələrinin iradə və istəklərinin əsas rol oynadığı yerdə artıq Allah-Taalanın iradəsinin onların halına şamil olmasına yer qalmır, Allah da onların hər növ ricsdən (zahiri və batini napaklıqdan) amanda qalmalarına zəmanət vermir.

Başqa sözlə desək, qeyd olunan ayələr Peyğəmbərin zövcələrinin iradələrinin alçaq dünya həyatına, sırf maddi işlərə, Peyğəmbərin zövcəsi olmaqla münasib olmayan sair işlərə yönəlməsinin, nəticədə "Ümmül-möminin" və ya "Peyğəmbərin zövcəsi" olmaq kimi iftixardan məhrum olub başqa qadınlar kimi cəmiyyətdə müstəqil şəkildə (siyasi) fəaliyyətə başlamalarının mümkünliyünü göstərir. Allah-Taalanın qaçılmaz iradəsinin onların hər növ napaklıqdan təmiz olmalarına aid olduğunu iddia etsək, bu iki müddəə (onların günaha düşməsinin mümkünlüyü və Allahın onları məsum xəlv etməsi) bir-birinə zidd olar. Deməli, onların müqəddəratları Allah-Taalanın iradəsi dairəsində deyil, başqaları kimi, öz şəxsi istəkləri sayəsində təyin olunmalıdır.

2-Peyğəmbərin zövcələri haqqında nazil olan ayələrin yeganə məqsədi onların vəzifəsini təyin edərək pak mühitdə evdarlıq olmasını göstərmək, tam iffət və şərəflə yaşamalarını, mühüm siyasi

və dövlət işlərinə əsla müdaxilə etməmələrini çatdırmaqdır. Lakin "Təthir" ayəsi Allahın iradəsi ilə mühüm və ictimai bir vəzifə üçün hər növ aludəliklərdən pak-pakizə saxlanmış bir ailə bərəsindədir.

Amma necə mümkün ola bilər ki, ayənin bu hissəsi Peyğəmbərin zövcələrinə aid olsun? Halbuki, ondan qabaqkı ayələrin bəyan tərzii tamamilə fərqlidir. Onlarda cəm qadın əvəzliyi²⁴ (ərəb dilində 14 şəxs əvəzliyindən biridir) iyirmi dəfə təkrar olunduqdan sonra sözügedən ayədə birdən-birə bəyan tərzii dəyişilir və kişi cinsini bildirən "ənkum" cəm əvəzliyi qadın cinsini bildirən əvəzliyin yerinə keçir. Deməli, bu ayə Peyğəmbərin zövcələrinin paklıq və müqəddəsliyinə heç bir vəchlə dəlalət etmir.

Bu müddəa Quranla ünsiyyətdə olan şəxslərin dedikləri ilə eyni ahəngdədir, yəni "Təthir" ayəsinin Peyğəmbərin zövcələri ilə heç bir əlaqəsi yoxdur və bu cür xitab ("*innəma yüridullah*") onlara aid oluna bilməz. Çünki bu ayə İslamın ən ağır və mühüm vəzifələrini Peyğəmbərin ən yaxın və xüsusi adamlarından bir dəstəsinin öhdəsinə qoyan müqəddimədir ki, Allahın əzəli iradəsi onları hər növ ricsdən (zahiri və batini aludəliklərdən) uzaq saxlamaq, geniş ruhiyyələrində paklıq və müqəddəslik yaratmaq əsasında. Bu mühüm və incə məsələni yalnız Quranla yaxından tanış olanlar dərk edirlər. Onlar da sözügedən ayələrdə məhz bu mənanı qeyd etmiş və demişlər ki, Peyğəmbər

²⁴Ərəb dilində 14 əvəzlik vardır ki, "siz" əvəzliyi qadınlar üçün işlənərsə, „ÔÊÔÔ "kunnə", kişilər üçün işlənərsə „ÔÂÛ "kum" formasında gəlir.

(səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in zövcələrinin vəzifəsi, bu ayələrin dəlalət etdiyi kimi, layiqincə evdarlıq edib təqvaya riayət etmələridir.

İndi isə onlardan bir neçəsinin sözünü qeyd edirik. Yaxşı olar ki, əvvəlcə Peyğəmbərin zövcələrindən biri olan Ümmü Sələmənin sözlərini oxuculara təqdim edək. (Öncə onun yüksək şəxsiyyəti barədə qısa məlumat veririk.)

1. ÜMMÜ SƏLƏMƏ

Peyğəmbərin zövcələrindən biri olan Ümmü Sələmə, Xədicədən sonra o həzrətin zövcəsi olmaq üçün ən ləyaqətli qadın, Həzrətin zövcələri içində ən vəfalısı və ən əmanətdarı idi, belə ki, imamət əmanəti onun yanında əmin-amanlıqda qalmışdı.

İmam Sadiq (əleyhissalam) buyurur: *"Xədicədən sonra Peyğəmbərin ən fəzilətli zövcəsi Ümmü Sələmə idi."*²⁵

O, Peyğəmbərin zövcələri içində haqqı deyən yeganə qadın idi, ən həssas anlarda belə haqqı aşkar etməkdə, Həzrət Əliyyibni Əbitalib (əleyhissalam)-ı himayə etməkdə heç nəyi əsirgəməmişdi.

Ümmü Sələmə Peyğəmbərin diqqət mərkəzində idi. Həzrət ona buyururdu: *"Sənin evin bərəkətlidir."*²⁶

Peyğəmbərin ailəsi onu öz sirlərinə yad hesab etmirdi. O, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -dən Əliyyibni Əbitalib (əleyhissalam)-ın fəziləti barəsində dəyərli hədislər nəql edir,

25"Bihar", 6-cı cild

26"Biharül-ənvar", 6-cı cild

bəzilərinin təəssübü onun hədisləri bəyan etməsinə mane ola bilmirdi.

Onun böyük şəxsiyyətli bir qadın və fəzilət sahibi olması dəlillərindən biri kimi "Təthir" ayəsinin onun evində nazil olmasını qeyd etmək olar. Həm sünnü, həm də şiələrin təsdiq etdiyi kimi, *"bu ayə onun evində nazil olmuşdur."* Sonradan "Əhləl-beyt" kəlməsinin mənasında qeyd olunacağı kimi, "beyt" (ev) dedikdə məqsəd elə Ümmü Sələmənin evidir. Bəyan olunan ayələrdə iki yerdə cəm halında zikr olunan və sonradan məxsus ləqəb surətinə düşən "Əhlul-beyt" ünvanı Ümmü Sələmənin evindən qaynaqlanır. Risalət xanədanının "Təthir" ayəsində bəyan olunan məxsus fərdlərinin orada olması ilə bu ev daha da fəzilət qazandı. Bu da Ümmü Sələmənin böyük şəxsiyyətli və fəzilətli bir qadın olmasına ən tutarlı dəlildir.

Onun böyük ruhiyyəli və insafli olmasının isbat edilməsində Peyğəmbərin onun barəsində buyurduğu ***"Bu ayə sənə aid deyil və sən "Təthir" ayəsindəki "Əhlil-beytdən" hesab olunmursan"*** kəlamını aşkar nəql etməsi kifayətdir.

Əgər "Ümmü Sələmə o qədər böyük məqama malikdir və onun sözləri o qədər mötəbər sayılır ki, şiə alimləri onun Həzrət Əli (əleyhissalam) haqqında nəql etdiyi hədisləri qəbul edirlər" – desək, əsla yanılmamış olarıq. Ümmü Sələmənin nəql etdiyi hədislərdən birini burada qeyd edirik:

Zeyd ibni Suhan "Cəməl" müharibəsində Həzrət Əliyi ibni Əbitalib (əleyhissalam)-ın qoşununda idi. O, döyüş meydanında ağır yara aldıqdan sonra torpağa düşüb, öz qanına qəltan olduğu zaman Əli (əleyhissalam) onun başı üstünə gəldi. Zeyd

ömrünün son anlarında gözünü açıb o həzrətə baxdı, dodaqaltı dedi: "Ey Möminlərin əmiri! Mən sənə köməyinə heç də gözübağlı gəlməmişəm. Mən Peyğəmbərin zövcəsi Ümmü Sələmənin dediyi sözlərdən inandım ki, müsəlmanların rəhbərliyinə yalnız sən layiqsən. Ümmü Sələmə deyirdi ki, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) belə buyurub:

مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيَّ مَوْلَاهُ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ وَ انْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ وَ اخْذِلْ مَنْ خَذَلَهُ

"Mən hər kəsin mövlasıyamsa (rəhbəri və ixtiyar sahibiyəmsə), Əli də onun mövlasıdır. İlahi, onu sevən hər kəsi Sən də sev onunla düşmənçilik edən hər kəsə Sən də düşmən ol ona kömək edən hər kəsə Sən də kömək et onu xar etmək istəyən hər kəsi Sən də xar et!" Buna görə də çox narahat olub qorxurdum ki, sənə kömək etməsəm, Allah Qiyamət günündə mənim dadıma çatmayıb məni yalqız qoyar."²⁷

Ümmü Sələmənin Quranı gözəl bilməsini, elm və fəzilət əhli olmasını göstərən ən yaxşı dəlil onun "Cəməl" hadisəsində Ayişəyə yazdığı məktubudur. Bu məktub həm də onun gözəl söz ustası və bəlağətli olmasını sübut edir və göstərir ki, o çox savadlı, işbacaran, təcrübəli, Allaha və Onun Rəsuluna itaət edən, insafli, haqqı axtaran və müdafiə edən, əmr be məruf və nəhy əz münkər edən, qərəzsiz, təmənnasız İslam dinini və Əliyyibni Əbitalib (əleyhissalam)-ı sədaqətlə müdafiə edən, haqqa arxa duran, müsəlmanlara

27"Qamusur-rical", 4-cü cild, səh.256

ürəyi yanan bir qadındır. O, həmin məktubda Ayişəyə yazır:

إِنَّكَ جُنَّةٌ بَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَبَيْنَ أُمَّتِهِ وَإِنَّ الْحِجَابَ دُونَكَ
لَمْضْرُوبٌ عَلَيْهِ حُرْمَتُهُ وَقَدْ جَمَعَ الْقُرْآنُ ذِيكَ فَلَا تُنَدِّجِيهِ
وَسَكَنَ عُقْبَرَاكَ فَلَا تُصْجِرِيهَا لَوْ ذَكَرْتُكَ قَوْلَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ
(ص) تَعْرِفِينَهَا لَنُهِشْتَ بِهَا نَهْشَ الرَّقْشَاءِ الْمُطْرِقَةِ مَا كُنْتَ
قَائِلَةً لِرَسُولِ اللَّهِ لَوْ لَقِيَاكَ نَاصَةً قُلُوصَ قَعُودِكَ مِنْ مَنْهَلٍ
إِلَى مَنْهَلٍ قَدْ تَرَكْتَ عَهْدَآكَ وَهَتَكْتَ سِتْرَهُ إِنَّ عُمُودَ الدِّينِ
لَا يَقُومُ بِالنِّسَاءِ خَفَضُ الْأَصْنَواتِ وَخَفُ الْأَعْرَاضِ اجْعَلِي
قَاعِدَةَ الْبَيْتِ قَبْرَكَ حَتَّى تَلْقَيْنَهُ وَأَنْتِ عَلَيَّ ذَلِكَ

"Peyğəmbərin həməi pis və yaramaz adamların şərinədən uzaq olmalıdır. Bu həməi qorumaqda sənəin çox mühüm payın vardır. Ey Ayişə, sən bir qalxan kimi Peyğəmbərin həməini qorumalısan. Yadda saxla ki, sənə dəyəən zərbə Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in köksünə dəyibdir. Qurani-Kərim bu müqəddəs məqamı qorumaqla əlaqədar sənəin vəzifəni təyin etmişdir. Sən çalışmalısan ki, Allah Rəsulunun evində olan örpək camaat arasına gəlməsin. Qurani-Kərim sənə evin içində yer vermişdir. Özünü xalqa göstərmə! (O, "vəqərnə fi büyutikunnə" ayəsinə işarə edir.) Əgər Peyğəmbərin buyurduqlarını sənə xatırlatsam, ilan vurmuş adam kimi həyəcanlanar, iztiraba düşərsən. Əgər sənəin ərin Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) öz cavan arvadının əlində bayraq tutub özünü xalqın içində göstərdiyini, susuz dəvə kimi bir su gölündən başqa su gölünə tərəf hərəkət etdiyini, siyasi işlərdə fəaliyyətə başladığını, onunla bağladığı əhd-peymanını pozduğunu görsə, ona nə cavab verəcəksən?! Məgər bilmirsən ki, dinin sütunları

*qadınların əli ilə möhkəmlənməyib? Bilmirsən ki, qadınların əli ilə sütunların sınması bərpaolunmaz bir xəsarətdir?! Qadının zinəti budur ki, öz səsini yalnız zərurətin tələb etdiyi qədər ucaltsın, öz iffət, namus və şərəfini qorusun. Sən Peyğəmbərlə görüşəcəyin vaxta qədər evin bir küncünü özün üçün qəbir seç! Onunla bağladığın əhd-peymanı vəfasızlıq etmə!"*²⁸

2. AYIŞƏ VƏ ZEYD İBNİ SUHANIN MƏKTUBLAŞMASI

İkincisi, Zeyd ibni Suhanın Ayişəyə yazdığı cavab məktubudur.

Səşənin qardaşı və "təbeinin"²⁹ tanınmış şəxsiyyətlərindən olan Zeyd ibni Suhan da Üveys Qərəni kimi Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -i görüb ziyarət etməmiş, amma həzrət ona behişt müjdəsini vermişdir. O (Zeyd ibni Suhan) "Cəməl" müharibəsində Əliyyibni Əbitalib (əleyhissalam)-ı himayə etmiş və nakisin³⁰ tərəfindən öldürülmüşdür.

Ayişə öz dəstəsi ilə Bəsrəyə çatanda, Zeyd ibni Suhana bir məktub yazdı. Bu məktubu cavabı ilə birlikdə İbni Əsirin "Kamil" kitabında (4-cü cild, səh.216) görmək olar. (Bu məktub "Qamusür-ricəl" və sair rical kitablarında da cüzi məzmun fərqi ilə nəql olunub). Həmin məktubu "Kamil"dən nəql edirik:

28"Nəhcül bəlağə"nin şərh, (İbni Əbil Hədid), 6-cı cild səh.219

29Təbein o şəxslərə deyilir ki, Peyğəmbəri görəməyiblər, lakin onun əşhablarını görüblər.

30Əhd-peyman sındırıb Ayişə, Təlhə və Zübeyrin rəhbərliyi ilə Əli (ə)-in əleyhinə qiyam edənlər.

مَنْ عَاشِيَةً أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ حَبِيبَةُ رَسُولِ اللَّهِ (ص) إِلَيَّ ابْنُهَا
الْخَالِصُ زَيْدُ بْنُ صُوْهَانَ أَمَّا بَعْدُ فَإِذَا أَتَاكَ كِتَابِي هَذَا فَأَقْدِمْ
فَأَنْصُرْنَا فَإِنَّ لَمْ تَفْعَلْ فَحَدِّثِ النَّاسَ عَنْ عَلِيٍّ

"Allah Rəsulunun sevimlisi Ayişə Ümmül-möminindən onun sədaqətli övladı Zeyd ibni Suhana.

Ey Zeyd! Mənim məktubum sənə çatan kimi bizə kömək etmək üçün dayanmadan özünü bizə yetir. Əgər bizə kömək etmək fikrində olmasan, heç olmazsa camaatı Əlidən uzaqlaşdır, Kufədən bir nəfərin belə, ona kömək etməsinə qoyma." (Zeyd bu vaxt Kufədə idi.)

ZEYDİN CAVABI

أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّا ابْنُكَ الْخَالِصُ لِنِ اعْتَزَلْتُ وَرَجَعْتُ إِلَيَّ بَيْتِكَ
وَإِنَّا أَوَّلُ مَنْ نَابَذَكَ

"Ey Ayişə! Mən yalnız sənin bu müharibədən əl çəkib öz evinə qayıtdığın vaxt sənin sədaqətli oğlun olaram (və sən də möminlərin anası olarsan). Əks halda, mən özüm sənin ilk düşmənlərindən olacağam."

Zeydin Ayişəyə verdiyi bu cavab, həmin dövrdə müsəlman ümmətindən hər bir sinfin öz vəzifələri haqqında olan məlumatını açıq-aydın şəkildə göstərir. Zeydin nəzərində Ayişə o vaxt "möminlərin anası" ləqəbinə layiq ola bilər ki, özünün evdarlıq vəzifəsinə əməl etsin. Amma əgər müsəlmanların mühüm siyasi işlərinə baş qoşarsa, "möminləri anası" iftixarına nail ola bilməz, Zeyd də onun övladı sayılmaz.

Zeyd Quranda Peyğəmbərin zövcələri üçün təyin olunan vəzifəni Ayişəyə xatırladaraq deyir ki, o, öz evinə qayıdıb kişilərin işlərini özlərinə həvalə

etməlidir, əks halda Peyğəmbərin zövcəsi kimi ehtirama layiq görülməyəcək və möminlərin anası ləqəbini əldən verəcək. Belə olan halda Zeyd də onun övladın yox, düşməni olacaq, əlindəki qılıncla öz vəzifəsinə əməl edərək onu evinə qaytaracaq.

Təbəri yazır: Zeyd bu məktubdan sonra deyirdi:

رَجِمَ اللَّهُ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ أَمَرْتُ أَنْ تُتْلَى بَيْتُهَا وَأَمَرْنَا أَنْ نُقَاتِلَ
فَتَرَكْتُ مَا أَمَرْتُ بِهِ وَأَمَرْتُنَا بِهِ وَصَنَعْتُ مَا أَمَرْنَا بِهِ وَ
نَهَيْتُنَا عَنْهُ

"Allah Ümmül-mömininə rəhmət eləsin! Onun işindən doğrudan da təəccüb edirəm. Ayişənin vəzifəsi evində oturub ev işləri ilə məşğul olmaq, bizim işimiz isə cihada getmək idi. Amma iş əksinə oldu: Ayişə müharibəyə gedir, ev işlərini görməyi isə bizə əmr edir. Bizim görməli olduğumuz işləri o görür və bizi həmin işlərdən çəkindirir."

Zeyd ibni Suhan bilir ki, **"vəqərnə fi buyutikunnə"** ayəsi Ayişənin vəzifəsini təyin edir. Lakin o, öz vəzifəsinin əksinə əməl edir və elə güman edir ki, müsəlmanların rəhbəri olmalı, Osamanın intiqamını almaq bəhanəsi ilə Cəmələ (erkək dəvəyə) minməlidir.

Zeyd ibni Suhan yaxşı-yaxşı dərk edir ki, Allah "Təthir" ayəsində müsəlmanlara rəhbərlik etməyi Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in Əhli-beytindən olan Həzrət Əli (əleyhissalam)-ın öhdəsinə qoymuşdur. Məhz buna görə də onu himayə edib cihad meydanında iştirak etməyə, öz rəhbərini və İmamını müdafiə etmək kimi islami vəzifəsini yerinə yetirməyə həmişə hazır olur.

Zeyd İslam cəmiyyətinin müqəddəratının qadınların əli ilə həll olunmadığını, eləcə də "Təthir" ayəsinin Ayişəni təthir etmədiyini

(paklamadığını) bilir və onun tutduğu işdən çox təəccüblənir, heyrətə dalır. Əgər "Təthir" ayəsi Ayişənin haqqında nazil olsaydı, Zeyd onun dəvətinə mənfi cavab verməz, onun bu işini İslama hörmətsizlik saymaz və hökmən *"Ayişənin gördüyü hər bir iş Allahın inayəti ilədir, Allahın əzəli iradəsi onun pak, nəcabətli olmasını hökm etmişdir və onun bu işləri hamı üçün höccətdir"*-deyərdi. Necə ki, Ümmü Sələmənin dediyi sözlər onun Həzrət Əli (əleyhissalam)-a itaət və onu müdafiə etməsinə səbəb olmuşdu.

Zeyd yalnız buna görə Ümmü Sələmənin sözünü mötəbər sənəd kimi qəbul edir və Ayişənin gördüyü işi İslam dininin əleyhinə olan bir əməl hesab edirdi ki, o, "Təthir" ayəsinin Ayişənin barəsində deyil, Həzrət Əli və Əhli-beytin sair üzvləri barəsində nazil olduğunu bilirdi. Zeyd Ümmü Sələmənin Allah-Taala tərəfindən Peyğəmbərin zövcələri üçün nazil edilən ayələrin hökmünə əməl edərək, öz vəzifəsini layiqincə yerinə yetirdiyini gördüyü üçün onun sözünə inanır və öz canını Əli (əleyhissalam)-ın yolunda fəda edir.

3-İBNİ ABBASLA AYİŞƏNİN SÖHBƏTİ

Ayişə "Cəməl" müharibəsindən sonra Bəsrənin yaxınlığındakı "Bəni Xəlf" sarayına getdi. Həzrət Əli (əleyhissalam) İbni Abbası göndərdi ki, onu təcili olaraq Mədinəyə öz evinə qaytarsın. İbni Abbas saraya gəldi, daxil olmaq üçün Ayişədən icazə istədi, lakin o, icazə vermədi. İş belə görən İbni Abbas icazəsiz saraya daxil oldu. Ayişə onu danlayıb dedi: *"Nə üçün mənim evimə icazəsiz girdin?!"* İbni Abbas dedi: *"İslamın hökmlərini və*

qayda-qanunlarını bizə öyrətmə! Bu qanunları sənə biz öyrətməliyik. Sənin evin həmin evdir ki, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) o evdən bayıra çıxmağı və müsəlmanların (siyasi) işlərinə müdaxilə etməyi sənə qadağan etmişdi. Sən isə özünə zülm edib, Peyğəmbərin evindən çıxdın, Allahu qəzəbləndirib Peyğəmbərə itaətsizlik etdin. Hər vaxt Mədinəyə qayıdıb öz evində otursan, onda mən heç vaxt icazəsiz sənin evinə gəlib fərşinin üstündə oturmaram."³¹

Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) sünnəsinin müəllimi və böyük Quran təfsirçisi İbni Abbasın bu sözləri də göstərir ki, Peyğəmbərin zövcələri haqqında nazil olan ayələr onların siyasi işlərə qoşulmalarına icazə vermir. Əgər siyasi işlərə qoşulsalar, təcavüzkar hesab olunar və belə olan təqdirdə onların hətta adı bir müsəlman qadını qədər də dəyəri olmaz. (Məhz buna görə də İbni Abbas icazəsiz evə girmişdi-*müt.*)

Bu məktublar və söhbətlər "Təthir" ayəsinin məfhumunu daha da işıqlandırır, onun Peyğəmbərin zövcələri ilə heç bir əlaqəsi olmadığını sübut edir. Məşhur dini şəxsiyyətlərin söhbətlərində bu qəbildən olan dəlil-sübutların sayı-hesabı yoxdur. Lakin biz burada bundan artıq bəhs etmək istəmirik.

BAŞQA BİR MÜHÜM MƏSƏLƏ

Qeyd olundu ki, "Təthir" ayəsi Əhli-beytin öhdəsinə ağır və mühüm bir vəzifəni qoymaq üçün nazil olmuşdur. Gələcək bəhslərdə bəyan olunacağı kimi, bu mühüm vəzifə Əhli-beytin ümmətə

31"Qamusur-rical", 6-cı cild, səh 3.

rəhbərlik etməsindən başqa bir şey deyildir. Məsum İmamlarımızın "Təthir" ayəsi haqqında dedikləri sözlər, habelə onların xilafət və imamət məsələsində bu ayəyə istinad etmələri müddəamıza gözəl dəlildir. Təbiidir ki, bu ayə vəzifəsi camaat üçün çıxmamış olan Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) zövcələrinə aid edilə bilməz. İndi isə İslam rəhbərlərinin xilafət barəsində "Təthir" ayəsinə işarə etdikləri bəzi məqamları qeyd edirik:

1-SƏQİFƏDƏ

Peyğəmbəri-Əkrəm (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in vəfatından sonra mühacir və ənsar xəlifə təyin etmək üçün bir-birinin canına düşdülər. "Bəni saidə" səqifəsində (kölgəlik üçün düzəldilən yerdir) yığılan birinci dəstə ənsardan idi. (Onlar Mədinədə Peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) kömək etmişdilər.) Səd ibni Übadə müsəlmanların rəhbəri olmağa hamıdan çox can atır, öz rəhbərliyini rəsmiləşdirmək istəyirdi. Əbu Bəkr və Ömər hadisədən xəbər tutub təcili olaraq özlərini səqifəyə çatdırdılar.³² Çünki onlar uzun illər arzusunda olduqları rəyasətin ənsara qismət olacağından qorxurdular. Açıq və eyni zamanda həyəcanlı bir məclisdə Əbu Bəkr söhbətə başladı. Onun son nəzəri bu oldu ki, rəhbər (xəlifə) mühacirlərdən, vəzir isə ənsardan olsun. Amma bu nəzər ənsarın başçılarından olan Hübab ibni Münzərin ciddi müxalifətinə səbəb oldu. Səd ibni Übadənin öz məqsədinə çatmasına (rəhbər

32"Nəhcül-bəlağə"nin şərh-i (İbni Əbil Hədid), 6-cı cild, səh.7

olmasına) az qalmışdı. Lakin gözlənilmədən onun əmisi oğlu Bəşir ibni Səd müsəlmanların rəhbərinin mühacirlərdən seçilməsini zəruri hesab etdi. Bəşirin öz əmisi oğlu Səd ilə əvvəldən yaxşı münasibəti olmadığından onunla rəqabətə başladı. Nəhayət Bəşir belə bir təklif irəli sürdü ki, Qüreyş başçılarından biri müsəlmanların rəhbəri olsun. Uzun-uzadı çəkişmələrdən, əsassız və mənasız mübahisələrdən sonra əksəriyyətin müxalifəti ilə yanaşı, Əbu Bəkrin rəhbərliyə qəbul seçdilər.

Ömər Əbu Bəkrin rəhbər seçilməsindən çox sevinirdi. Onun gördüyü şirin yuxular artıq gerçəkləşmə ərafəsində idi. Müsəlman cəmiyyətində qılıncının dalı da, qabağı da kəsəcəkdi. Amma eyni halda Əli (əleyhissalam) barəsində nigaran idi. O, Əli (əleyhissalam)-ın öz haqqını tələb edərək Allah tərəfindən ona verilmiş imaməti (rəhbərliyi) tələb etməsindən qorxurdu. Buna görə də Fatimənin evinə gedib, Əli (əleyhissalam)-ı Əbu Bəkrin yanına aparmaq istədi ki, onunla beyət etdirdsin. Lakin Əli (əleyhissalam) onunla beyət etməkdən ciddi şəkildə imtina etdi. Ömər isə bu işə ciddi şəkildə ısrar edirdi. Əliyyəibni Əbitalib (əleyhissalam) Ömərə dedi: ***"Ey Ömər! Sənin xilafətin "südlə dolu bərəkətli döşündən" çoxlu mənfəət götürməkdən başqa bir məqsədin yoxdur. Bu gün işi möhkəm tutmaq istəyirsən ki, sabah özünü o südlə sirab edəsən. Amma bil ki, heç vaxt sənin bu təklifinə əhəmiyyət verməyəcək, Əbu Bəkrin əsası zülm ilə qoyulan xilafətini qəbul etməyəcəyəm!"***

Bu vaxt Əbu Übeydə söhbətə başladı. Onun Əliyyəibni Əbitalibin rəhbər olmasına tutduğu yeganə irad o Həzrətin cavan olması idi. Əbu

Übeydənin yersiz və xam xəyalla dolu olan sözlərindən sonra, İmam (əleyhissalam) özünün müsəlmanların rəhbəri kimi təyin olunmasını və bu işə hamıdan artıq ləyaqətli olmasını isbat etmək üçün "Təthir" ayəsinə istinad edərək buyurdu:

يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ لَا تَخْرُجُوا سُلْطَانَ مُحَمَّدٍ عَنْ دَارِهِ
وَبَيْتِهِ إِلَى بُيُوتِكُمْ وَدُورِكُمْ وَلَا تَدْفَعُوا أَهْلَهُ عَنْ مَقَامِهِ فِي
النَّاسِ وَحَقِّهِ فَوَ اللَّهُ يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ نَحْنُ أَهْلُ الْبَيْتِ
أَحَقُّ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنْكُمْ أَمَا كَانَ مِنْهُ الْقَارِئُ لِكِتَابِ اللَّهِ الْفَقِيهُ
فِي دِينِ اللَّهِ الْعَالِمُ

"Ey Mühacirlər! Mühəmmədin hökumətinin qüdrətini o Həzrətin evindən çıxardıb, öz evlərinizə tərəf çəkməyin. Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in vəfatından sonra onun sülaləsinin layiq olduqları məqamı onların əlindən almayın. Ey mühacirlər, and olsun Allaha, müsəlmanlara rəhbərliyə yalnız biz layiqik. Çünki, "Əhləl-beyt" bizik. Deyin görək, Allahın kitabına bizdən də elmlı, Allahın dinində bizdən də bəsirətli, Rəsuli Əkrəmin sünnəsinə bizdən də agah, ictimai təşkilatçılığı bizdən yaxşı bilən bir kəs varmı?"

قَالَ الْبَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ: لَوْ كَانَ هَذَا الْكَلَامُ سَمِعْتُهُ مِنْكَ
الْأَنْصَارُ يَا عَلِيُّ قَبْلَ بَيْعَتِهِمْ لِأَبِي بَكْرٍ مَا اخْتَلَفَ عَلَيْكَ أَتْنَانُ
وَ لَكِنَّهُمْ قَدْ بَايَعُوا

Bəşir ibni Səd Həzrəti Əlinin möhkəm və kəsərli dəlillərindən sonra dedi: *"Ey Əli, əgər bu sözləri Əbu Bəkrlə beyat etməzdən qabaq bizə desəydin,*

ənsardan heç kəs səndən başqasına beyət etməzdi. Lakin nə etmək olar, artıq iş işdən keçib."³³

ƏDƏBİ BİR İNCƏLİK

Bütün dəlillər Əliyyibni Əbitalib (əleyhissalam)-ın kəlamında da riayət olunmuş bir ədəbi incəliyə əsaslanır. Həzrətin buyurduğu *"nəhnu əhəqqu bihazəl-əmr"* (yəni *"biz xilafətə mühacir və ənsardan artıq ləyaqətliyik"*) cümləsi mübtəda və xəbərdən təşkil olunmuşdur. Amma mübtəda və xəbərin arasında "Əhləl-beyt" kəlməsi zikr olunur. Bu kəlmə Əli (əleyhissalam)-ın ifadəsində (fəthə ilə) gəlib. Əgər fəthə ilə olarsa, ərəb dilində "ixtisaslaşdırmaq", "məxsus olmaq" mənasını daşıyır. Bununla da "innəma yuridullah" ayəsinə işarə edir, çünki, elə bu ayədə də "Əhləl-beyt" kəlməsi fəthə ilədir və məxsus şəxslərin nəzərdə tutulduğunu çatdırır.

Məsələn, *"nəhnu məəşirəl-ənbiyai la nuvərrisu"* cümləsində "məəşirəl" kəlməsi bu hökmün yalnız peyğəmbərlərə həsr olunduğunu göstərir. Deməli, Əli (əleyhissalam)-ın kəlamının məfhumu budur ki, *"rəhbərlik və xilafət məqamına yalnız və yalnız biz Əhli-beyt(əleyhimussalam) layiqik və bu məqam yalnız bizim üçün nəzərdə tutulub."*

Həzrət Əli (əleyhissalam) Peyğəmbərdən sonra öz xilafətinin labüd və qaçılmaz məsələ olduğunu göstərən bu qədər fəzilətlər, kəsərli və danılmaz dəlillərlə yanaşı, Əbu Übeydə özünün məntiqsiz sözü ilə başqalarının xilafətə layiq olmasından dəm vuraraq dəlil-sübut gətirməyə çalışanda, o həzrət

33"Nəhcül-bəlağə"nin şərh-i (İbni Əbil Hədid), 6-cı cild, səh.11-12.

saxta və üzdənirəq məşvərət şurası müqabilində yalnız şərif ayəyə işarə edir. Ayə bu məsələyə o qədər aydın şəkildə dəlalat edir ki, hətta Bəşir ibni Süleyman deyirdi: "Əgər Əli bunları bir az tez desəydi, ənsardan heç kəs onunla müxalifət etməz, yekdilliklə "Əli müsəlmanların rəhbəridir" deyərdilər."

2-ŞURA

Seyyid Həşim Bəhrani hicri tarixi ilə 11-ci əsrin sonu və ya 12-ci əsrin əvvəllərində yaşamış böyük alimlərdən və mühəddislərdən biridir. O, çoxlu kitab, o cümlədən məşhur "Əl-Burhan" təfsirini yazmışdır. Həmin kitabın 265-ci səhifəsində mötəbər sənədlə İbni Babəveyh Qumidən, o da Həzrət Əliyyibni Əbitalib (əleyhissalam)-ın böyük səhabələrindən biri olan Amir ibni Vailədən bir rəvayət nəql edir. Həmin rəvayətdə aşağıdakı cümlələr gözə dəyir:

ثُمَّ ذَكَرَ مَا احْتَجَّ بِهِ عَلِيٌّ أَهْلَ الشُّورِيِّ فَقَالَ فِي ذَلِكَ:
نَسَدْتُكُمْ بِاللَّهِ هَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ آيَةَ التَّطْهِيرِ عَلَيَّ
رَسُولِ اللَّهِ: إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ... قَالُوا اللَّهُمَّ لَا.

"Sonra Həzrət Əli müsəlmanların rəhbəri olmağa yalnız özünün ləyaqətli olduğunu isbat etməyə başladı. O, şura iştirakçıları Allaha and verib soruşdu: "Sizin içinizdə elə bir adam varmı ki, "İnnəma yuridullah" ayəsi ("Təthir" ayəsi) onun bərasində nazil olmuş olsun?!"³⁴ Şurada iştirak

³⁴Təbərsi "Ehticac" kitabında İmam Baqir (ə)-dan da bir hədis nəql edərək yazır ki, Əli (ə) 6 nəfərlik şurada özünün xilafətə hamıdan artıq layiqli olduğunu göstərən bir dəlil də qeyd etmişdir. O dəlil də məhz "Təthir" ayəsidir.

edənlərin hamısı "Allaha and olsun ki, yox!"-deyə cavab verdilər. (Yəni "Təthir" ayəsi ancaq Əhli-beyt(əleyhimussalam) haqqındadır.)

Deməli, Həzrəti Əli iki dəfə, özü də ən həssas anlarda özünün rəhbərliyə layiq olmasını "Təthir" ayəsinə istinadən sübut etmiş və aydınlaşdırmışdır ki, bu ayə müsəmanlara rəhbərliyi, imamət vəzifəsini təyin edir və müsəlmanlara yalnız bu ayənin bəyan etdiyi şəxs rəhbər ola bilər.

O anlardan birincisi Həzrət Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) vəfat edəndən sonra və xəlifə seçkisi üçün rəqabət yaranan zaman idi. (Belə ki, ayənin nazil olmasından hələ çox keçməmişdi.)³⁵ İkincisi isə, Ömər, özündən sonra xəlifə seçməyi altı nəfərlik şuranın öhdəsinə qoyduğu vaxt. Bu zaman yenə də çox ustalıqla hiylə işlədib Həzrət Əlini, özünün danılmaz haqqından məhrum etdilər. Bu şura təşkil olunan zaman Peyğəmbərin vəfatından təqribən 13 il, "Təthir" ayəsinin nazil olmasından isə 13 il və bir neçə ay keçmişdi. İmam Əli (əleyhissalam) əvvəldə buyurduğu sözünü burada da təkrar etdi, ona istinadən həqiqi xəlifəni təqdim edərək onun özündən başqa heç kəsin bu müqəddəs məqama, həssas vəzifəyə seçilməyə ləyaqəti olmadığını aydınlaşdırdı.

3-İMAM HƏSƏN (əleyhissalam) VƏ "TƏTHİR" AYƏSİ

İmam Həsən (əleyhissalam) xilafətə çatandan sonra müsəlmanlara xitab edərək buyurdu:

³⁵Ta ki bir kəs deməsin ki, Əli (ə) təqribən 15 ildən sonra çox təbii və adi bir iş sayılan şeyi özünə iftixar saydı.

أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ عَرَفَنِي فَقَدْ عَرَفَنِي ۚ وَمَنْ لَمْ يَعْرِفْنِي فَأَنَا
الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَنَا بْنُ التَّيْبِ أَنَا بْنُ النَّذِيرِ أَنَا بْنُ الدَّاعِي
إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِإِذْنِهِ أَنَا بْنُ السِّرَاجِ الْمُنِيرِ وَأَنَا مِنْ أَهْلِ
الْبَيْتِ الَّذِينَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرَّجْسَ وَطَهَّرَهُمْ تَطْهِيرًا

*"Ey camaat! Hər kəs məni tanıyırsa tanıyır, tanımırsa bilsin ki, mən Həsənəm, xalqı ilahi nemətlərə müjdə verən, ilahi əzabdan qorxudan Peyğəmbərin" Mühəmmədin, Allahın elçisinin oğluyam. Halbuki onun müqəddəs vücudu qəlblərə nur saçardı. Ey camaat! Mən Allahın, hər növ zahiri və batini çirkinliklərdən təmizləyib, pak ruh, səfa-səməimiyyətlə dolu olan qəlb bağışladığı Əhli-beytdənəm."*³⁶

Göründüyü kimi, İslamın ikinci rəhbəri "İmam Həsən (əleyhissalam) nəcəbətlə nəsilədən olmasından əlavə, rəhbərliyə təkcə özünün layiq olmasını "Təthir" ayəsi ilə sübut edir. Əgər bu ayə İslam rəhbərlərinin şəxsiyyətini təyin etməsəydi, İmam Həsən (əleyhissalam)-ın öz rəhbərliyi haqqındakı söhbətində bu ayəyə istinad edərək onu dəlil gətirməsinin mənası olmazdı.

Bəli, bu canlı şahidlər Əhli-beytin yüksək məqamını, Peyğəmbərin zövcələrinin bu ayənin əhatə dairəsindən xaric olmasını və yalnız seçilmiş təbəqədən olan bu insanların rəhbərliyinə dəlalət etməsini aydınlaşdırır.

İKİNCİ MƏSƏLƏNİN ARAŞDIRILMASI

"TƏTHİR" AYƏSİNİN NƏ ÜÇÜN VƏ HARADA NAZİL OLMASI HAQQINDA

Burada iki mühüm məsələni araşdırırıq:

36"Qamusür-rical", 6-cı cild, səh.20

1-**"İnnəma yuridullah..."** cümləsi ayrıca nazil olub və müstəqil ayədir, yoxsa özündən qabaqkı ayənin davamıdır və müstəqil ayə deyil?

2-"Təthir" ayəsi müstəqildirsə, onda nə üçün **"vəqərnə fi buyutikunnə"** cümləsinin ardınca gəlir və ayrıca yazılmamışdır?

"TƏTHİR" AYƏSİNDƏKİ "İNNƏMA YURİDULLAH..." CÜMLƏSİ AYRICA BİR CÜMLƏDİR

Yuxarıdakı cümlənin ("Təthir" ayəsinin) müstəqil olmasını araşdırmaq üçün əvvəlcə onun nə üçün və harada nazil olduğuna daha çox diqqət yetirmək lazımdır (buna "şəni-nüzul" deyilir). Çünki onun şəni-nüzulunu mülahizə etdikdə onun həm müstəqil olması, həm də xüsusi yedə və mühüm bir məsələ üçün nazil olması aydın olur. Əlbəttə, bu ayənin necə nazil olduğunu yalnız sünnü və şiə mühəddislərinin nəql etdikləri hədislərdən öyrənmək olar.

Qurandan yalnız bu aydın olur ki, "Təthir" ayəsi Peyğəmbər(səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in zövcələri barəsində nazil olmuş ayələrlə birlikdə və **"vəqərnə fi buyutikunnə"** ayəsinin axırında gəldiyinə görə, Peyğəmbərin zövcələri haqqında olan ayələrlə bir vaxtda nazil olmuşdur. Çünki, bizim əqidəmizə görə Quran ayələri (Peyğəmbərin göstərişi ilə və) aralarındakı sıx bağlılıq əsasında yazılıb tərtib olunmuşdur. Buna əsasən inanırıq ki, "Təthir" ayəsi də Peyğəmbərin zövcələrinə, onların islami vəzifələrini təyin etmək üçün göstəriş verdiyi şəraitdə nazil olmuşdur.

Deməli, "Təthir" ayəsinin ayrıca nazil olduğunu sübut etmək üçün hökmən hədisləri araşdırmalıyıq

və bundan başqa, etimad olunası digər bir yol yoxdur. Bu barədə həm sünnü, həm də şiə təriqi ilə çoxlu hədis nəql olunmuşdur. Hətta böyük mühəddis Əllamə Bəhrani "Ğayətül-məram" kitabında bu barədə sünnülərdən 41 hədis, şiələrdən isə 34 hədis nəql edir. Onlardan bir qismini burada qeyd etmək daha məqsədə uyğundur. Əvvəlcə sünnü təriqi ilə nəql olunmuş hədislərdən bir neçəsini qeyd edirik.

"Təfsiri-ibni-Kəsir" kitabı sünnü alimlərinin nəzərində mötəbər sayılır və məşhur təfsirlərdən biridir. O kitabda nəql olunan bir hədisdə (ixtisara riayət etmək üçün sənədlərini nəql etmirik) Ümmü Sələmə deyir:

إِنَّ النَّبِيَّ (ص) كَانَ فِي بَيْتِهَا فَاتَتْهُ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بِدُرْمَةٍ فِيهَا خَزِيرَةٌ فَدَخَلَتْ عَلَيْهِ بِهَا فَقَالَ لَهَا أُدْعِي زَوْجَكَ وَابْنَيْكَ قَالَتْ: فَجَاءَ عَلِيٌّ وَحَسَنٌ وَحُسَيْنٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَجَلَسُوا يَأْكُلُونَ مِنْ تِلْكَ الْخَزِيرَةِ وَهُوَ عَلَيَّ مَنَامٌ لَهُ وَكَانَ تَحْتَهُ (ص) كِسَاءٌ خَبِيرِيٌّ قَالَتْ وَ أَنَا فِي الْحَجَرَةِ أَصْلًا يَاقُوزَلَّ اللَّهُ هَذِهِ الْأَيَّةُ: إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ قَالَتْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: فَأَخَذَ فَضْلَ الْكِسَاءِ فَغَطَّاهُمْ بِهِ ثُمَّ أَخْرَجَ يَدَهُ فَالَوِيَ بِهَا إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ قَالَ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي وَ خَاصَّتِي فَأَذْهَبَ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَ طَهَّرَهُمْ تَطْهِيرًا قَالَتْ: فَأَدَخَلْتُ رَأْسِي الْبَيْتَ فَقُلْتُ: وَ أَنَا مَعَكُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ: إِنَّكَ إِلَيَّ خَيْرٌ إِلَيَّ خَيْرٌ

"Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) mənim evimdə idi. O Həzrətin əziz qızı Fatimə daşdan hazırlanmış bir qabda yemək gətirdi. Bu yemək un, yağ və bəzi vaxtlar isə ötlə hazırlanırdı. Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) Fatiməyə buyurdu: Ərin Əlini və övladlarını (rəziyəllahu ənhum) çağır gəlsinlər, bir yerdə

yemək yeyək. Fatimə (rəziyallahu ənhə) onları çağırırdı. Süfrə salındı. Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) üstünə xeybər parçası çəkilməmiş yataqda oturmuşdu. Mən də evin bir küncündə namaz qılırdım. Elə bu vaxt "Təthir" ayəsi ("innəma yuridullah...") nazil oldu. Ayə nazil olan kimi, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) öz əzizlərini həmin parçanın altında oturub, əllərini göyə qaldırdı və buyurdu: **"Pərvərdigara! Bu dörd nəfər mənim Əhli-beytim və ən yaxın adamlarımdır. Pərvərdigara, bütün çirkinlikləri bunlardan uzaq et, onların qəlblərini daha da paklaşdır."**(Ümmü Sələmə əlavə edir:)
Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) dua edən vaxt, mən onlara yaxınlaşıb dedim: "Ey Allahın Rəsulu, etdiyin bu dua mənə də şamildirmi?" Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) buyurdu: "Xeyr! Lakin, sənin aqibətin çox yaxşı olacaq."

2-Həkim ibni Səid deyir:

عَنْ حَكِيمِ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ ذَكَرْنَا عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ
اللَّهُ عَنْهُ عِنْدَ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَالَتْ فِي بَيْتِي نَزَلَتْ:
إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ... قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِلَيَّ
بَيْتِي فَقَالَ لَا تَأْذَنِي لِأَحَدٍ فَجَاءَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَلَمْ
أَسْتَطِعْ أَنْ أَحْجُبَهَا أَنْ أَبْيَهَاتُمَّ جَاءَ الْحَسَنُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَلَمْ
أَسْتَطِعْ أَنْ أَمْنَعَهُ أَنْ يَدْخُلَ عَلَيَّ جَدِّهِ وَ أُمِّهِ ثُمَّ جَاءَ الْحُسَيْنُ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَلَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ أَحْجُبَهُ عَنْ جَدِّهِ وَ أُمِّهِ ثُمَّ
جَاءَ عَلِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَلَمْ أَسْتَطِعْ عَنْ أَحْجُبَهُ فَاجْتَمَعُوا
فَجَلَّلَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ بِكِسَاءٍ كَانَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: هُوَ لِأَهْلِ
بَيْتِي فَأَذْهَبَ عَنْهُمْ الرَّجَسَ وَطَهَّرَهُمْ تَطْهِيرًا فَنَزَلَتْ هَذِهِ
الْآيَةُ جِئْنَا جَمْعًا عَلَى الْبَسَاطِ قَالَتْ: فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ
أَنَا قَالَ فَوَاللَّهِ مَا أَنْعَمَ وَ قَالَ إِنَّكَ إِلَيَّ خَيْرٌ

Ümmü Sələmənin yanında Əli (rəziyəllahu ənhu) haqqında söhbət gedirdi. Ümmi Sələmə bu münasibətlə "Təthir" ayəsini oxudu, sonra dedi: *"Bu ayə mənim evimdə nazil oldu. Bir gün Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -ə xidmət etmək iftixarı mənə nəsib olmuşdu. Həzrət istəyirdi ki, bu gün evdə tək olsun və başqası bizim evimizə gəlməsin. Mənə tapşırırdı ki, bu gün heç kəsə evə gəlməsinə icazə verməyim. Amma Fatimə (rəziyəllahu ənha) gəldi. Mən onu geri qaytarmağa utandım. O, evə daxil oldu. Bir azdan sonra Həsən, sonra Hüseyin, daha sonra isə Əli (rəziyəllahu ənhum) bizim evimizə gəldilər və Peyğəmbərin ətrafında oturdular. Elə bu vaxt ayə nazil oldu. Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) bu dörd nəfəri bir yerə yığıb əbasını onların başına çəkdi, buyurdu: **"Pərvərdigara! Mənim Əhli-beytim bu dörd nəfərdən başqa heç kəs deyildir. İlahi, onları çirkinliklərdən uzaq et!"*** Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) onların barəsində dua edəndən sonra, mən dedim: *"Ay Allahın Rəsulu, bəs mən?!"* Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) buyurdu: *"Bu ayə və dua sənə şamil deyil. Lakin, bil ki, sənə gələcəyin parlaqdır."*

Ümmü Sələmə bu söhbətin axırında dedi: *"Onların yığıncağı çox bərəkətli idi!"*

3-Əbu Səid Xudri Ümmü Sələmənin belə dediyini nəql edir:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: إِنَّ هَذِهِ
الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي بَيْتِي إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ... قَالَتْ وَأَنَا جَالِسَةٌ عَلَى
بَابِ الْبَيْتِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَسْتُ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ فَقَالَ
(ص) إِنَّكَ إِلَيَّ خَيْرٌ أَنْتِ مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ قَالَتْ وَ فِي الْبَيْتِ

رَسُولُ اللَّهِ وَ عَلِيٌّ وَ فَاطِمَةُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ

"Təthir" ayəsi mənim evimdə nazil oldu. Bu ayə nazil olan günü Əli, Fatimə, Həsən və Hüseyn (rəziyallahu ənhum) Peyğəmbərin dövrəsinə toplaşmışdılar. Mən də qapının astanasında oturmuşdum. Ayə nazil olandan sonra Peyğəmbərdən soruşdum: "Ey Allahın Rəsulu! Mən də Əhli-beytdən hesab olunuram mı?" Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) buyurdu: "Sənin aqibətin xeyrdir. Sən Peyğəmbərin zövcəsisən, ləyaqətli qadınsan. (Amma Əhli-beytdən hesab olunmursan.)"

4-Əbu Səid deyir, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) buyurdu:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِيَّ وَ فِي عَلِيٍّ وَ حَسَنِ وَ حُسَيْنٍ وَ فَاطِمَةَ: إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ....

"Təthir" ayəsi beş nəfərin məni, Əli, Fatimə və iki övladı Həsən və Hüseynin haqqında nazil olmuşdur."

5-Şəybənin qızı Səfiyyə Ayişənin belə dediyini nəql edir:

عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ قَالَتْ: قَالَتْ: عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: خَرَجَ النَّبِيُّ ذَاتَ غَدَاةٍ وَ عَلَيْهِ مِرْطٌ مَرْحَلٌ مِنْ شَعْرِ أَسْوَدَ فَجَاءَ الْحَسَنُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَادْخَلَهُ مَعَهُ ثُمَّ جَاءَ الْحُسَيْنُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَادْخَلَهُ مَعَهُ ثُمَّ جَاءَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَادْخَلَهَا مَعَهُ ثُمَّ جَاءَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَادْخَلَهُ مَعَهُ ثُمَّ قَالَ: إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ...

"Bir gün səbh tezdən, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) naxışlı toxunmuş yun paltarını geyib, evdən çıxdı. Həsən, Hüseyn, Fatimə

və Əli də ona qoşuldular. Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) onları bir-bir əbasının altına salandan sonra "Təthir" ayəsini oxudu."

6-İbni Həvşəbin əmisi oğlu deyir:

عَنْ ابْنِ عَمِّ أَبِي حَوْشَبٍ قَالَ دَخَلْتُ مَعَ أَبِي عَلِيٍّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَسَأَلْتُهَا عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَتْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَسْأَلُنِي عَنْ رَجُلٍ كَانَ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَكَأَنْتَ تَحْتَهُ ابْنَتُهُ وَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيْهِ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) دَعَا عَلِيًّا وَ فَاطِمَةَ وَ حَسَنًا وَ حُسَيْنًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ فَأَلْقَى عَلَيْهِمْ تَوْبًا فَقَالَ: اللَّهُمَّ هُوَ لِأَهْلِ بَيْتِي فَأَذْهَبْ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا قَالَتْ فَدَنَوْتُ مِنْهُمْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ أَنَا مِنْ أَهْلِ بَيْتِكَ فَقَالَ تَنَحِّي فَإِنَّكَ عَلِيٌّ خَيْرٌ

"Mən atamla birlikdə Ayişənin (rəziyəllahu ənha) evinə getdik. Ondan Əli (rəziyəllahu ənhu) haqqında sual etdim. Ayişə (rəziyəllahu ənha) dedi: Sən elə bir şəxs haqqında soruşursan ki, Peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) hamıdan sevimli idi. Peyğəmbərin qızı da onun ixtiyarında idi. Hansı ki, o da Peyğəmbərin ən çox istədiyi şəxs idi. Bir gün gördüm ki, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) Əlini, Fatiməni, Həsənlə Hüseyini (Allah onlardan razı olsun) öz yanına çağırırdı, öz əbasını onların başının üstünə çəkib buyurdu: **"Pərvərdigara! Mənim Əhli-beytim bu əbanın altında olanlardan başqa heç kəs deyil. Pərvərdigara! Bunları çirkinliklərdən, günahlardan qoru!"** Mən onlara tərəf yaxınlaşdım və Allahın Rəsuluna dedim: "Mən də sənin Əhli-beytindənəm?" Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) buyurdu: **"Xeyr! Buradan**

*uzaqlaş! Sən mənim Əhli-beytimdən deyilsən.
Amma yaxşı adamsan!"*

YUXARIDAKI ALTİ HƏDİSƏ BİR BAXIŞ

Ümmü Sələmədən və Ayişədən nəql olunan altı hədisin arasında çox da mühüm fərq, məna ixtilafı yoxdur və hamısı eyni mənanı ifadə edir. "Təthir" ayəsi Ümmü Sələmənin istirahət otağında nazil olmuşdur. Ayə nazil olan vaxt Peyğəmbər, Əli, Fatimə, Həsən və Hüseyn (əleyhimussalam) həmin otaqda olmuşdur. Onların da yanında Ümmü Sələmədən başqa yad bir adam olmamışdır. O, etiraf edib deyir ki, mən də o otaqda, onların yanında idim. Bu ayənin mənə də aid olmasını çox istəyirdim. Amma Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) bu ayənin mənə aid olmamasını deyəndən sonra, məni məyus etdi və ədəbli şəkildə məni uzaqlaşdırdı.

Əlbəttə, altı hədis içərisində birinci hədislə ikinci hədisin məzmununda azacıq fərq görünür. Lakin bu fərqi bizim müddəamıza çox da zərəri yoxdur. Hər iki hədis "Təthir" ayəsinin Ümmü Sələmənin evində nazil olmasını və ayə nazil olan vaxtda yalnız qeyd etdiyimiz şəxsiyyətlərin orada iştirak etməsini təsdiq edir.

Dördüncü hədisi Əbu Səid Peyğəmbərdən nəql edir. Güclü ehtimala görə bu hədis eynilə onun Ümmü Sələmədən nəql etdiyi üçüncü hədisdir. Sadəcə olaraq onda Əbu Səidin adı qeyd olunmayıb. Əgər Əbu Səid Peyğəmbərin özündən nəql etmiş olsa da, yenə həmin məzmun öz yerindədir, yəni "Təthir" ayəsi Peyğəmbər, onun əziz kürəkəni, qızı və nəvələri barəsində nazil olmuşdur.

Beşinci hədisdə də Ayişə etiraf edir ki, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) "Təthir" ayəsini Əli, Fatimə, Həsən və Hüseynin haqqında tilavət etdi. Amma Ayişə bu hadisəni tam dəqiqliklə aydınlaşdırmır, bu ayənin harada nazil olduğunu, o beş nəfərin Peyğəmbərin zövcələrindən hansının evində bir yerə yığıldığını demir. Əgər "Təthir" ayəsi Ayişənin evində nazil olsaydı, Peyğəmbərin bu cavan zövcəsi əvvəldən axıra qədər hadisənin necə baş verdiyini deyər, heç nəyi gizlətməz və bu fəziləti hamının üzünə çəkərdi. Bunun özü də, "Təthir" ayəsinin Ümmü Sələmənin evində nazil olmasına canlı şahiddir. Lakin rəqabət bunu bəyan etməyi Ayişəyə icazə verməmişdir.

Altıncı hədis ona görə nəql olunur ki, Peyğəmbərin cavan zövcəsi Ayişə "Təthir" ayəsinin bəyan etdiyi "Əhli-beyt"dən məqsədin məhz həmin beş nəfər olduğunu etiraf edir. Həmçinin Ayişə Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in ona "Sən Əhli-beytən deyilsən"-deyə buyurduğunu da şəxsən etiraf edir. Bu da göstərir ki, Ayişənin o Həzrətin zövcəsi olmasına baxmayaraq "Təthir" ayəsindəki Əhli-beyt(əleyhimussalam) ona şamil deyil və Allah-Taalanın xüsusi inayəti, lütfü ona nəsib olmamışdır.

BU ALTI HƏDİSİN ƏKSİNƏ HEÇ BİR HƏDİS YOXDUR

Sünnü təriqi ilə nəql olunmuş hədislərin içində bu altı hədislə ziddiyyət təşkil edəcək bir rəvayət belə, yoxdur. Bəzi rəvayətlərdə "Təthir" ayəsinin necə və ya harada, kimin evində nazil olmasına toxunulmaması, rəvayətlərin də "Peyğəmbər

(səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) "Təthir" ayəsini beş nəfərin haqqında tilavət etdi" deməsinin və yaxud Həzrət Əli (əleyhissalam)-ın böyük şəxsiyyətinin tanıtılması məqamında bu ayəyə diqqət yetirmələrinin qeyd etdiyimiz altı hədislə heç bir ziddiyyəti yoxdur. Çünki, rəvilər çox vaxt ayənin bütün xüsusiyyətlərini, nazil olduğu yeri və məqamı dəqiq şəkildə bəyan etmirlər. Onlar yalnız "Təthir" ayəsinin beş nəfər haqqında nazil olmasını nəql etmişlər, onların niyyətləri bizim bu fəsildəki məqsədimizi təmin edir.

Yaxşı olardı ki, görkəmli elm xadimləri, təhqiqatçılar bu barədə mötəbər mənbələrə, o cümlədən "Sihahi-Sittə"³⁷, İbni Kəsirin təfsirinə, "Əddürrül-mənsur" təfsirinə, Təbərinin təfsirinə və ya "Ğayətül-məram" kitabına müraciət etsinlər.

Bu altı hədislə yalnız bir rəvayət ziddiyyət təşkil edir: o da məsələnin özündə yox, "Təthir" ayəsinin harada nazil olmasında. Peyğəmbərin zövcələrindən biri olan Zeynəbin "Təthir" ayəsi mənim evimdə nazil oldu, bu vaxt Əli, Fatimə, Həsən və Hüseyin Peyğəmbərin yanında idilər"-dediyi nəql olunur. Amma xoşbəxtlikdən "Təthir" ayəsinin Ümmü Sələmənin evində nazil olmasını göstərən hədislərin sayı-hesabı yoxdur. Onların müqabilində bir-iki rəvayətin ziddiyyət təşkil etməsi çox da əhəmiyyət kəsb etmir. Amma bununla belə, "Təthir" ayəsinin Zeynəbin evində nazil olması da bizim müddəamıza irad gətirə bilməz. Lakin qeyd etdiyimiz kimi, "Təthir" ayəsi Zeynəbin evində

37Sünnülərin Qurani Kərimdən sonra altı ən mötəbər kitablarına "Sihahi-sittə" (altı səhih kitab) deyirlər ki, hər kitabın özünə məxsus adı vardır.

yox, Ümmü Sələmənin evində nazil olub. Hər halda qeyd etdiyimiz "*Pənc-təni Ali-əba*" haqqındadır.

"AŞDAN İSTİ KASA!"

Burada "aşdan isti kasa" olan iki dəstə ilə rastlaşırıq ki, Ümmü Sələmənin və Ayişənin öz etirafları ilə "Təthir" ayəsinin onlara şamil olmadığını demələrinə baxmayaraq bu ayənin yalnız Peyğəmbərin zövcələri haqqında nazil olduğunu sübut etməyə və ya onları Ali-əba cərgəsinə salmağa can atırlar.

Birinci dəstə İslam tarixinin ilk dövrlərində olan Əkrəmə, Müqatil ibni Süleyman və Ürvət ibni Zübeyr kimi bəzi ravilərdir.

İkinci dəstə isə bəzi sünnü təfsirçiləri və alimlərindən ibarətdir.

BİRİNCİ DƏSTƏ

Birinci dəstə bu sözləri Peyğəmbərin özündən, o Həzrətin zövcələrindən və ya yaxın dostlarından rəvayət ünvanı ilə nəql etmirlər, əksinə əsas etibarı ilə bu onların öz şəxsi fikirləridir. Halbuki, adi adamların şəxsi nəzər və rəylərinin heç bir etibarı, dəyəri yoxdur. Onlar hətta yalançılıqla müttəhim olunmasalar da, sözləri başqaları üçün höccət və dəlil ola bilməz. Məsələn, Əkrəmə "Təthir ayəsi yalnız Peyğəmbərin zövcələrinə aiddir!" deyərək qədər ısrar edir ki, hətta onun sözünü inkar edənlərlə mübahiləyə hazır olduğunu belə bildirir. Bu inadkar və təəssübkeş şəxs küçə-bazarlarda uca səslə qışqırır deyirdi: "Təthir" ayəsi Peyğəmbərin zövcələri haqqında nazil olmuşdur!"

Cavabda demək lazımdır ki, görəsən, Əkrəmənin nəzəriyyəsinin etibarlı şəxsiyyətlərin

nəzəriyyəsiindən nə kimi üstünlüyü var?! O, sözüne istinad ediləsi bir səviyyədə etibarlı adam deyil.

Ürvət ibni Zübeyr də eynilə Əkrəmə kimidir. Amma Əkrəmə və bu qəbildən olan sair adamlar İbni Abbasın adından "Təthir" ayəsinin Peyğəmbərin zövcələri haqqında nazil olmasını da nəql edirlər ki, sünnü alimləri bunu rədd edir. Ümmü Sələmə və Ayişə də Əkrəmə və onun kimilərin sözlərinin tam əksini deyərək onları batil edir. Bununla belə, biz Əkrəmə və onun dostlarının nəql etdiyi rəvayətlərin mənbəsi barədə müəyyən qədər axtarış aparmalıyıq. Buna görə də Əkrəmə və sair kimi şəxslərin bu rəvayəti nəql etməkdə güddükləri məqsədlə qısa da olsa tanış olmaq lazımdır.

1-ƏKRƏMƏ KİMDİR?

Əkrəmə İmam Əli (əleyhissalam)-ın barışmaz və qəddar düşmənlərindən biridir. Elə buradan da onun nəzəriyyəsinin İmam Əli (əleyhissalam)-ə qarşı şəxsi ədavət və düşmənçilikdən qaynaqlandığını anlamaq olar.

Seyyid Əllamə Şərəfüddin "Əl-kəlimətul-ğərrau fi təfziliz-Zəhra(əleyhissalam)" kitabında yazır: "Əkrəmə xalqı Əliyyəibni Əbitalib (əleyhissalam)-ın düşmənlərinin cəbhəsinə çəkmək, onları İmam Əli (əleyhissalam)-dan uzaqlaşdırmaq, vilayət məqamından ayrı salmaq üçün müntəzəm şəkildə fəaliyyət göstərir və bu yolda əlindən gələni əsirgəməirdi. O, mühüm xəvaric³⁸ tayfalarından birinin başçısı idi və inanırdı ki, bütün müsəlmanlar

38Xəvaric–Məsum və adil imamın əleyhinə qiyam edən bir tayfadır ki, əsası "Siffeyn" müharibəsində qoyulmuşdur.

kafirdirlər, həqiqi İslam ardıcılıarı yalnız xəvariclərdir! Xalid ibni İmran nəql edir ki, həcc mövsümündə Əkrəmənin belə dediyini eşitdim: *"Əgər həcc mərasimində iştirak edən hacıların hamısını qılıncdan keçirtsəm, həmişəlik arzuma çatmış olaram!"* Əkrəmə Quranın mütəşəbih ayələri haqqında deyir: *"Bu cür ayələri göndərməkdə Allahın məqsədi camaatı zəlalətə salıb azdırmaqdan başqa bir şey deyil!"* İbni Abbasın oğlu deyir: *"Bu mənfur şəxs (Əkrəmə) atamın adından yalan hədislər nəql edir, saxta rəvayətlər düzəldərək onları atama istinad verirdi."* Əbdüllah ibni Haris İbni Abbasın oğlunun yanında Əkrəməni ciddi şəkildə danlayaraq, dedi: *"Niyə Allahu nəzərə almırsan və təqvadan qaçırsan?"* İbni Müsəyyibdən də nəql edirlər ki, öz qulunu azad edəndən sonra, ona dedi: *"Məbada Əkrəmənin öz ağası İbni Abbasın adından yalan danışdığı kimi, sən də mənim adımdan həqiqətin əksinə (yalan) danışasan!"*

Əllamə Şərəfüddinin sözlərindən (onun istinad etdiyi kitablar da sünnü alimləri tərəfindən ravilərin fasiq və ya adil olması barədə yazılan kitablardır) Əkrəmənin həqiqi siması "yalançı, imansız, xain, vicdansız və İmam Əli (əleyhissalam)-ın birinci dərəcəli düşmənlərindən olması aşkar olur.

Deməli, Əkrəmə "Təthir" ayəsi haqqında öz şəxsi nəzəriyyəsini sübut etməyə can atmaqda İmam Əli (əleyhissalam) ilə düşmənçilikdən başqa bir məqsəd güdmür.

Əkrəmə əgər bu rəvayəti öz ağası İbni Abbasın adından nəql edirsə, onda bu, elə onun öz ağasının adından yalan danışmaqda ki köhnə xasiyyətidir. Xüsusilə də bunu nəzərə almaq lazımdır ki, İbni

Abbasdan çoxlu rəvayət nəql olunub və hamısı da göstərir ki, "Təthir" ayəsi Peyğəmbərin zövcələri haqqında deyildir. O cümlədən, Əhməd ibni Hənbəl mötəbər sənəd əsasında Əmr ibni Məymundan belə nəql edir: *"İbni Abbas İmam Əlinin fəzilətlərini etiraf edərək dedi: Allahın Rəsulu öz əbasını əlinə alıb Əli, Fatimə, Həsən və Hüseynin üstünə çəkdi və "Təthir" ayəsini oxudu: "İnnəma yürüdullah..."*³⁹

Bəli, Əkrəmə kimi nadan, Əhli-beyt(əleyhimussalam) düşməni və Qurandan xəbərsiz olan bir adamın sözüə əsla inanmaq olmaz, onun nəql etdiyi rəvayətlərin heç bir dəyəri yoxdur.

2-MÜQATİL KİMDİR?

"Təthir" ayəsinin Peyğəmbərin zövcələri barəsində nazil olmasını iddia edən ikinci şəxs Müqatil ibni Süleymandır. Adını qeyd etdiyimiz alim onun barəsində belə yazır: "O da Əmirəlmömininin qatı və barışmaz düşmənlərindən idi, öz nəzəriyyələrinə haqq qazandırmaq üçün həddindən artıq çalışmış, Əlinin danılmaz fəzilətlərini bacardığı qədər zehnlərdən silmək istəyib. O, etiqad baxımından "müşəbbihə" firqəsindəndir və Allahı insana təşbih edirdi. Əbu Hənifə onun barəsində belə demişdir: *"Müqatil təşbihi isbat etmək yolunda ifrata varmış, Pərvərdigarı məxluq kimi təsəvvür etmişdir."*

YERSİZ İDDİA VƏ RÜSVAYÇILIQ

Müqatil bir dəfə xalqın toplantısında iddia edərək dedi: "Göyün altında, yerin üstündə olan hansı şey barəsində istəyirsinizsə soruşun, cavab verim." Elə

39"Ğayətül-məram" (Bəhrani) səh.287

bu vaxt bir nəfər ondan soruşdu: "Adəm peyğəmbər Həcc ehramından çıxdıqdan sonra onun başını kim qırıxdı?" Müqatil onun cavabını verə bilməyib pərt oldu!

Amma bu rüsvayçılıqdan sonra, həmin iddianı başqa məclisdə təkrar etdi. Ondən soruşdular: "Qarışqanın həzm orqanları onun zəif bədəninin hansı hissəsində yerləşir?" O, bu dəfə də cavabsız qaldı.

Müqatil ibni Süleymanın tərcümeyi-halı Əllamə Şərəfüddin tərəfindən bəyan ediləndən sonra, onun "Təthir" ayəsinin Peyğəmbərin zövcələri barəsində nazil olması ilə əlaqədar dediyi sözlərdə də dəqiq mühakimə yürütmək çox asandır. Gərək burada Müqatilə deyək:

اي مگس عرصه سيمرغ نه جولانگه تست

عرض خود مي بري و زحمت ما مي دادي

*Ay milçək! Sən ki, simürğün məqamında deyilsən
Bəs niyə öz abrını töküüb, bizi də zəhmətə salırsan?!*

3-ÜRVƏT İBNİ ZÜBEYR KİMDİR?

"Təthir" ayəsinin Peyğəmbərin zövcələri haqqında nazil olmasını sübut etmək üçün əl-ayağa düşən üçüncü şəxs Ürvət ibni Zübeyrdir. "Qamusür-ricəl" kitabında onun haqqında belə qeyd olunur:

"Ürəvət Əli barəsində açıq-aşkar şəkildə nalayiq sözlər deyirdi. O, (Müaviyə ilə) müharibəyə getmək məcburiyyətində qalan Əlini həmişə müharibənin əsl səbəbkarı kimi qələmə verir, ona iftira yağdırırdı. Həyasızlığı o həddə çatmışdı ki, yalandan rəvayət nəql edərək deyirdi ki, Ayişənin belə dediyini eşidib: "Mən Peyğəmbərin yanında idim. Abbas və Əli onun hüzuruna gəldilər.

Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) onları görən kimi, yavaşca mənə dedi: Bu iki nəfər öləndə İslam dinindən çıxmış olacaqlar!!"

Bəli, Ürvənin bu cür həyasızlığı onun iftiraçı və İmam Əli (əleyhissalam) ilə barışmaz düşmən olmasını, ona kinküdurət bəslədiyini və savadsızlığını göstərir. Əgər o, "Təthir" ayəsini özü bildiyi kimi təfsir etsə və ya başqalarına aid etsə, onda onun haqqında deyə bilərik ki, Quranın təlatümlü mərifət dəryasından bir damla olsun belə, ona nəsib olmaz ondan qalxan od şöləsi yalnız kinküdurətdən qaynaqlanar hansısa bir şeyi nisbət versə, böhtan və iftiradan başqa şeydən irəli gəlməz.

İKİNCİ DƏSTƏ

Yuxarıda qeyd etdik ki, bəzi sünnü müfəssir və alimləri də "Təthir" ayəsinin yalnız Peyğəmbərin zövcələri haqqında nazil olduğunu, yaxud o Həzrətin yaxın adamları barəsində olsa da zövcələrinə də şamil olduğunu iddia edirlər. Onların cavabında deməliyik ki, Peyğəmbərin zövcələri barəsində olan ayələr nə onların müqəddəratları haqqında Allahın əzəli iradəsindən söz açır, nə də onların fəzilətli olmalarına dəlalət edir. Lakin "Təthir" ayəsi Allahın əzəli iradəsindən söz açaraq "Əhli-beyt" adı ilə tanınmış xüsusi bir dəstənin başqalarından fəzilətli, şərəfli və üstün olmalarını sübut edir. Belə isə hansı dəlilə əsasən, "Təthir" ayəsinin Peyğəmbərin zövcələrinə də aid olmasını deyə bilərik? (Bu haqqda şərh veriləcək.)

Fərz edək ki, "Təthir" ayəsinin Peyğəmbərin zövcələri haqqında nazil olmuş ayələrlə yanaşı gəlməsi və cümlə quruluşu bu ayənin onlara da

şamil olmasına bir əlamətdir. Lakin bu fərz yalnız cümlə quruluşunun vahid ahəngdə gəlməsindən başqa bir şeyə dəlalət etmir. Həm də bu qərinənin saysız-hesabsız rəvayətlər müqabilində müqavimət etməyə təqəti çatmaz. Halbuki Əhli-beytin yalnız beş nəfərdən ibarət olmasını aşkar bəyan edir və bu ləqəb Peyğəmbərin zövcələrinə aid deyildir. Ümmü Sələmə və şəxsən Ayişənin özü də bunu etiraf etmişlər.

Əgər sünnü alimləri "*Təthir ayəsinin Peyğəmbərin zövcələrinə şamil olduğunu açıq-aşkar göstərən rəvayətlər də vardır*" – desələr, cavabında deyərik ki, sizin dediyiniz belə rəvayətləri yalnız Əkrəmə və onun kimiləri nəql edirlər ki, ya öz şəxsi rəy və nəzərlərini irəli sürür, ya da İbni Abbasın adından yalan nəql edirlər, halbuki sizin özünüz də ravilərin adil və ya fasiq olmasını araşdırmaq üçün yazdığınız kitablarda onları yalançı və əqidəsiz adamlar kimi təqdim etmisiniz. Buna görə də vicdanlı bir şəxs yersiz iddialara qapılmamalı, "Təthir" ayəsinin yalnız beş nəfərə–Ali-əbaya aid olmasında şəkk etməməli və Peyğəmbərin zövcələrinin bu böyük feyzdən, Allahın xas mərhəmətindən bəhrələnmədiklərini hökmən qəbul edilməlidir.

İKİNCİ HİSSƏ

ƏHLİ-BEYT ƏLEYHİMÜS-SALAMİN VERDİYİ XƏBƏRLƏR

Bura qədər sünnü təriqi ilə gəlib çatan rəvayətləri oxucuların nəzərinə çatdırdıq. İndi isə şiə təriqi ilə məsum imamlarımızdan nəql olunmuş hədisləri qeyd edirik.

Dahi şiə mühəddislərinin (hədis alimlərinin) kitablarında bu haqda çoxlu hədislərlə rastlaşırıq. Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, mühəddis Bəhrani "Ğayətül-məram" kitabında şiə təriqi ilə 34 rəvayət nəql etmişdir. Lakin qısaca da olsa, böyük mühəddis Şeyx Əbdül Əli ibni Cüme Ərusinin (hicrinin 1112-ci ilində vəfat etmişdir) "Nurus-səqələyn" təfsirindən bir neçə hədisi burada qeyd edirik:

1-İmam Muhəmməd Baqir (əleyhissalam) "Təthir" ayəsinin şəni-nüzulu haqqında buyurur:
 فِي تَفْسِيرِ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ وَفِي رَوَايَةِ أَبِي الْجَارُودِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ... قَالَ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ فَاطِمَةَ َ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ وَ ذَلِكَ فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجَةِ النَّبِيِّ (ص) فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ عَلِيًّا ① أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ ثُمَّ أَلْبَسَهُمْ كِسَاءً لَهُ خَبْرِيًّا وَ دَخَلَ مَعَهُمْ فِيهِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي وَ عَدَّتَنِي فِيهِمْ مَا وَ عَدَّتَنِي اللَّهُمَّ أَذْهَبْ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَ طَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ وَ أَنَا مَعَهُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِنْشِرِي يَا أُمُّ سَلَمَةَ فَإِنَّكَ إِلَيَّ خَيْرٌ

"Bu ayə Peyğəmbər, Fatimə, Əmirəl-möminin, Həsən və Hüseyn (əleyhimussalam)-ın haqqında nazil olmuşdur. Hadisə belə olmuşdu: Əli, Həsən, Hüseyn və Fatimə Peyğəmbərin zövcəsi Ümmü Sələmənin istirahət evində bir yerə toplaşmışdı. Ayə nazil olandan sonra Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) Xeybər parçasından olan əbanı onların üstünə çəkdi, sonra özü də əbanın altına girdi və belə dua etdi: **"Pərvərdigara! Mənə vədəsini verdiyin Əhli-beyt bu əbanın altındakılardan başqa heç kəs deyil. Pərvərdigara!**

Bunları napaklıqdan, aludəliklərdən qoru! Bunlara çoxlu-çoxlu paklıq inayət elə!" Ümmü Sələmə Peyğəmbərdən soruşdu: "Ya Rəsuləllah! Bu dua mənə də aiddir?" Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) buyurdu: **"Xeyr, amma xoşhal ol ki, sənəin də həyatın şərəfətli olacaqdır".**

2 "Üyunül-əxbar" kitabının müəllifi yazır:

فِي عُيُونِ الْأَخْبَارِ فِي احْتِجَاجِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى النَّاسِ يَوْمَ الشُّورَى قَالَ: أَنْشِدُكُمْ اللَّهُمَّ فِيكُمْ أَحَدٌ أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ آيَةَ التَّطْهِيرِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ... فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ كِسَاءً خَبِيرَ يَأْ فَضَمَّنِي فِيهِ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ ثُمَّ قَالَ يَا رَبِّ هُوَ لَاءِ أَهْلُ بَيْتِي فَأَذْهَبْ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَ طَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا غَيْرِي قَالُوا لَا.

İmam Əliyyibni Əbitalib (əleyhissalam) Ömər in xəlifə seçmək üçün təşkil etdiyi altı nəfərlik şurada Peyğəmbərdən sonra özünün canişin olmasını isbat edərək, buyurdu: **"Deyin görək, "Təthir" ayəsi bizdən başqasının barəsində nazil olmuşdurmu? Ayə nazil olanda Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) bizdən başqa kimi öz əbasının altına yığıb "Pərvərdigara, mənəim əhli-beytim bunlardır, onları hər növ çirkinlikdən və aludəlikdən qoru!"-deyə buyurdu?!"** Şurada iştirak edənlərin hamısı İmam Əli (əleyhissalam)-ın sözlərini təsdiq edərək "yox, Allaha and olsun ki, sən düz deyirsən!"-dedilər.

3. Üçüncü xəlifənin dövründə mühacir və ənsarlardan bir dəstə məscidə yığışdılar. İmam Əli (əleyhissalam) onlar üçün söhbət etdi və söhbəti əsnasında "Təthir" ayəsinə toxunaraq buyurdu:

فِي كِتَابِ كَمَالِ الدِّينِ وَ تَمَامِ الْيَمَةِ بِإِسْنَادِهِ إِلَى سُلَيْمِ بْنِ قَيْسِ الْهَلَالِيِّ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهُ قَالَ فِي أَثْنَاءِ كَلَامٍ لَهُ

فِي جَمْعٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ فِي الْمَسْجِدِ آيَاتٍ خَلِيفَةٍ
 عُثْمَانَ: أَيُّهَا النَّاسُ اتَّعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْزَلَ فِي
 كِتَابِهِ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ... فَجَمَعَنِي وَفَاطِمَةَ وَابْنَتِي حَسَنًا وَ
 حُسَيْنًا وَآلِيَّ عَلَيْنَا كِسَاءً وَقَالَ اللَّهُ إِنَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ
 بَيْتِي وَلَحْمَتِي يُؤْلَمُنِي مَا يُؤْلَمُهُمْ وَيُحَرِّجُنِي مَا يُحَرِّجُهُمْ
 فَادْهَبْ عَنْهُمْ الرَّجْسَ وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ وَأَنَا
 يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ أَنْتِ أَوْ إِنَّكَ عَلَيَّ خَيْرٌ إِنَّمَا أَنْزَلْتُ فِيَّ وَ
 فِي أَخِي وَابْنَتِي وَفِي تِسْعَةٍ مِنْ وَلَدِ ابْنِي الْحُسَيْنِ خَاصَّةً
 لَيْسَ مَعْنَا فِيهَا أَحَدٌ غَيْرُنَا فَقَالُوا ۖ نَشْهَدُ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ
 حَدَّثَتْنَا بِذَلِكَ فَسَأَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ فَحَدَّثَنَا كَمَا حَدَّثَتْنَا أُمُّ سَلَمَةَ
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَلَكِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْزَلَ فِي كِتَابِهِ لِنَبِيِّهِ
 إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ... فَكَانَ عَلَيَّ وَالحَسَنُ وَالحُسَيْنُ وَفَاطِمَةُ
 عَلَيْهِمُ السَّلَامُ فَادْخَلَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ تَحْتَ الْكِسَاءِ فِي بَيْتٍ أَمْ
 سَلَمَةَ ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ أَهْلًا وَثَقْلًا وَهُوَ لَأَهْلُ
 بَيْتِي وَثِقَلِي فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: أَلَسْتُ مِنْ أَهْلِكَ هَذَا قَالَ إِنَّكَ إِلَيَّ
 خَيْرٌ وَلَكِنْ هَؤُلَاءِ أَهْلِي وَثِقَلِي إِنَّكَ إِلَيَّ خَيْرٌ إِنَّكَ عَلَيَّ
 خَيْرٌ وَادْهَبْ عَنْهُمْ الرَّجْسَ وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا

"Ey camaat! Məgər "Təthir" ayəsi Allahın kitabında nazil olmayıb mı? Məgər Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) Ümmü Sələmənin evində öz əbasını mənəm, həyat yoldaşımın və iki övladımın üstünə çəkəndən sonra "Pərvərdigara! Mənəm Əhli-beytim bunlardan başqa heç kəs deyil. Bunlar mənəm ruhumdur. Onlara verilən əzab-əziyyətdən mənə verilən əzab-əziyyətdir onlara baş verən çətinlik mənə kədərləndirir. Ey Allah, bəla, aludəlik, ruhi iztirab və çətinliyi onlardan uzaq et! Onları tamamilə paklaşdır!"-deyə dua etmədimi? Məgər bu vaxt Ümmü Sələmə ayənin bəyan etdiyi şəxslərdən" Əhli-beytdən olmaq arzusunu etdikdə

Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) ona "Xeyr, bu ayə mənim, qadaşım Əlinin, qızım Fatimənin, iki övladım Həsən və Hüseynin haqqındadır..."-deyə buyurmadımı?!"

Süleym ibni Qeys deyir: Əmirəl-mömininin söhbəti qurtarandan sonra, məsciddə olanların hamısı o Həzrətin sözlərini təsdiq edərək "Ümmü Sələmə də eynilə belə demişdi"-dedilər. Amma biz təkcə onun verdiyi xəbərlə kifayətlənməyib, Peyğəmbərin özündən də soruşduq. o Həzrət, Ümmü Sələmənin sözlərini təsdiqləyərək, onun dediklərini bir daha təkrar etdi.

4-Əbu Bəsir İmam Sadiq (əleyhissalam)-dan səhihliyində heç bir şəkk-şübhə olmayan bir rəvayət nəql edir. Həmin rəvayətin müddəamız üçün lazım olan hissəsini nəql edirik:

وَلَكِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْزَلَ فِي كِتَابِهِ لِنَبِيِّهِ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ...فَكَانَ عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ فَاطِمَةُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ فَأَدْخَلَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ تَحْتَ الْكِسَاءِ فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ ثُمَّ قَالَ : إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ أَهْلًا وَ ثَقْلًا وَهُوَ أَهْلُ بَيْتِي وَ ثَقْلِي فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ : أَلَسْتُ مِنْ أَهْلِكَ؟ قَالَ إِنَّكَ إِلَيَّ خَيْرٌ وَ لَكِنَّهُ هُوَ أَهْلِي وَ ثَقْلِي

İmam Sadiq (əleyhissalam) buyurur: ***"Təthir" ayəsi nazil olan vaxt Əli, Fatimə, Həsən və Hüseyn Ümmü Sələmənin evində idilər. Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) öz əbasını onların üzərinə çəkdi, sonra dedi: "Pərvərdigara! Hər bir peyğəmbər üçün fəzilətli və seçilmiş olan ən yaxın adamları olmuşdur ki, onlar da nübüvvətin əmanətdarı olmuşdur. Mənim də nübüvvətimin əmanətdarı bu dörd nəfərdən ibarət olan Əhli-beytimdən başqa heç kəs deyil."*** Ümmü Sələmə soruşdu: ***"Ey Allahın***

Rəsulu! Təkcə bu dörd nəfərmi?! Mən sənin Əhli-beytindən deyiləm?" Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) buyurdu: "Sənin aqibətin çox yaxşı olacaq. Lakin mənim Əhli-beytim bu dörd nəfərdir."

HƏDİSLƏRİN MƏZMUNU EYNİDİR

Birinci hissədə sünnülərin mötəbər kitablarından və eləcə də onların təriqi ilə nəql olunmuş altı hədis, ikinci hissədə isə şia təriqi ilə nəql olunmuş dörd hədis qeyd olundu. Xoşbəxtlikdən bu iki qrup hədislərin hamısının arasında son dərəcə həmahənglik vardır. İndi isə bu on hədisə istinad edərək, onların məfhumlarını qısa şəkildə də olsa oxucuların nəzərinə çatdırırıq:

Bu bəhisdə əsas məqsəd olan ***birinci fayda*** budur ki, "Təthir" ayəsi Peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) ayrıca şəkildə nazil olmuşdur. Amma onun "Əhzab" surəsinin 33-cü ayəsində yerləşdirilməsi Peyğəmbərin zövcələrinin vəzifəsini təyin edən ayənin davamı olmasına heç bir vəch ilə dəlalət etmir.

İkinci fayda: "Təthir" ayəsi Ümmü Sələmənin evində nazil olmuşdur.

Üçüncü fayda: Ümmü Sələmə ilə Ayişənin hər ikisi "Təthir" ayəsinin ümumiyyətlə onların haqqında olmadığını etiraf etmişlər üstəlik Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) bu məsələni onlara təkidlə bəyan etmişdi ki, İslamın müqəddəratını həll edən "Təthir" ayəsinin onlara da şamil olmasını təsəvvür etməsinlər. Onlar bilməlidirlər ki, Peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) zövcəsi olmaq kimi böyük iftixar onlara kifayət edir. Əgər gələcəkdə İslamın

müqəddəratını təyin edən işlərə müdaxilə edərək İslama zərbə vurmasalar, onda həmişəlik xoşbəxt olacaqlar.

Gördüyümüz kimi, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) öz zövcələri içərisində hamısından artıq iffətli və nəzakətli olan, İslama heç bir zərər vurmayan Ümmü Sələməyə **"Sənin əqibətin çox yaxşı olacaq"**-deyə buyurdu.

Dördüncü bəhrə: "Təthir" ayəsi Peyğəmbərin ən fəzilətli zövcəsi və İslam qadını olan Ümmü Sələmənin evində nazil olarkən Peyğəmbərdən əlavə, fəzl və kamal xanədanını təşkil edən dörd nəfər: Əliyyibni Əbi Talib, Fatimeyi Zəhra, Həsən və Hüseyin (əleyhimussalam) da oraəa idi.

Bu beş nəfərin içində "Təthir" ayəsinin şamil olmadığı yalnız bir nəfər var idi"o da Ümmü Sələmə idi. Lakin Ümmü Sələmə kimi etibarlı bir şəxsin həmin hadisəni görüb başqaları üçün nəql etməsi lazım və vacib idi. Çünki, onun şahidliyi başqalarının bu hadisəni təsdiq etməsində çox təsirlidir.

Beşinci bəhrə: "Təthir" ayəsi qeyd olunan beş nəfər bir yerə toplaşandan sonra nazil oldu. Ümmü Sələmədən və Əbu Səid Xudridən nəql olunmuş hədislər də aşkar şəkildə göstərir ki, "Təthir" ayəsi yalnız beş nəfər Ali-əba haqqındadır və bunlardan başqa heç kəsə aid deyildir. Məsum İmamlardan nəql olunmuş dörd hədis də bunu bəyan edir.

Altıncı bəhrə: "Təthir" ayəsi nazil olandan dərhal sonra Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) öz Əhli-beytini tanıtdırır belə dua etdi:

وَأَذْهَبْ عَنْهُمْ الرَّجْسَ وَطَهِّرْهُمْ طَهِيرًا

"Pərvərdigara, bunları napaklıqdan qoru! Və bunları pak et!"

Bu dua ayənin məzmununu bir növ təkidləndirir ki, gələcəkdə onun bu beş nəfərdən başqasına da aid olmasını güman etməsinlər. Başqa sözlə desək, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) özünün ən yaxın adamlarını əbasının altına yığmaqla böyük və müqəddəs bir hədəfi gerçəkləşdirmək, Əhli-beytin yalnız beş nəfərdən ibarət olduğunu bildirmək istəyir ki, gələcəkdə, yaxud elə ayə nazil olan vaxtda heç kəs "Təthir" ayəsini özünə aid edərək özü üçün yüksək ilahi bir məqam düzəltməsin. Həqiqətdə Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) onları öz əbasının altına yığmaqla Ali-əbanı tanıtdırır, "Təthir" ayəsinin kimlərə aid olduğunu əməli olaraq elan edir. Bununla da kifayətlənməyib ***"bunlar mənim Əhli-beytimdir"***-deyərək daha da təkid edir. Buradan məlum olur ki, bu ayə böyük bir məqsədi izləyir: məqsəd İslamın və müsəlmanların gələcəkdəki həqiqi rəhbərlərini tanıtdırmaqdır.

Bununla belə bəzilərinin iddia edərək "Ali-əba hadisəsi çox adi və təbii bir hadisə idi, Peyğəmbərin əsas məqsədi dadlı-ləzzətli yeməkdən sonra bir yerə toplaşib, istirahət etmək idi, amma bu təbii hadisə yavaş-yavaş böyük bir fəzilətə çevrildi və İslamın rəhbərliyini ələ keçirmək üçün istinad nöqtəsi kimi tanındı!"-demələri onların son dərəcə insafsızlığına dəlalət etmirmi və ya ən azı məlumatsızlıqlarını göstərmirmi? Bu cür puç, mənasız və həqiqətdən uzaq olan sözlər qarşısında onlardan soruşmaq lazımdır: Belə bir təbii hadisə uzun illər ərzində yalnız bir dəfə baş veribmi? Görəsən yemək yeyəndən sonra yalnız həmin gün istirahətə ehtiyac

duyulubdurmu? Dünyanın hansı yerində bir kəsin ən yaxın adamlarının xüsusi bir formada bir əbanın altında toplaşması adətdir? Təbii bir iş zamanın keçməsi ilə fəzilətə çevrilirmi? Belə bir təbii işin fəzilətə çevrilməsində zamanın təsirli olması necə mümkün ola bilər? Görəsən adi bir iş müsəlmanların rəhbərlik məsələsinin keşməkeşli olduğu həssas anlarda istinad nöqtəsinə çevrilə bilərmi və İmam Əli (əleyhissalam) çox həssas anlarda adi və təbii bir işə istinad edərək onunla öz fəzilət və ləyaqətini sübut edərdimi? Halbuki, o həzrət öz fəzilət və məqamı barədə belə buyurur:

يَنْهَدُرُ عَنِّي السَّيْلُ وَ لَا يَرْقِي إِلَيَّ الطَّيْرُ

"Fəzilət və şərəf mənim təlatümlü dərya kimi dalğalanan ruhumdan sel kimi aşıb-daşır, ən uca zirvələrə uçan quşlar mənim yüksək məqamımın zirvəsinə çatma bilməzlər!"

Nə üçün bəziləri gün kimi aydın olan həqiqəti gizlədir, puç xəyallardan ibarət olan qara pərdəni icbari şəkildə onun üstünə çəkərək məlumatsız, sadə insanları həqiqət yolundan azdırır? Məgər xəyaldan qaynaqlanaraq kağız üzərinə yazılan hər bir şey həqiqətdirmi? Belə olan halda haqqın batıldən seçilməsində meyar nədir?

Nə üçün ilk dövrdə məxsus şəxslər üçün bəyan edilən, əməl və sözlə də təkid edilib sübuta yetirilən mühüm bir fəziləti adi və təbii iş kimi cəlvələndirirlər?! Bu iş Əhli-beytə zülmü rəva görməkdən başqa bir şeydirmi?!

Şübhəsiz, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) o şəxsləri əbanın altında toplayıb "Haulai Əhlu-beyti" (bunlar mənim Əhli-beytimdir) deməklə isbat edir ki, "Təthir" ayəsi ümumi

məfhuma malik deyil və o həzrətin öz zövcələrinə və ya başqa yaxın adamlarına aid olmayacaq. Məhz buna görə də İmam Sadiq (əleyhissalam) buyurur:
 لَوْ سَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَلَمْ يُبَيِّنْ مَنْ أَهْلُ بَيْتِهِ لَادَّعَاهَا
 أَلْ فُلَانٌ وَ أَلْ فُلَانٌ

"Əgər Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) sükut edib, Əhli-beytinin kimlər olduğunu aydınlaşdırmısaydı, ali-filan və ali-filan (yəni başqalarının övladları) "Əhli-beyt bizik, "Təthir" ayəsi bizim baramızda nazil olmuşdur"-deyə iddia edərdilər."⁴⁰

Bunun özü Peyğəmbərin həmin məsələyə son dərəcə diqqət yetirdiyini göstərir. Belə ki, Həzrət sözlə kifayətlənməyib, öz Əhli-beytini yeni və misli görünməmiş bir üslubla tanıtdırmışdır. Hətta bu ayənin Ümmü Sələmənin evində nazil olmasına baxmayaraq, Həzrət öz bəyan və əməli ilə istəmişdir ki, o (Ümmü Sələmə-*red.*) ilahi inayət dairəsindən çıxsın və xüsusi ilahi lütf yalnız bu beş nəfərə "Ali-əbaya şamil olsun.

Yeddinci bəhrə: "Təthir" ayəsinin Həzrət Əli, Fatimə, Həsən və Hüseyin (əleyhimussalam)-a aid olduğu kimi, Peyğəmbərin özünə də aiddir. Əbil Carudun İmam Baqir (əleyhissalam)-dan, həmçinin Əbu Səid Xudrinin Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -dən nəql etdiyi rəvayətlər də məhz bu mənanı göstərir. Bu da gələcəkdə "Əhli-beyt" in mənası haqqında qeyd edəcəyimiz mühüm bir məsələnin həllində bizə kömək edəcək.

Qeyd olunanların hamısı göstərir ki, "Təthir" ayəsi əvvəlki cümlələrdən ayrıca və müstəqil

40"Əl-Burhan" təfsiri, 3-cü cild.

şəkildə, Ümmü Sələmənin evində və bu beş nəfərin bir yerə yığışdıqları zaman nazil olmuşdur.

"TƏTHİR" AYƏSİ"XÜSUSİ BİR YERDƏ

İkinci mühüm məsələ "Təthir" ayəsinin ayrıca nazil olmasına baxmayaraq, nə üçün "Əhzab" surəsinin 33-cü ayəsinin axır hissəsində yerləşdirilməsi ilə əlaqədar idi. Bu mühüm məsələni araşdırmamışdan qabaq gərək sözügedən ayələrin düzülüşünü və quruluşunu, cümlələrin və şərif ayənin tərtib olunma keyfiyyətini mülahizə edək.

AYƏLƏRİN NƏZMİ

Şəkk yoxdur ki, Quran ayələri Peyğəmbərin əmri ilə çox gözəl nəzm və xüsusi tərtiblə yığılıb, hazırkı formaya salınmışdır.

Bu müddəanın isbatı üçün çoxlu şahid vardır. Böyük sünnü və şiə alimləri də bu məsələni etiraf etmişlər. O cümlədən, Şeyx Tusi, Şeyx Səduq, Seyyid Ələmül-Hüda və "Məcməül-bəyan" təfsirinin müəllifini göstərmək olar. Hətta deyə bilərik ki, Quranda heç bir təhrif və dəyişikliyin olmadığına inanan alimlərin təqribən hamısı Qurani-Kərimin Peyğəmbərin dövründə bir yerə yığılaraq yazılmasını qəbul və etiraf etmişlər. Bu mühüm məsələni nəfis təfsir olan "Məcməül-bəyan"da daha geniş və müfəssəl şəkildə görmək olar. Lakin burada bir əsas məsələni qeyd etmək və bir neçə dəlil gətirmək istəyirəm:

MÜHÜM MƏSƏLƏ

Quran ayələrində dərindən təfəkkür etməklə məlum olur ki, bu asimani kitab mötəbər bir məbdədən (başlanğıcdan) qaynaqlanır, onun ayələri biri digərindən sonra nazil olaraq müəyyən bir

məqsədi izləyir. Belə ki, (istidlal metodunda) hər bir ayə özündən qabaqkı ayə ilə müəyyən qədər əlaqədardır.

Qurani-Kərim "Həmd" surəsi ilə başlanır. Bu surənin məşhur adlarından biri də "Fatihətül-kitabdır" ki, onun mənası "kitabın başlanğıcı" deməkdir. Bu özü göstərir ki, Quranın həm əvvəli, həm də axırı vardır. Əgər Quran Peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) dövründə müəyyən tərtiblə yazılmasaydı, onun əvvəlində yerləşdirilən "Həmd" surəsinin "Fatihətül-kitab" adlandırılmasının və Peyğəmbər tərəfindən bu adla tanınmasının mənası olmazdı.

Quranın "Fatihətül-kitab" surəsi ilə başlanmasının səbəbi budur ki, o, Quranın məzmununu ümumi şəkildə əhatə edir (və sanki onun mündəricatıdır).

Qurani-Kərim insanları haqqa hidayət etmək və xoşbəxtliyə çatdırmaq üçün iki əsas məsələni bəyan edir: 1 -Allaha etiqad 2-Qiyamət gününə inam. Bu iki əsas məsələnin ardınca Qurani-kərim peyğəmbərlərin başına gələn hadisələri və insanların onların haqqa dəvəti qarşısındakı göstərdikləri əksül-əməli bəyan edir və bu məsələyə xüsusi diqqət yetirir. Peyğəmbərlərin dəvətini qəbul edənlər ali-insani dəyərlərə və xoşbəxt yaşayışa, növbənöv ilahi nemətlərə nail olmuşlar. Onların dəvətini qəbul etməyənlər isə, zəlalətə, əbədi bədbəxtliyə düşər olmuş, uçuruma yuvarlanmışlar. "Həmd" surəsi bu kimi əsas mətləblərin və Quranın müqəddəs məqsədlərinin mündəricatını göstərir. Məhz buna görə də Quranın bu surə ilə başlanması daha məqsədə uyğundur. Onun bu surə ilə başlanmasının təsadüfi bir iş olmasını, həmçinin onun sirləri, rəmzləri və dərin mənalara ilə dərinlən

və hamıdan artıq agah olan Peyğəmbərin göstərişi olmadan bu surə ilə başlanmasını ehtimal vermək olmaz.

BİRİNCİ DƏLİL:

Quranın Peyğəmbərin dövründə yazılıb kitab formasına salınmasına dair birinci dəlil "Əl-bəyan" təfsirinin müəllifinin sözüdür. O yazır:

وَرَوَى الطَّبْرَانِيُّ وَابْنُ عَسَاكِرَ عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: جَمَعَ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْأَنْصَارِ: أَبِي بَنْ كَعْبٍ وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَأَبُو الدَّرْدَاءِ وَسَعْدُ بْنُ عُبَيْدٍ وَأَبُو زَيْدٍ

Təbərani və ibni Əsakir, Şəbinin belə dediyini nəql edirlər: "Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in dövründə (o Həzrətin köməkçilərindən) 6 nəfər Quranı yığıb kitab halına saldı: Übəyy ibni Kəb, Zeyd ibni Sabit, Məaz ibni Cəbəl, Əbu Dərdə, Səd ibni Übeyd və Əbu Zeyd."

وَرَوَى قُتَادَةُ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ: مَنْ جَمَعَ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: أَرْبَعَةٌ كُلُّهُمْ مِنَ الْأَنْصَارِ: أَبِي بَنْ كَعْبٍ وَ سَعْدُ بْنُ جَبَلٍ وَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَ أَبُو زَيْدٍ

Qütadə rəvayət edir ki, Ənəs ibni Malikdən Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in dövründə kimlərin Quranı bir yerə yığdığını soruşdular, o dedi: "Hamısı ənsardan olan dörd nəfər: Übəyy ibni Kəb, Səd ibni Cəbəl, Zeyd ibni Sabit və Əbu Zeyd."

وَ أَخْرَجَ النَّسَائِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ جَمَعْتُ الْقُرْآنَ فَقَرَأْتُ بِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ فَلَبَّغَ النَّبِيُّ فَقَالَ أَقْرَأْهُ فِي شَهْرٍ

Nisai səhih sənədlə Əbdüllah ibni Ömərən belə dediyini nəql edir: "Mən Quran ayələrini bir yerə yığdım. Hər axşam onların hamısını bir dəfə

oxuyurdum. Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) bundan xəbər tutandan sonra mənə dedi ki, Qurani bir ayda xətm et (bir gecədə yox)!"

"Əl-bəyan" təfsirinin müəllifi bu rəvayətlərdən Qurani-kərimin Peyğəmbərin dövründə kitab şəklinə salınmasını nəticə kimi alır. (Əlavə məlumat üçün həmin kitaba müraciət edə bilərsiniz.)

Bəzi rəvayətlərdə qeyd olunur ki, hər ayə nazil olanda Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) vəhyi yazanlara belə buyurardı: **"Bu ayə filan surənin filan hissəsində yazılmalıdır."**

Quranın Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) zamanında toplanaraq kitab şəklinə salınmasının birinci dəlili, müxtəlif münasibətlərlə əlaqədar varid olan hədis və rəvayətlərdən ("Səqəleyn" hədisi və Peyğəmbərdən nəql olunmuş "Bizdən eşitdiyiniz hər bir hədisi (səhih olub-olmadığını bilmək üçün) Quranla tutuşdurun"-*mütl.*) kəlamından) əlavə, o həzrətin dövründə kitab halına salınmasını göstərən çoxlu rəvayətlərdir:

فِي تَفْسِيرِ الدُّرِّ الْمُنْتَوَرِ أَخْرَجَ أَحْمَدُ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي
الْعَاصِ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) جَالِسًا إِذْ شَخَصَ
بَصَرُهُ فَقَالَ: أَتَانِي جِبْرِئِيلُ فَأَمَرَنِي أَنْ أَضَعُ هَذِهِ الْآيَةَ بِهَذَا
الْمَوْضِعِ مِنَ السُّورَةِ: إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ إِلَى
قَوْلِهِ تَذَكَّرُونَ

"Əddurrul-mənsur" təfsirində Əhməd, Osman ibni Əbil-asın belə dediyini rəvayət edir: Peyğəmbərin yanında oturmuşdum, mənə buyurdu: Cəbrail mənim yanıma gəldi və dedi: **"İnnəllahə yəmuru**

bil-ədli vəl-ışhsan" ayəsini "Nəhl" surəsinin filan hissəsində yaz!"⁴¹

Həmçinin, Əhməd Hənbəl, Termizi, Nisai, İbni Həbban, Hakim və Beyhəqi İbni Abbas ilə Osman ibni Əffanın Quranı cəm etməsi haqqında söhbətlərini və İbni Abbasın Osmana etdiyi etirazını bir rəvayətdə nəql edirlər. Bu rəvayətin aşağıdakı cümləsi diqqəti cəlb edir:

قَالَ عُثْمَانُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ مِمَّا يَأْتِي عَلَيْهِ الزَّمَانُ
يُنَزَّلُ عَلَيْهِ السُّورَةُ ذَاتُ الْعَدَدِ وَكَانَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الشَّيْءُ
يَدْعُو بَعْضَ مَنْ يَكْتُتُبُ عِنْدَهُ فَيَقُولُ: ضَعُو هَذَا فِي السُّرَةِ الَّتِي
يُذَكِّرُ فِيهَا كَذَا وَكَذَا

Osman deyir: *Bir müddətdən sonra ayələri müəyyən olan bir surə Peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) nazil olurdu, o Həzrət vəhyi yazanları öz yanına çağırır, buyurardı: "Bu ayəni filan surədə və filan mətləbin qeyd olunduğu yerdə yazın."*⁴²

Bu rəvayətdən məlum olur ki, Qurani-Kərim Peyğəmbərin dövründə surə-surə idi. Surə, bir-birinin ardınca gələn, xüsusi tərtibə malik olan və "Bismillahir-rəhmanir-rəhim"lə başlanan bir neçə ayəninin məcmusuna deyilir.

Həmçinin məlum olur ki, nazil olan ayələrin müxtəlif surələrdə və xüsusi yerlərdə yerləşdirilməsi Peyğəmbərin göstərişi ilə olurdu. Buna görə də Peyğəmbərin dövründə həm Quranın surələri müəyyən surətdə yazılmışdı, həm də ayələr o Həzrətin göstərişi ilə surələrdə yerləşdirilmişdi.

41"Əl-mizan" təfsiri, 12-ci cild, səh.374

42"Əl-bəyan" təfsiri, əvvəlinci çap, səh.64

Bu da göstərir ki, Quranın yazılıb kitab halına salınması məhz Peyğəmbərin nəzarəti ilə olmuşdur.

Bundan əlavə, Peyğəmbərin namazda oxuduğu surələr də tarixdə və rəvayətlərdə qeyd olunmuşdur. Deməli, surələrin hər biri Peyğəmbərin həyatında müəyyən idi. O həzrətin surələri oxumağın fəziləti haqqında buyurduğu rəvayətlər də bunu təsdiq edir. Quranın özündə də "surə" kəlməsini görə bilərik: "Surətun ənəlnaha" burada surə dedikdə məqsəd "Nur" surəsidir. Bəzi vaxt Qurani-Kərim kafirləri qorxudub onları mübarizəyə çağıraraq buyurur: **"Əgər bacara bilirsinizsə, Quranın surəsi kimi bir surə, yaxud on surə gətirin!"**

Əgər surələr müəyyənləşdirilməsəydi, ayələr pərakəndə vəziyyətdə olub, qarma-qarışıq vərəqlərin və ya dərilərin üstündə yazılısaydı, yaxud qarışıq surətdə əzbərlənib qalsaydı, Qurani-Kərim heç vaxt "Quran surəsi kimi bir və ya on surə gətirin"-deyə buyurmazdı.

Bu müddəaya dair çoxlu şahid gətirmək olar. Əgər rəvayətlərə və ya böyük təhqiqatçıların sözlərinə diqqət yetirsək hazırda mövcud olan Quranın eyniylə, Peyğəmbərin dövründə kitab formasına salınmış Quran olduğunu görərik. Nümunə üçün böyük şiə alimi Seyyid Mürtezə Ələmül-Hudanın bu haqqda olan maraqlı sözünü oxucuların diqqətinə çatdırırıq.

MƏRHUM SEYYİD MÜRATƏZANIN SÖZÜ

Dahi şiə müfəssiri və nəfis "Məcməül-bəyan" təfsirinin müəllifi, hicri tarixi ilə 6-cı əsrdə yaşamış

böyük alim Şeyx Təbərsi Seyyid Mürtəza Ələmül-Hüdanın Qurani-Kərim və onun bir yerə yığılması haqqında dediyi sözləri nəql edərək deyir: Seyyid Mürtəza bu sözləri "Tərablusiyyat" dakı məsələlərin cavabında bəyan edir və biz burada o sözlərdən ehtiyac duyulan qədərini qeyd edirik: "Hazırkı Quran eynilə Peyğəmbərin dövründə yazılıb kitab formasında salınan Qurandır. Müddəamızın dəlili budur ki, həmin əsrdə Quranı tədris edirdilər və bir dəstəyə Quranı əzbərləmək əmr olunmuşdu. Buna görə də onlar Quranı Peyğəmbərin yanında oxuyurdular. Əbdüllah ibni Məsud və Übəyy ibni Kəb kimi səhəbələr dəfələrlə Quranı əvvəldən-axıra qədər Peyğəmbərin yanında oxumuşdular. Deməli, Qurani-Kərim Peyğəmbərin sağlığında pərakəndə halda deyil, kitab formasında olmuşdur. Bunu qəbul etməyən bəzi həşəviyyə və imamiyyə alimlərinin sözlərinin heç bir əsası yoxdur. Çünki onların etimad etdikləri mənbələr məqbul sayılmayan zəif və etibarsız rəvayətlərdir, halbuki, həmin rəvayətlərin müqabilində çoxlu mötəbər sənədli səhih rəvayətlər vardır ki, Quranın məhz Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) dövründə bir yerə yığılıb kitab halına salındığını göstərir."

Dahi alim və təhqiqatçı Seyyid Mürtəza bu sözləri min il bundan qabaq buyurmuşdur və onun sözləri bizim üçün mötəbər sənəddir. Çünki o, vahid (təkcə bir nəfərin rəvayət etdiyi) xəbəri, eləcə də etibarlı sayılmayan rəvayətləri qəbul etməməklə eyni zamanda Quranın Peyğəmbər dövründə tənzim olunmasına inanır və bu barədə mötəbər və səhihliyində heç bir şəkk-şübhə olmayan rəvayətlərə istinad edir.

İKİNCİ DƏLİL

Quranın Peyğəmbərin dövründə kitab halına salınmasının ikinci dəlili etibarlı olmaqla yanaşı, həm də əql tərəfindən məqbul sayılan bir dəlildir. Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) ayələrin nazil olmasına böyük diqqət yetirir və onları qoruyub-saxlamaq üçün ciddi-cəhdlə çalışırdı. Belə olan halda o Həzrətin, özünün yeganə və əbədi möcüzəsi və bəşəriyyətin axıncı asimani proqramı olan Müqəddəs Qurani tənzim edib bir yerə yığmaq üçün səhlənkarlıq etməsini və ya bu məsələyə etinasız yanaşmasını əsla demək olmaz.

İslam Peyğəmbəri (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) ***"Mən İslam ümməti üçün iki ağır şeyi əmanət qoyub gedirəm"***-deyə buyuraraq bu iki əmanətin ən ağır olan Qurani müsəlmanlara tanıtıdır. Amma bunun mənası o demək deyildir ki, ayələr pərakəndə vəziyyətdə olmuşdur və gələcəkdə kimsə bu ayələri öz istədiyi kimi bir yerə yığıb, öz şəxsi nəzəri, zövqü, fərdi ictihadı ilə hər ayəni istədiyi yerdə yazacaq. Bu işin müsəlmanlara həvalə edilməsi Qurana xələl yetməsinə və onun mühüm həyatı vəzifəsinin məhv olmasına səbəb ola bilərdi. Bu kimi inzibatsızlıqların qarşısını almaq Peyğəmbərin vəzifəsi idi. Buna görə də ***"Peyğəmbərin dövründə Quran kitab formasına salınmamış, bu mühüm vəzifəni Həzrət şəxsən özü yerinə yetirməmiş və onu başqalarının öhdəsinə qoymuşdur"*** "deyə iddia edənlər əql ilə kəskin müxalifət və onu inkar edirlər.

Əli (əleyhissalam)-ın vəhy mənbəyindən tam və kamil surətdə bəhrələndiyinə, bütün ayələrin şəni-

nüzulunu, nazil olduğu yeri və vaxtı bilməsinə, həmçinin özünün "Peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) nazil olan Quran mənim yanımdadır"-deyə buyurmasına gəldikdə isə, demək lazımdır ki, ki, İmam Əli (əleyhissalam)-ın Quranı toplayıb bir yerə yığması, kitab halına salması düzdür, lakin o Həzrət özünün dediyi Qurana onun məzmununu, nazil olması səbəblərini, onda icmal (yığcam) surətdə olan bütün sirləri və təvilləri əlavə etmişdir. Quran da özünün kamil şərhilə yalnız o müqəddəs şəxsin yanında ola bilər. Başqa sözlə desək, Əli (əleyhissalam)-ın yanında olan Quran Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in dövründə tənzim edilərək bir yerə yığılan Quranın şərhidir. Bu şərhlər də Əli (əleyhissalam)-ın Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -dən öyrəndiyi elmdir. Bu da ilahi əmanət olan "Əlinin müşəfi" dir ki, imamların hər biri digərinə şəxsən (əmanət kimi) təqdim etmiş, onu qoruyub saxlamağa məmur olmuşlar. Hal-hazırda həmin müşəf Qaimi-Ali Mühəmmədin (12-ci İmamımızın) mübarək əlindədir ki, onun hökmlərini dünya miqyasında icra edəcəkdir.

İMAM ƏLİ (əleyhissalam)-İN ÖZ MÜSHƏFİ HAQQINDA SÖZÜ

Yuxarıdakı mətləbləri isbat etmək üçün diqqətinizi mərhum Təbərsinin "Ehticac" kitabında qeyd etdiyi bəzi məqamlara cəlb edirik. O kitabda İmam Əli (əleyhissalam)-ın Təlhə ilə bu asimani əmanət haqqındakı söhbətləri müfəssəl surətdə yazılmışdır. Həmin rəvayətin bizə lazım olan hissəsini qeyd edirik. Əmirəl-möminin Əli (əleyhissalam) söhbət əsnasında Təlhəyə buyurdu:

يَا طَلْحَةُ إِنَّ كُلَّ آيَةٍ أَنْزَلَهَا اللَّهُ جَلَّ وَ عَلَا عَلَيَّ مُحَمَّدٌ عِنْدِي بِإِمْلَاءِ رَسُولِ اللَّهِ وَخَطَّ يَدِي وَ تَأْوِيلُ كُلِّ آيَةٍ أَنْزَلَهَا اللَّهُ عَلَيَّ مُحَمَّدٌ وَ كُلُّ حَرَامٍ وَ حَلَالٍ أَوْ حَدٍّ أَوْ حُكْمٍ أَوْ شَيْءٍ يَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْأُمَّةُ إِلَيَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَكْتُوبٌ بِإِمْلَاءِ رَسُولِ اللَّهِ وَ خَطَّ يَدِي حَتَّى عَرَّشَ الْخَدَشَ. قَالَ طَلْحَةُ: كُلُّ شَيْءٍ مِنْ صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ أَوْ خَاصٍّ أَوْ عَامٍّ كَانَ أَوْ يَكُونُ إِلَيَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَهُوَ عِنْدَكَ مَكْتُوبٌ قَالَ: نَعَمْ وَ سِوَيِ ذَلِكَ أَنْ رَسُولَ اللَّهِ (ص) أَسَرَّ إِلَيَّ فِي مَرَضِهِ مِفْتَاحَ أَلْفِ بَابٍ مِنَ الْعِلْمِ يُفْتَحُ مِنْ كُلِّ بَابٍ أَلْفُ بَابٍ... ثُمَّ قَالَ طَلْحَةُ فَأَخْبَرَنِي عَمَّا فِي يَدِكَ مِنَ الْقُرْآنِ وَ تَأْوِيلِهِ وَ عِلْمِ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ إِلَيَّ مَنْ تَدْفَعُهُ وَ مَنْ صَاحِبُهُ بَعْدَكَ هَذَا: إِنَّ الَّذِي أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ أَدْفَعَهُ إِلَيْهِ وَصِيِّي وَ أُولِيَ النَّاسِ بَعْدِي بِالنَّاسِ ابْنِي الْحَسَنُ

"Ey Təlhə! (Bil və) agah ol ki, hər ayə Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -ə nazil olurdusa o Həzrət qiraət edə, mən də yazardım. Həmçinin ayənin təvilini, halal və haramı, hüdudu, vacibatı, müstəhəbbatı, bir sözlə, ümmətinin qiyamətə qədər ehtiyacı olan hər bir şeyi Peyğəmbər buyururdu, mən də yazardım."

Təlhə təəccüblənərək o Həzrətdən daha artıq izahat verməsini istədi və dedi: "Siz keçmişdə və gələcəkdə qiyamətə qədər olan bütün cüzi və külli məsələləri, ümumi və xüsusi şeyləri yazmısınız? Həmin kitab da sizin yanınızdadır?"

İmam Əli (əleyhissalam) buyurdu: *"Bəli, sən dediklərimdən çox-çox artıq şeylər yazmışıq, hamısını da bilirik. Bu yazıları (elmi) Allahın Rəsulu öz həyatının son anlarında mənə vermişdir. Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) sirlər xəzinəsindən elmin min babının*

açarını mənə verdi. Hər bir qapıdan min dənə elm qapısı mənim üzümə açıldı."

Təlhə Həzrət Əlinin yanında olan, Quranın sirləri və təvillərini əhatə edən, Peyğəmbərin tərəfindən ona əmanət çatan bu kitabın yüksək məqamını dərk edib bir az fikrə daldı. O, İslam ümmətinin bu cür əzəmətli elm xəzinəsi haqqında fikirləşəndən sonra yenə soruşdu: *"Çox yaxşı, əgər bu kitabın sirlərini hamıya açmaq olmazsa, bəs özündən sonra onu kimə verəcəksən və onu kim öhdəsinə götürəcək?"*

İmam Əli (əleyhissalam) onun cavabında buyurdu: ***"Peyğəmbəri Əkrəm (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) mənə əmr edib ki, bu kitabı özümdən sonra vəsim və müsəlmanların rəhbəri olan oğlum İmam Həsənə verim."***

Deməli, Əli (əleyhissalam)-ın yanında olan kitabın aşağıdakı xüsusiyyətləri vardır:

1-Peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) nazil olan hər bir şey İmam Əlinin əli ilə o kitabda yazılmışdır

2-Hər ayənin təvili (ayələrin batini mənalарının şərhі) həmin kitabdadır

3-İslam ümmətinin qiyamətə qədər ehtiyac duyduğu bütün hökmlər, halal və haramlar, vacib və müstəhəblər, hüdəd (cəza tədbirləri) və s. bu kitabda İmam Əlinin əl yazması ilə mövcuddur və İmam ondakı ilahi göstərişləri elə diqqətlə yazmışdır ki, hətta üzün cızılmasının hökmü belə unudulmamışdır.

4-Bu kitab hamının ixtiyarında qoyulmamalı, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in əmri ilə əvvəlcə öz vəsisi (canışını) İmam Əli (əleyhissalam)-ın əlində olmalıdır. O Həzrət də özündən sonrakı vəsisinə"İmam Həsənə

tapşırmalıdır. Bu tərtiblə imamlarımız o kitabı bir-birinə tapşıraraq axırda 12-ci İmamımıza çatdırmalıdılar.

Bütün bu xüsusiyyətlərlə yanaşı o kitabın hamısının Peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) nazil olan həqiqi Quran olduğunu demək olarmı? Əli (əleyhissalam)-ın sözünə əsasən bunun cavabı mənfidir. Çünki, o kitabda bütün hökmlər "istər ümumi, istərsə də xüsusi istər incə və cüzi, istərsə də külli və ümumi hökmlər müfəssəl surətdə yazılmışdır. O kitabda təkcə ayələr deyil, həm də onların təvili yazılmışdır, məhz buna görə də əmanət kimi ilahi övsiyanın (canişinlərin) əllərində qalmalıdır ki, İslamın bütün sirlərindən və onun səmərəli nəticələrindən agah olalar.

Buna görə də İmam Əli (əleyhissalam)-ın cəm etdiyi kitabın yalnız Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in qəlbinə nazil olan ayələr-dən ibarət olduğunu deyə bilmərik. Çünki o həzrətin cəm etdiyi kitabda ayələrin təvili də vardır, təvil də ayənin özündən tamamilə başqa bir şeydir.

Peyğəmbər Quranı müsəlmanlar üçün oxuyub onlara öyrətdiyi kimi, Qurani-Kərim xalqın hamısının ixti-yarında qoyulmaldır. Quranın özü Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -ə əmr verir ki, onu hamıya öyrətsin:

يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ

Halbuki, İmam Əlinin (əleyhissalam) cəm etdiyi kitab yalnız imamlarımızın yanında əmanət olmalıdır.

DƏLİLLƏRİN XÜLASƏSİ

Qeyd olundu ki, vəhyi yazanlar Qurani-Kərimi elə Peyğəmbərin dövründə və o Həzrətin şəxsi göstərişi

və nəzarəti ilə cəm etmişlər. Bundan əlavə, Quranı bir yerə yığıb kitab şəklinə salanın Peyğəmbər olduğunu və onun sağlığında bir yerə yığıldığını sübut edən təhqiqatçıların haqlı olmaları da aydın oldu. Bu Quran Əmirəl-möminin Əli (əleyhissalam)-ın kitabından fərqli olduğuna görə, təbiidir ki, indiki Quran da elə Peyğəmbərin dövründə bir yerə yığılan Qurandır. Buna görə də hər bir surə özünün bütün ayələri ilə, eynilə Peyğəmbərin dövründə olduğu kimi tərtibə salınmışdır, hər bir surənin bütün ayələri də eynilə həmin dövrdəki kimidir.

Bu izahlardan məlum olur ki, "Təthir" ayəsi "Əhzab" surəsinin 33-cü ayəsində olmalıdır və onun həmin yerdə yerləşdirilməsi Peyğəmbərin göstərişi ilə olmuşdur. Habelə bu ayə, müstəqil olmasına baxmayaraq, 33-cü ayənin bir hissəsindən olmalıdır.

SUAL

Bu dəlillər bizi, Quranın Peyğəmbərin dövründə bir yerdə yığılması ilə əlaqədar qane edir. Lakin belə bir sual qarşıya çıxır: İndiki Quran eynilə Peyğəmbərin dövründə olan Qurandır mı? Bu uzun müddət ərzində ayələrin yerləşdirilməsi baxımından Quranda təhrif baş verməyibmi? İndiki Quranın Osman tərəfindən bir yerə yığılması məşhur bir nəzər deyilmi? Belə olan surətdə dəlillərimiz natamam olur. Çünki Quranın Peyğəmbərin dövründə bir yerə yığılıb kitab formasına salınması fərz edildiyi halda, Osmanın da həmin işi yerinə yetirməsi iddia olunur. Belə isə hansı dəlilə əsasən

indiki Quranın Osmanın bir yerə yığdığı Quran deyil, Peyğəmbərin sağlığında və şəx-sən onun özünün bir yerə yığdığı Quran olduğunu deyir-rik?

CAVAB

Təhqiqatçıların nəzərində inkarolunmaz bir məsələ-dir ki, Osman yalnız Quran qiraətindəki bəzi ixti-lafli məsələləri həll etmişdir. Həm də bu işi, qeyd olunması məsləhət olmayan bəzi məqsədlərə görə et-mişdir. Osman müsəlmanların arasında Quranın Pey-ğəmbərdən əxz olunan məşhur qiraətini seçdi və Qur-anı o surətə saldı.

Deməli, Osman elə Peyğəmbərin dövründə bir yerə yığılmış olan Quranı, ixtilafli qiraətlər arasında məşhur qiraəti seçməklə müsəlmanların arasında rəvac vermişdir. Qiraət fərqləri də həyat və qəbilə mühitlərindən irəli gəlirdi. İmam Əli (əleyhissalam) buyurur: **"Osman bu işi bizdən gizli görməmişdir. Biz bu mühüm işə ciddi nəzarət edirdik."**⁴³ Buna görə də Osman, Quranı öz istədiyi kimi tərtibə salmadı. Müsəlmanlardan heç kəs bu işə zərər qədər belə irad tutmamışdır.⁴⁴

Ümumiyyətlə məgər müsəlmanların Quranla möhkəm ünsiyyətdə olduğu və Peyğəmbərin Quranı öz əli ilə bir yerə topladığı bir dövrdə Osmanın onda dəyişiklik yaratması, surələrin və ayələrin yerini dəyişdirməsi mümkün ola bilərdimi?! Halbuki o, Qurana şiddətlə məhəbbət bəsləyən, ona ciddi əhəmiyyət verən bir xalq arasında yaşayırdı. Belə ki, bəziləri

43"Əl-mizan" təfsiri, 12-ci cild, səh. 127 Süveyd ibni Qəflətin rəvayəti.

44"Əl-bəyan", birinci çap.

...وَالَّذِينَ َيَكْنُزُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ
 əvvəlindəki "vav" hərfini çıxarmaq istədikləri
 zaman Übəyy ibni Kəb irəli gəlib dedi: *"Vav hərfini
 (pozmayın), ayənin əvvəlində yazın! Əks halda bu
 qılınc ilə öz boynumu vuraram."*⁴⁵

Şücaətli və qeyrətli möminlər bu asimani kitabın
 keşiyində tam ciddiyyətlə dayanır, nəinki Quranın
 ayə və ya surələrinin yerini dəyişdirməyə, hətta
 dəyişiklik yaratmaq barədə fikirləşməyə belə,
 imkan vermirdilər. Xüsusilə, İmam Əli
 (əleyhissalam) özü bu işə ciddi nəzarət edirdi.

Bəzi təhqiqatçıların dediyinə görə, Osman bir təq-
 dirəlayiq, bir də tənqiddə layiq iş gördü. Onun təqdi-
 rəlayiq işi Quran qiraətindəki ixtilafları aradan
 qaldırmaq, Quranın yazıldığı vərəqləri bir yerə
 yığmaq və onu müsəlmanların içində məşhur qiraət
 əsasında yaymaq idi. Onun xoşagəlməz və tənqid
 olunması işi də bu idi ki, müsəlmanların arasında
 qalmış başqa Quranları məhv etdi. Onları
 yandırmaqla aradan aparmasına ehtimal verilir.⁴⁶
 Deməli, Osman Quranı bir yerə toplamaqla təzə bir
 iş görməmişdi. Əks halda bütün xalq, xüsusilə bu
 asimani kitabın bütün incəliklərini dəqiqliklə bilən
 İmam Əli tərəfindən qəbul edilməzdi. Onun
 gördüyü iş yalnız Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və
 alihi və səlləm) -in bir yerə yığdığı kitabı səliqə-
 sahmana salıb gözəlləşdirmək olmuşdur.

Bu cəhətdən də deməliyik ki, hazırkı Quran elə
 1360 il bundan qabaq müsəlmanların əlində olan
 Qurandır, buna görə də "Təthir" ayəsi Peyğəmbərin
 zövcələrinin rəftarlarını bəyan edən ayələrlə yanaşı

⁴⁵"Əl-mizan" təfsiri, 12-ci cild səh.127

⁴⁶"Əl-bəyan", 2-ci cild, səh.277

nazil olub və onun yerləşdiyi yer indiki Quranlarda yerləşdiyi yerdir.

"TƏTHİR" AYƏSİNİN XÜSUSUNDA

"Təthir" ayəsinin məhz Peyğəmbərin göstərişi ilə xüsusi yerdə yazılaraq "Əhzab" surəsinin 33-cü ayəsinin bir hissəsini təşkil etməsini sübut etmək üçün keçən bəhslərdə geniş surətdə şərh olunan digər bir dəlil də gətirmək olar. "Təthir" ayəsi müstəqil ayə olub xüsusi məqamda nazil olmuşdur. Amma onun başqa bir ayənin içində yerləşdirilərək ikisinin bir ayə kimi hesab olunması bir sirdir ki, vəhyi gətirəndən başqa heç kəs onu dərk edə bilməz. Ayənin əvvəlinin Peyğəmbərin zövcələrinə xitab edilməsini nəzərə aldıqda Quranın bir yerə toplanması camaata həvalə edilsəydi, onlar *"vəqərnə fi buyutikunnə"* ayəsinin əvvəlindən *"və yutəhhirəkum təthira"* kəlməsinə qədər hamısını bir ayə hesab edərdilər. Deməli, Quranın indiki yığılma quruluşu və forması göstərir ki, vəhyi gətirən Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) özü ona fərman vermişdir. Bunun düzgünlüyünü tezliklə sübut edəcəyik.

İKİNCİ HİSSƏNİN XÜLASƏSİ

1-"Təthir" ayəsi müstəqil bir ayə olub Ümmü Sələmənin evində nazil olmuşdur.

2-Ayə nazil olan zaman Ümmü Sələmənin evində, beş nəfər əbanın altında idi. Ümmü Sələmə isə onlardan kənarda dayanaraq hadisəni müşahidə edirdi. Bu, bütün müsəlman alimlərinin istər şia, istərsə də sünnü arasında danılmaz bir məsələdir.

Hətta Peyğəmbərin iki arvadı, yəni Ümmü Sələmə və cavan qadını Ayişə özlərini bu mənəvi və rəhmani feyzdən məhrum qalmalarını etiraf etdilər.

3-"Kasaları aşdan isti olanlar"ın, yaxud həsəd üzündən od tutub yananların "Təthir" ayəsinin Peyğəmbərin zövcələrinə də şamil olmasını, yaxud təkcə onlara şamil olmasını sübut etmək üçün göstərdikləri söylər faydasızdır.

4-Bəzi inadkar adamlar risalət xanədanı üçün böyük fəzilətin olduğunu qəbul etməklə yanaşı, "Təthir" ayəsinin əbanın altında bir yerə yığışanlara "Ali-əbaya aid olmasını qəbul etmirlər. Onların (Ali-əbanın) dadlı-ləzzətli yemək yeyəndən sonra əba altında bir yerə yığışmasını təbii və adi bir iş hesab edir, zamanın keçməsi ilə bu icmanın fəzilətli bir iş kimi cəlvələndiyini iddia edirlər.

Halbuki "Təthir" ayəsinin Əhli-beytin böyük və mənəvi fəzilətə, ictimaiyyətdə yüksək məqama malik olduqlarını bildirməsi və həssas əhəmiyyətə malik olan rəhbərlik üçün nəzərdə tutulmaları sübut olundu. Əbanın altında bir yerə yığışmaq da bir növ yaranacaq şübhəni aradan qaldırmaq üçün idi. Çünki zamanın keçməsi ilə bəzi adamların "Təthir" ayəsindəki fəziləti özlərinə və ya başqalarına aid etmələri mümkün idi. Həqiqətdə bu əməl Əhli-beytin müqəddəs vücudlarını açıq-aşkar tanıtdırmaq istəyən bir üslub idi ki, başqaları bu barədə şəkk-şübhəyə düşməsinlər və ya onu inkar etməsinlər.

Əbanın altında bir yerə yığışmağın "Qədir Xum" hadisəsinə çox oxşarlığı vardır. Belə ki, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) "Qədir Xum" adlı yerdə Əlinin əlindən tutub qaldıraraq onu özündən sonra müsəlmanların rəhbəri elan etdi.

5-Qurani-kərim dəqiq tənzim olunmuş bir kitabdır ki, "Həmd" surəsi ilə başlanır. Onun bir yerə yığılması Peyğəmbərin dövründə tamamlanmış, onda heç bir dəyişiklik və təhrifə yol verilməmişdir. Hər bir ayə Peyğəmbərin dövründə necə tənzim olunmuşdursa, hal-hazırda da olduğu kimi öz yerində qalmışdır.

6-Buna əsasən "Təthir" ayəsi "Əhzab" surəsində, Peyğəmbərin zövcələrinin rəftarlarını bəyan etmək üçün nazil olan ayələrlə yanaşı olmalıdır. Bu ayənin yerləşdirilməsi isə, Peyğəmbərin zövcələrinin şəxsi və ictimai vəzifələri təyin olunandan sonra "Əhzab" surəsinin 33-cü ayəsinin axır hissəsində **"vəqərnə fi buyutikunnə"** cümləsi ilə bir yerdə yerləşdirilmişdir.

AYƏLƏRİN QARŞILIQLI MÜNASİBƏTİ

Ayələrdəki dəqiq nəzmdən onlarda İslamın gələcək müqəddəratını təyin edən, aydınlaşdıran proqramın cəlvələndiyi məlum olur. Qurani-Kərim onu Peyğəmbərin ən istəkli adamları üçün tənzim etmişdir. Əgər həmin proqram əməli olaraq həyata keçirilsəydi, İslam dini sürətlə yayılar, dünya səviyyəsində öz yerini tutardı. Bu halda asimani kitab öz nuru ilə bütün kainatı nura qərq edə bilərdi.

Bu proqram keçən bəhslərdə də qeyd olundu. Dəqiq araşdırmalar aparsaq, bu ayələrin məcmusunun Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və əlihə və səlləm) üçün böyük bir ailə nəzərdə tutaraq onlara xitab etdiyini aydın şəkildə görürük. Belə ki, bu ailənin geniş fəzasında həm Peyğəmbərin zövcələri, həm o Həzrətin qızı və oğlanları, həm də kürəkəni İmam Əli üzvdür. Amma Quran bu böyük

ailəni iki dəstəyə bölür: Birinci dəstə Peyğəmbərin zövcələridir. Lakin onlara "Peyğəmbərin Əhli-beyti" ləqəbi verilməmişdir, onlara, yalnız öz yaşadıkları evlə əlaqədar xitab olunur (fi buyutikunnə, yəni öz evlərinizdə). İkinci dəstə isə أَهْلُ الْبَيْتِ "Əhli beyt"dir. Qeyd olundu ki, bu dəstənin üzvləri başda Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) olmaqla beş nəfərdən ibarətdir.

BİRİNCİ DƏSTƏNİN PROQRAMI

Birinci dəstənin səadətə çatıb xoşbəxt olması, İslamın birliyi və müqəddəratı barəsindəki proqramları üç şeydən ibarətdir:

1-Dünyanın zahiri və aldadıcı bər-bəzəklərinə, qızıl-gümüşünə ürək bağlamasınlar. Əks halda "Peyğəmbərin zövcəsi olmaq" kimi iftixarı əldən vermiş olacaqlar.

2-Allaha ürək bağlayıb Onun qarşısında ixlaslarını göstərsinlər və yalnız Peyğəmbərin istəklərinə qulaq assınlar. Əgər buna əməl etsələr, böyük savaba nail olacaqlar.

3-Pis və nalayiq əməllərdən, rüsvayçı işlərdən və münkəratdan uzaq olmalıdırlar.

4-Alçaq və mənfur niyyətli insanların məkr və hiyləsindən amanda qalmaq üçün özlərini yad kişilərdən qorumalı, kişilərlə qaynayıb-qarışmamalı, naməhrəm bir kəslə danışmaq lazım gələrsə özlərinin danışiq tərzinə diqqət yetirməlidirlər.

5-Layiqli və mənalı söz danışmalı, kobudluqdan uzaq olmalıdırlar.

6-Cahiliyyət dövrünün qadınlarına məxsus olan bəzəklərdən qorunmalı, yadlardan amanda qalmaq üçün küçələrə baxan otaqlarda yaşamamalıdırlar.⁴⁷

7-Evdə qalıb lazımsız gəzintilərdən uzaq olmalı və İslamın əsaslı və mühüm işlərinə dəxalət etməməlidirlər.

Bunların hamısı Peyğəmbərin zövcələrinin proqramını bəyan edən ayələrdən nəticə kimi alınır. Axırınıc ayədə də bu proqramın icra olunmasına böyük əhəmiyyət verilir ki, azacıq qəflətə və səhlənkarlığa yol verilməsin. Peyğəmbərin onlara "Allahın ayələri" ünvanı ilə öyrətdiyi təlimləri və onların məsləhətinə olan tövsiyələri yaddan çıxartmasınlar. Belə ki, Qurani-Kərim buyurur:

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا

"Və (Peyğəmbərin zövcələri) şərah onların evlərində tilavət olunan ilahi ayələri və hikməti yad etsinlər. Həqiqətən Allah lütf (mərhəmət) sahibi və hər şeydən xəbərdardır."

İKİNCİ DƏSTƏNİN İMTİHAZLARI

Peyğəmbərin böyük ailəsinin ikinci qismi Əhli-beytdir.

Ayələrin heç biri birinci dəstənin Əhli-beytdən olmasına dəlalət etmir, sadəcə olaraq onların evlərini özlərinə nisbət verir. Bu mühüm məsələ iki ayədə xatırladılır: birincisi "vəqərnə fi buyutikunnə", ikincisi isə "vəzkurnə ma yutla fi buyutikunnə".

47"Təbərrəcnə" felinin kökü bəlkə də farsca olan bürc sözündən alınmışdır, bu halda ayənin mənası belə olar ki, "küçələrə baxan otaqlardan".

Bu təbir bəlkə də ona görədir ki, Peyğəmbərin zövcələrinin İslamın gələcəyində heç bir xüsusi rolu olmayacağını, onların yalnız Peyğəmbərin zövcəsi olmaq iftixarına malik olmasını çatdırsın ki, onlar, əməl etməyə vəzifəli olduqları proqramı nəzərə alaraq öz evlərinin həddi-hüdudunu qorusunlar, bilsinlər ki, İslamın mühüm işlərinə müdaxilə etməyə vəzifəli deyillər. Hətta əgər Allah tərəfindən təyin olunmuş proqrama əməl etməsələr "Peyğəmbərin zövcəsi olmaq" iftixarından da məhrum olacaqlar.

Zeyd ibni Suhan Ayişəyə belə bir məktub yazmışdı: *"Ayışə! Sən o vaxt möminlərin anasısan ki, "vəqərnə fi buyutikunnə" ayəsinin hökmünə əməl edəsan. Əgər əməl etməsən, bu iftixar və şərəfi əldən vermiş olacaqsan və bu zaman məni öz düşmənlərin cərgəsində görə bilərsən."*

Ümmü Sələmə də bir məktubda Ayişəyə xatırlatdı ki, *"ehtiyatlı ol ki, Allahın Rəsulunun hərəminə zərbə vurmayasın. Öz evində otur və zövcə olmaq iftixarını əlindən vermə!"*

Amma ikinci dəstəyə gəldikdə isə, onların öhdəsinə böyük məsuliyyət "İslamı qorumaq və müsəlmanların rəhbərliyini öhdəsinə almaq kimi məsuliyyət vardır. Peyğəmbərin zövcələri evdaxili vəzifələri yerinə yetirib onlara riayət etməkdə, özlərini şəhvət çirkinliklərindən, ruhi-mənəvi aludəliklərdən qoruyub-saxlamaqda azaddırlar və bu kimi məsələlər onların öz iradə və istəklərindən asılıdır. Əlbəttə, Allahın əmrlərinə tabe olub qadağan etdiyi şeylərdən çəkinməli və heç vaxt düz yoldan çıxmamalıdırlar.

Lakin Əhli-beytin pak-pakizə olmasını Allah-Taalanın Özü iradə etmişdir, Onun iradə və istəyi

belə olmuşdur ki, onları pis əməllərdən saxlasın, hətta həvayi-nəfsin ətrafına belə yaxın düşməsinlər. Allahın Əhli-beytə olan inayəti bu olmuşdur ki, onları ruhi xəstəliklərdən uzaq etsin və onların geniş qəlblərini batini çirkinliklərdən qorusun ki, onların pak-pakizə ruhları zəhərli hücumlara məruz qalmasın, İslamın rəhbərliyini qorumaq yolunda səbirli sinələrinə xəsarət dəyməsin.

Peyğəmbərin zövcələri haqqında olan ayələr onların yüksək fəzilətə malik olmalarını, fəzilətin fəvqündə dayanmalarını əsla sübut etmir. Amma "Təthir" ayəsin-də bir neçə seçilmiş insanın yüksək fəziləti hiss olunur və ayə bu fəziləti yalnız həmin insanlara həsr edir. Bu, hansısa bir şeyin yalnız bir şəxsə həsr olunduğunu bildirən "innəma َإِنَّمَا عَنْكُمْ َعَنكُمْ kəlməsindən başa düşülür. Həmçinin "ənkum َعَنكُمْ kəlməsinin "Əhləl-beyt" sözündən qabağa gəlməsi və "əhlə َأَهْلُ kəlməsinin mənsub (fəthəli) olması bu işin yalnız onlara məxsus olmasını bildirir (ərəb dilində bu sintaktik qaydaya "ixtisas" deyilir-*müt.*). Ayənin mənası belə olur ki, Allah-Taala bütün ruhi eybəcərlikləri, günahları və çirkin əməlləri Peyğəmbərin zövcələrindən deyil, yalnız siz Əhli-beytdən uzaq etmiş və yalnız sizi paklaşdırmışdır.

"Təthir" ayəsinin başqa ayələrin arasında gəlməsindən gözəl şəkildə başa düşülür ki, ilahi inayət və lütf Peyğəmbərin zövcələrinə şamil olmamışdır, amma Əhli-beyt(əleyhimussalam) haqqında belə deyil. Çünki ayələrin məzmunundan belə məlum olur ki, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in zövcələri üçün günah, çirkin əməllər, o həzrətə qarşı itaətsizlik, evdən çölə çıxmaq və yersiz dəxalətlər mümkündür, lakin bu

işlər Əhli-beyt(əleyhimussalam) üçün əsla mümkün deyil, çünki Allah-Taala onlara (Əhli-beytə) mələkəti, günahdan pak-pakizə olan bir ruh bəxş etmişdir.

Quranın aşkar buyurduğuna görə Peyğəmbərin zövcələri səadət, yaxud bədbəxtlik yolunu seçməkdə tam azaddırlar. Lakin Pərvərdigarın rəhməti, Ruhul-qüdsün feyzi, qeybdən gələn nəsim dalğaları yalnız Əhli-beytə şamil olmuşdur ki, bir kəs ki, onların Peyğəmbərin zövcələri kimi, istədikləri kimi hərəkət etməkdə azad olmalarını güman etməsin! Xeyr, bu güman batildir və onların ixtiyarı Allah-Taalanın əlindədir. Buna görə də "Təthir" ayəsinin məzmunu o biri ayənin məzmunu ilə tamamilə fərqlidir. Belə olan halda "Təthir" ayəsinin Peyğəmbərin zövcələrinə xitab etməsi necə ola bilər?!

NƏ ÜÇÜN "TƏTHİR" AYƏSİ BURADA YERLƏŞDİRİLMİŞDİR?

Peyğəmbərin zövcələrinin həyat proqramını bəyan edən bu ayələr onların ləyaqət və ya fəzilətindən söz açmır, onlara başqa bir üstünlük, məziyyət vermir. Bununla yanaşı, bəziləri "Peyğəmbərin bütün qohum-əqrəbası elə bu cür idi" deyər iddia edə bilər. Bu yanlış təsəvvürün dəf edilməsinin ən yaxşı yolu budur ki, Allah-Taala "Təthir" ayəsini həmin ayələrin (Peyğəmbərin zövcələri haqqındakı ayələrin) yanında mötərizə cümləsi şəklində nazil etdi ki, insanlar səhv fikirləşməsinlər. Quranın gözəl söz üslubundan (buna fəsaḥət və bəlaḡət deyilir) biri də budur ki, xüsusi bir dəstəyə xitab etdiyi halda, gözlənilmədən sözü dəyişərək başqa bir dəstəyə xitab edir.

Məsələn, Peyğəmbərin zövcələri haqqında danışdığı vaxt, sözü dəyişdirib, xüsusi bir dəstə (Əhli-beyt) haqqında söz açır, son dərəcə mətinliklə buyurur ki, Peyğəmbərin bütün qohum-əqrəbası və yaxın adamlarının hamısı eyni səviyyədə deyil, onların ruhiyyələri, əxlaqları, bir sözlə desək, şəxsiyyətləri bir deyil, bir-birindən fərqlənirlər. Əhli-beyt(əleyhimussalam) isə onlardan istisna edilir Əhli-beyt(əleyhimussalam) onların hamısından üstün olub, yüksək məqama malikdir və onların hesabı başqalarından kəskin surətdə fərqlənir. Çünki, Allah Özü Əhli-beyti pak edib, günahdan, Onun qarşısında üsyankarlıqdan qoruyur.

BU TƏHQİQATDAN MÜHÜM NƏTİCƏLƏR ƏLDƏ EDİLİR

1-Ayələrin arasında nəzm və tərtib mövcuddur. Bir neçə ayə Peyğəmbərin zövcələri haqqında, "Təthir" ayəsi isə Əhli-beyt(əleyhimussalam) haqqında söz açır.

2-"Təthir" ayəsinin Peyğəmbərin zövcələri haqqında nazil olan ayələrin axırında gəlməsi böyük məramı, məqsədi izləyir. Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, *"vəzkurnə ma yutla fi buyutikunnə"* ayəsi özündən qabaqkı ayələri bəyan edərək tamamlayır.

3-"Təthir" ayəsi Peyğəmbərin ən yaxın adamları olan Əhli-beytə böyük diqət yetirərək Allahın onlara xüsusi inayət etdiyini və onların ruhlarının paklığını subut edir.

4-"Təthir" ayəsi bəzi yanlış fikirləri dəf etmək üçün ayənin axırında gəlmişdir.

İSTİDRAD VƏ İRAD⁴⁸

Əgər "Təthir" ayəsinin başqa ayələr kimi, Peyğəmbərin bütün qohum-əqrəbasına"istər o Həzrətin zövcələrinə, istərsə də başqalarına (Həzrət Əli və onun övladlarına) müraciət etdiyini desək, onda danışiq üslubunda heç bir ziddiyyət qarşıya çıxmır. Amma, əgər "Təthir" ayəsinin xüsusi bir dəstəyə müraciət etdiyini desək, bu vaxt istidrad qarşıya çıxır, bu isə zahirən danışiq üslubun ziddinədir. Çünki adam adətən bir şey haqqında danışdığı zaman sözü axıra çatdırır. Əgər söz əsnasında danışdığı məsələ ilə heç bir əlaqəsi olmayan başqa bir məsələyə toxunsa, danışiq üslubu, yəni fəsaht ilə ziddiyyətə gətirib çıxardır.

Buna görə də əgər "Təthir" ayəsi Peyğəmbərin qohum-əqrəbasının hamısına xitab etməsə, o, bir-biri ilə tam mütənasib olan ayələrin yanında yad bir ayə kimi nəzərə çarpır. Digər tərəfdən də Qurani-Kərim fəsaht və bəlağətin ən yüksək zirvəsində olduğundan, "Təthir" ayəsinin Peyğəmbərin bütün qohum-əqrəbasına deyil, yalnız Əhli-beytə aid olduğunu deyə bilmərik.

Bu iradı sünnü alimlərindən bir neçəsi irəli sürüb, "Təthir" ayəsini Peyğəmbərin zövcələrinə də aid etmək üçün məhz buna istinad etmişlər.

BU İRADIN CAVABI

Bu iradın cavabında deməliyik ki, "Təthir" ayəsinin xüsusi bir dəstəyə, yəni Əhli-beytə xitab olmasında heç bir şəkk-şübhə yoxdur və bu məsələ

⁴⁸İstidrad–haqqında bəhs edilən mövzudan başqa bir mövzuya keçib, sonra isə bir daha əvvəlinci mövzuya qayıtmağa deyilir.

kamil şəkildə təhqiq olunub sübuta yetmişdir. Bundan əlavə "Təthir" ayəsinin istidradi olması düzgün fikirdir və bəzi yanlış fikirlərin qarşısını alır.

"Təthir" ayəsi mötərizə cümləsidir və mötərizə cümləsinin də bəliğ (bəlağətli) və fəsih (söz ustası) olan adamların kəlamında danışiq üslubu ilə ziddiyyəti yoxdur. Biz də Quranın fəsaḥət və bəlağətin ən uca zirvəsində olmasına inanırıq. Quran da "Təthir" ayəsi kimi başqa ayələrdə də mötərizə cümlələrini işlədir. Həmin ayələrdən bəzilərini burada qeyd edirik:

فَلَمَّا رَأَىٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ
كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ يُوسُفُ أَعْرَضَ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ إِنَّكِ
كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ

*"Misrin padşahı Yusifin köynəyinin arxadan cırıldığını gördükdə, başa düşdü ki, xəyanət edən Züleyxadır. Padşah dedi: "Bu cür xaincəsinə iş yalnız qadınların hiyləsidir. Siz qadınlar çox hiyləgərsiniz. Yusif, sən onu bağışla! Sən, Züleyxa, Allahdan istə ki, günahını bağışlasın! Lakin, Züleyxa, bil ki, sən xətakar insanlardansan."*⁴⁹

Bu ayədə söz qadınların məkrli və hiyləgər olmasından başlanır və Züleyxanın günahkar olması bəyan edilməklə sona çatır. Amma bunların arasında mötərizə cümləsi də görünür: *Yusif, sən onu bağışla!*

قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعْرَةً
أَهْلِهَا آذَلَّةً وَكَذَٰلِكَ بَفَعَلُونَ وَاِتَىٰ مُرْسَلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ
فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ

49"Yusif" surəsi ayə...28 və 29

"Bilqeys (Süleymandan məktub alandan sonra) öz müşavirlərinə dedi: Padşahlar hər şəhərə şirsələr, oranı darmadağın, yerlə yeksan edər və qüdrətli xalqları zəlil edərlər. (Allah burada Özü buyurur:) Düzdür, padşahlar bu cür iş görürlər. Mən Süleyman və onun ətrafındakıların yanına nümayəndə və hədiyyə göndərəcəyəm, görüm onlar haqqında mənə nə xəbər gətirəcəklər?"⁵⁰

Bu ayədə sözün əvvəli və axırı Bilqeys haqqındadır. Lakin ayənin ortasındakı Allahın sözü "və kəzəlikə yəfəlun" *düzdür, padşahlar bu cür iş görürlər* cümləsi mötərizə cümləsidir.

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً
وَ إِنْ مِنْ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَ إِنْ مِنْهَا لَمَا يَشَقُّ
فِيخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَ إِنْ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ
وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ
كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ
عَقْلِهِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ وَإِذَا لَفُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَ إِذَا
خَلَا بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ
لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

"O əməllərinizdən sonra, sizin"ey yəhudi xalqı"ürəkləriniz qəsavət bağladı. Sizin ürəkləriniz daş kimidir, yaxud daşdan da bərkdir. Çünki bəzi daşlardan arxlar axır, bəzi daşlar isə Allahın qorxusundan parça-parça olurlar. Allah gördüyünüz işlərdən xəbərsiz deyil. Aya siz müsəlmanlar, bu yəhudi xalqının (bu cür daşürəkliliklə) sizin dinə iman gətirmələrini gözləyirsiniz? Halbuki, yəhudilərdən bir dəstəsi Allahın kəlamını eşidir, onu düzün və dərindən

50"Nəml" surəsi, ayə...34 və 35

başə düşür və bunların hamısının Allah kəlamı olduğunu bilə-bilə onu təhrif edir (artırıb-azaldır), həqiqətin üstünü örtmək, onu tərsinə cəlvələndirmək üçün çalışırlar. Onlar müsəlmanlarla görüşəndə yalandan "biz iman gətirmişik"-deyirlər, amma bir-biri ilə xəlvətdə görüşdükləri zaman rəhbərlərinə etiraz edərək deyirlər ki, nə üçün Tövrətdəki gizli sirləri (müsəlmanların və İslam dininin haqq olmasını sübut edən sirləri-müt.) müsəlmanlar üçün açıb deyirsiniz? Bu işiniz müsəlmanların Allahın yanında öz sözlərinizlə sizi məhkum etmələrinə səbəb olur. Məgər aqlınız yoxdur ki, bu cür gözlənilməz işlər görürsünüz?!"⁵¹

Bu ayələr yəhudilərin mənfur ruhi səciyyələrini, daş ürəkli olmasını bəyan etməklə başlayır və yəhudilərin öz rəhbərlərinə etiraz etmələrini bəyan etməklə qurtarır. Amma Allah bu ayələrin əsnasında mötərizə cümləsi şəklində müsəlmanlara buyurur ki, yəhudilərdən ümidinizi kəsin, onların iman gətirməsini heç vaxt gözləməyin.

Bəli, Qurani-Kərim öz fəsaḥət və bəlağətinin yüksək zirvəsində sözə başlayır. İstidradi cümlələri, cümlənin əvvəli və axırı ilə heç bir əlaqəsi olmayan mötərizə cümlələrini gətirərək öz ali məqsədlərini ifadə edir. Yuxarıda qeyd etdiyimiz üç ayə buna canlı misaldır. Yaxşı olar ki, bu kimi mötərizə cümlələrinin məqsədini araşdıraraq.

İSTİDRADIN MƏQSƏDİ

51"Bəqərə" surəsi, ayə...73, 74, 75

İstidradın nitq söyləməkdə və yazıçılıqda daşdığı məqsəd aydındır. Bəzən cümlə ilə zahirdə əlaqəsi olmayan bir mötərizə cümləsi həmin cümlənin arasında gətirilməzsə, ifa edəcəyi məfhum və mənanı itirir. Əgər nitq söyləyən adam və ya müəllif buna riayət etməsə öz məqsədini hərtərəfli rə düzgün şəkildə aydınlaşdırmamış olur. "Təthir" ayəsi də bu cür mötərizə cümlələrindəndir. Bəzən də bir əsas mətləbə malik olan kəlam arasında ona diqqət yetirməyi tələb edir. Çünki, bu, xatirələrdə daha yaxşı qalır. Bəhs etdiyimiz ayə də bu qismdəndir. Çünki ayədə İslamın xanımları, Peyğəmbərin zövcələrinin vəzifələri, haqqında söhbət gedir. Belə bir həssas yerdə Peyğəmbərin zövcələrinin təcavüzkarlığa və rüsvayçı əməllərə mürtəki olmaları, Allahın Rəsuluna itaət etməmələri ehtimalı verildiyindən, camaatın hesablamalarına əsasən müsəlmanların bu ehtimalı Əhli-beyt(əleyhimussalam) haqqında da vermələri mümkün idi. Halbuki onlar bu kimi işlərdən tamamilə pakdırlar. Həmin ehtimalın qarşısının alınması üçün Əhli-beytə xüsusi diqqət yetirilməli və onların haqqında mötərizə arasında söz açılmalı idi ki, onların məqamı müsəlmanlar üçün aydınlaşsın, nəticədə o böyük şəxsiyyətlər haqqında yersiz ehtimallar verilməsin. Şair demişkən,

کار اکان را قیاس از خود مگیر گرچه باشد در نوشتن
شیر شیر

هر دو گان زنبور خوردند از محل آن یکی شد نیش و آن
دیگر عسل

هر دو گان آهو گیا خوردندو آب آن یکی سرگین شد و آن
مشگ ناب

"Pak insanları heç də özünlə müqayisə etmə

Hərçənd ki, yazıda "şir" (farsca süd) şirdir.

Hər ikisindən arı yedi

Biri bal oldu, digəri isə arının iynəsi.

Hər iki ahu bir otdan yedi,

Birininki peyin oldu, digərininki müşk.

لَا يُقَاسُ أَحَدٌ بِأَلٍ مُحَمَّدٍ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ

"Bü ümmətdən heç kəs Ali-Mühəmməd ilə müqayisə edilə bilməz."⁵²

"Bəqərə" surəsində yəhudilər haqqında qeyd olunan ayə-lər ikinci dəstədənndir. Bu ayələrdə Quran müsəlman-ların səadət və xoşbəxtlik yolundakı mövcud olan ən böyük maneənin yəhudilər olduğunu onlara xatırladır. Yəhudilərin iman gətirməsini arzulamaq düzgün deyil. Buna görə də Qurani-Kərim Bəni-İsrailin ruhi xüsusiyyətlərini müsəlmanlar üçün şərh etdiyi ayələrdə birdən-birə müsəlmanlara xitab edərək buyurur ki, onlardan ümidlərini kəssinlər. Bunu da həmin ayələrin arasında qeyd etmək tamamilə məntiqidir. Çünki, müsəlmanların xatirələrində yəhudilərə ümid bağlamağın gerçəklikdən uzaq olması birdəfəlik həkk olunur.

Nəticə

Bu sözlərdən alınan nəticə istidrad ünvanı altında yaranan yanlış təsəvvürləri aradan qaldırır. Belə təsəvvür oluna bilərdi ki, "Təthir" ayəsi təhqiq olunmuş ayələrin içində yaddır və fəhəhətli natiqin, məş-hur müəllifin kəlamında zahirən yad və istidradi olan cümlə işlədilməməlidir. Cavabda qeyd olundu ki, istidradi cümlə fəhəhət üslubu ilə

⁵²"Nəhcül-bəlağə".

heç də ziddiyyət təşkil etmir, əksinə bəzən onun işlənməsini tələb edir.

Buna görə də "Təthir" ayəsinin başqa ayələrin ara-sında yerləşməsi yarana biləcək yanlış təsəvvürləri aradan qaldırmaq və Peyğəmbərin yaxın adamlarını iki dəstəyə ayırmaq məqsədini daşıyır: birinci dəstə Həzrətin zövcələri, ikinci dəstə isə Əhli-beytdir.

ÜÇÜNCÜ MƏSƏLƏNİN TƏHQIQI

Üçüncü məsələ bu idi ki, "yuridullah" cümləsindəki "iradə" kəlməsinin (bu, yuridu felinin məsdəridir) mənası nədir? Bu mənanı araşdırmazdan qabaq əvvəlcə təkvini və təşrii iradənin mənasını, sonra isə Quranda bu iki növ iradə haqqında ayə nazil olub-olmamasını aydınlaşdırırıq.

TƏKVİNİ İRADƏ

Təkvini iradə, adından da məlum olduğu kimi, iradənin həqiqət və mahiyyətidir ki, bəşərin mürid faili (iradə sahibi) olan Allah həmin iradə ilə iş görür.

İnsanın da iradəsi vardır, məsələn bir nəfər yemək yeməyi istəyir, iradə edir. Bu iradənin mənşəyi bir neçə şeydir: Birinci mərhələdə iradə etdiyi şeyi təsəvvür edir, sonra həmin şeyin faydalı olmasını, müsbət nəticə verəcəyini təsdiq edir, həmin şeyə meyl və rəğbəti artır, onu görməyə əzmi çoxalır. Bunun ardınca təkidli şövq gəlir ki, həmin şeyi iradə edir. Məsələn, yemək yemək istəyən zaman əvvəlcə onun faydasını nəzərində canlandırır, onun düzlüyünü təsdiq edir. Təbiidir ki, bu zaman onu yeməyə meyli və rəğbəti artır. Bu nəfsani istəyin ardınca əzm və qəti qərar gəlir. Bu zaman şövq

özünün son mərhələsinə çatır və ki, yemək yeməyi iradə edir.

Deməli, iradə insanın daxilində baş verən beş mərhələ və əməliyyatdan sonra gerçəkləşir.

Əlbəttə, təkvini iradənin həqiqətini Allah-Taalaya nisbət vermək (aid etmək) mümkündür və bu, Haqq-Taalanın Müqəddəs Zatının sifətlərindən biridir. Lakin Allah-Taalanın təkvini iradəsi, insanda olduğu kimi, beş əməliyyat və mərhələ əsasında deyil və bu mərhələ əsasında olması ağlasığmaz bir iddiadır. Çünki Allah-Taala haqqında iradənin bu beş mərhələ əsasında gerçəkləşməsini təsəvvür etmək, bir növ, Haqq-Taala üçün nöqsanlı haldır. Halbuki, Allah belə şeylərdən çox-çox uzaqdır!

Amma təhqiqatçıların ifadəsi ilə desək, iradənin həqiqəti Allahın elmi və zəti ilə eyniyyət təşkil edir və Onun müqəddəs sifətlərindən hesab olunur.

Təkvini iradədə, iradə, iradə sahibinin fel və istəyinə bağlıdır. Allah-Taala iradə edib Öz iradəsi ilə aləmi yaradır, zəlzələ icad edir, insanı vücuda gətirir və s. kimi işlər görür. İnsan da öz iradəsi ilə yemək yeyir, yeriir, dərslər oxuyur və s. Amma Allah-Taalanın iradəsi insanın iradəsi ilə fərqlənir. Çünki, Allah-Taalanın əzəli iradəsi qaçılmazdır (mütləq həyata keçməlidir). Allah hər nə istəsə, dərhal həyata keçir. Lakin, insanın iradəsi həyata keçməyə də bilər, ola bilsin ki, insan bir şeyi iradə etsin, amma öz istəyinə çatmasın.

TƏŞRİİ İRADƏ

Təşrii iradə, başqasının öz ixtiyarı və razılığı ilə bir işi görməsini iradə etməsi, istəməsidir. Məsələn, ata öz oğlunun dərslər oxumasını iradə edir.

Ata, iradənin qeyd olunan müqəddimələri gerçəkləşəndən sonra oğlunun dərs oxuması üçün şiddətli şövq tapır. Bu şövqün nəticəsində oğluna əmr edir ki, dərs oxusun.

Başqa bir misal: Ata oğlunun lazım olmayan yerlərə gəzintiyə çıxmasını istəmir, iradənin müqəddimələri mövcud olandan sonra, oğlunun lazımsız gəzintiyə çıx-mamasına dair şiddətli şövq tapır, gəzintiyə çıx-mağı ona qadağan edir. Bu şiddətli şövq təşrii ira-dədir.

Allahın təkvini iradəsinin mənası aydın olduqdan sonra deyə bilərik ki, Allahın təşrii iradəsi "Onun əmr və nəhyləridir.

QURANDA TƏKVİNİ VƏ TƏŞRİİ İRADƏ

Quran ayələrində hər iki iradə: təkvini və təşrii iradə ilə rastlaşmaq olar. İxtisara riayət edilsin deyə, burada bir neçə ayəni qeyd edirik:

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ

"Həqiqətən Allah, Ona iman şətirib saleh, ləyaqətli iş görənləri ağaclarının altından böyük bulaqlar axan cənnətə daxil edəcəkdir. Həqiqətən Allah nəyi iradə etsə, onu da edir."

Bu ayədəki "yuridu" kəlməsindən məqsəd təkvini ira-dədir. ("Yuridu"nun məsdəri iradədir-*müt*.) Ayə göstə-rir ki, Allah-Təlanın iradəsində təxəllüfə əsla yol verilməzdir və o iradə labüd olaraq həyata keçməlidir.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

"Allah bir şeyi iradə etsə, ona "ol!" deyər, o da dərhal vücuda gələr."

Bu ayədən məlum olur ki, təkvini iradədə Allah iradə edən kimi dərhal varlıq meydana gəlir.

"Hud" və "Büruc" surələrində də gələn iki ayədə sübut edilir ki, "yuridu" kəlməsi təkvini iradəyə aiddir və Allah-Taalanın təkvini iradəsi ilə istəyi dərhal vücuda gəlir.

يُرِيدُ فَعَالٌ لِمَا يُرِيدُ Allah-Taala iradə etdiyini həyata keçirir.

Qeyd edilən ayələr Allah-Taalanın təkvini iradəsini sübut edir, belə ki, istənilən, iradə olunan şey Onun iradəsindən yayına bilməz.

İndi isə insanın təkvini iradəsini göstərən ayələrdən bir neçəsini xatırladıq. Belə ki, bu iradənin həyata keçməməsi mümkündür:

يُرِيدُونَ لِيُطْفَؤُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

"Kafirlərdən bir dəstəsi Allahın nurunu öz iftiraçı sözləri ilə söndürməyi iradə edirlər. Amma onlar istək və iradələrini həyata keçirə bilməyəcəklər. Kafirlərin xoşu gəlməsə də, Allah Taala Öz nurunu genişləndirəcəkdir."

يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ

"Kafirlər odun içindən çıxmağı iradə edirlər, amma öz istəklərinə çata bilmirlər. Onlar üçün sabit əzab vardır."

Bu ayələrdən aydın olur ki, insanların iradəsinin həyata keçməsi həmişə mümkün olmur, həmçinin insanların iradəsi Allah-Taalanın əzəli iradəsinin qarşısında müqayisəolunmaz dərəcədə aciz və zəifdir. Əgər Allah insanların istədiyi şeyin əksini iradə etsə, Onun istəyi xalqın istəyinin həyata keçməsinin qarşısını alacaq.

Bu ayələr Qurani-Kərimdə həm Allah üçün, həm də in-sanlar üçün təkvini iradə olduğunu göstərir və

sübut edir ki, Allahın təkvini iradəsinin həyata keçməməsi mümkün deyil. (Onun istək və iradəsi mütləq həyata keç-məlidir.)

İndi isə Quranda təşrii iradəni sübut edən ayələr-dən bir neçəsini qeyd edirik:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى
الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ
سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ
تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَ
أَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ
لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Ey iman şatirənlər! Namaz qılmaq istədiyiniz zaman əvvəl üzünüzü, sonra qollarınızı dirsəyinizə qədər yuyun, başınızın bir hissəsinə və ayaqlarınıza topuğa qədər məsh çəkin. Amma əgər cünub (cənabətli) olsanız bədənizin hamısını su ilə paklayın (qüsl verin)! Əgər xəstələnsəniz, yaxud bir yerə səfər etsəniz, yaxud kiçik hədəsə mübtəla olsanız, yaxud arvadlarınızla cinsi əlaqədə olsanız və su tapa bilməsəniz təmiz torpaqla üzünüzə və əllərinizə məsh (təyəmmüm) edin. Allah sizin çətinliyə düşməyinizi istəmir (iradə etmir). Əksinə, Allah istəyir ki, sizi paklaşdırıb Öz nemətini kamilləşdirdsin, bəlkə şükür edənlərdən olasınız."

Şübhəsiz bu ayədəki "لِيُطَهَّرَكُمْ" cümləsindəki iradə təşrii iradədir, yəni Allah-Taala bu hökmləri və qanunları qoymaqla insanların paklığını iradə edir, istəyir. Burada iradə dəstəmazın, qüslün və təyəmmümün hökmlərini qanun halına salmaqdan, qanuniləşdirməkdən ibarətdir, məqsəd də insanları

çirkinliklərdən (hədəs-lərdən) paklaşdırmaqdır. Aydınır ki, camaatın bir qismi həmin hökmləri icra edir, bəziləri isə onlara etinasız yanaşır. Əgər bu ayədəki iradə təkvini olsaydı, heç kəs o hökmlərdən boyun qaçıra bilməzdi.

Bundan əlavə qeyd olundu ki, təşrii iradə başqasının işi ilə əlaqələndirilir, özü də başqasının iradə və ixtiyarı ilədir. Bu ayədə də Allah-Taalanın iradəsi insanların işləri ilə əlaqələndirilir. Mənası budur ki, möminlər öz ixtiyarları ilə dəstəmaz alır, qüsül və təyəmmüm edirlər.

Deməli, "يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ" cümləsindəki iradə sözü təkvini deyil, təşriidir. "Bəqərə" surəsinin 185-ci ayəsinə bu cümləni görmək olar:

فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَ مَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ
عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَ لَا يُرِيدُ
بِكُمُ الْعُسْرَ

"Ramazan ayında hər kim evdə olsa (səfərdə olmasa), oruc tutsun. Əgər bir adam bu ayda xəstə olsa və ya səfərə getsə, başqa günlərdə oruc tutsun. Allah-Taalanın iradəsi budur ki, siz çətinlikdə yox, rahatlıqda olasınız."

Bu ayədən də məlum olur ki, bu iradə, təşrii iradədir. Oruc şəriət hökmü şəklinə salınandan sonra, həmçinin müxtəlif vəziyyətləri, yəni səfərdə olub-olmamağı, xəstə olub-olmamağı nəzərə almaqla məqsəd müəyyən olur. Məqsəd Allah-Taalanın müsəlmanları çətinliyə salması, onların hamısına yalnız Ramazan ayında oruc tutmağı vacib etməsi deyil, onların rahatlıqda, asayişdə olmasıdır. Deməli, ayədəki iradə hökm vermək və qanun çıxarmaqla əlaqədardır. Bu da yalnız təşrii iradədir.

İradənin qismləri məlum olduqdan sonra "Təthir" ayəsindəki iradənin hansı qismdən olmasını araşdırırıq.

"TƏTHİR" AYƏSİNDƏ İRADƏ

Sünnü müfəssirlərindən və böyük alimlərindən bir dəstəsi "Təthir" ayəsindəki iradəni təşrii iradə hesab edir və bu ayənin Peyğəmbərin zövcələrinin vəzifələrini təyin edən ayələrin içində gəlməsini əsas tuturlar. Buna görə də inanırlar ki, "Təthir" ayəsi ya təkcə Peyğəmbərin zövcələrinə aiddir, ya da daha ümumi olub qeyd olunan beş nəfərə də başqaları kimi aiddir. Çünki, həmin yerdə başqa ayələr də Peyğəmbərin zövcələrini o həzrətin hüquqlarına riayət etmək və onları islami hökmlərin icrasına təşviq etmək məqamındadır. Onlar iddia edib deyirlər ki, "Təthir" ayəsi bu hökmləri qanuniləşdirmək, Həzrətin zövcələrini və sair qohum-əqrəbasını aludəliklərdən və günahdan paklamaq üçündür. Bundan əlavə, inanırlar ki, "Təthir" ayəsindəki iradə təkvini deyil, təşriidir.

SEYYİD QÜTBÜN "Fİ ZİLALİL-QURAN" KİTABINDAKİ SÖZLƏRİ

Seyyid Qütb "Təthir" ayəsinin təfsirində yazır: "Bu ayə misilsiz bir inayət ilə Peyğəmbərin zövcələrinin vəzifələrini aydınlaşdırır. Həzrətin zövcələrindən həmin vəzifələrə riayət etmələrini tələb etmək yalnız onları paklaşdırmaq və çirkinliklərdən uzaq etmək nəminədir. Məhz buna görə də Allah-Taala tərəfindən olunan əmr və nəhylər Peyğəmbərin zövcələrini çirkinlikdən paklaşdırmaq məqsədi daşıyır."

Seyyid Qütb, "Təthir" ayəsini təfsir etdiyi əsasa görə bu iradəni təşrii fərz etməlidir. Çünki, o, bu

vəzifələrin (Peyğəmbərin zövcələrinin vəzifələrinin) səbəbini çirkinliklərin aradan getməsi və paklığın yaranması hesab edir. Deməli, həmin vəzifələrə əmr etmək və ya onlardan çəkəndirmək bu əmr və nəhyələrin nəticə verməsi üçündür. Məlumdur ki, bu nəticənin hasil olması vəzifələrin yerinə yetirilməsindən asılıdır. Bir sözlə, Allah-Taalanın buradakı iradəsi hökmləri Peyğəmbərin zövcələri üçün qanuniləşdirmək məqsədini daşıyır. Bu təşrii iradə və qərar sadəcə olaraq onları pis əməllərdən uzaqlaşdırmaq, qəlblərində paklıq icad etmək üçündür.

Seyyid Qütb öz sözlərinin əsnasında bunu demək istə-yir ki, Allah-Taala mənəvi çirkinlikləri onlardan uzaqlaşdırmağı (onları "təthir" etməyi) Öz öhdəsinə götürübüdür. Halbuki, Allah bir dəfə "kun" (ol!) xita-bı ilə hər bir şeyə varlıq libası geyindirir. Bu ibarələr də təkcə təkvini iradə ilə münasibdir. Çünki, "kun" sözü yalnız təkvini işlərə aiddir. Lakin, Seyyid Qütb cümlənin həm əvvəlində, həm də axırında "Təthir" ayəsini Peyğəmbərin zövcələri üçün təyin olunmuş hökm və vəzifələrin səbəbi kimi qələmə verir, əmr və nəhyələrə əməl etməyi çirkinliyin aradan getməsi, paklığın hasil olmasının amili hesab edir. Bu da təşrii iradədən başqa şeylə uyğun gəlmir. Çünki, məlum olduğu kimi, təşrii iradədə, iradə mükəlləfin işləri ilə əlaqədardır.

Deməli, Seyyid Qütbün nəzəriyyəsi əslində elə təşrii iradədir. Amma o, bu nəzəriyyəni açıq-aşkar demir, üs-təlik öz kəlamının əsnasında təkvini iradəyə də toxunur.

"TƏTHİR" AYƏSİNDƏKİ İRADƏ TƏŞRİİDİRMI?

Məlum oldu ki, Qurani-Kərimdə hər iki iradə: həm təkvini, həm də təşrii iradə gözə çarpır. "Təthir" ayəsindəki iradə isə təkvindir. Müddəamızın sübutu üçün bir neçə dəlil gətiririk:

1. Başqa kəlmələr kimi, iradə kəlməsinin də mənə-sını başa düşmək üçün onun başa düşülən ilkin za-hiri mənasını mülahizə etmək lazımdır. Əgər hər hansı bir söz öz zahiri (həqiqi) mənasında işlənməsə, məcazi mənada işləndiyi məlum olur, bunun da qərinəyə (əlavə şahidə, dəlil-sübuta) ehtiyacı vardır.

Şəkk yoxdur ki, iradə kəlməsinin başa düşülən ilkin mənası təkvini iradədir və o, bu mənada çox işlənir. Demək olar ki, bu kəlmənin təşrii (şəri vəzifələri, əmr və nəhyələri bildirən) mənada işlənməsi çox azdır. Qurani-Kərimdə 138 dəfə işlənən iradə kəlməsinin 135-i təkvini mənaya gəlmişdir. De-məli, "Təthir" ayəsindəki iradə kəlməsinin iki mənə-dan hansında işlənməsində şəkk olunarsa, onun zühuru və daha çox işlənən mənası, yəni yalnız təkvini iradə mənası götürülməlidir. Amma bu mənanın əksinə işləndiyini göstərən hər hansı bir qərinə (şahid, əlamət) mövcud olarsa, yalnız bu halda təşrii iradə mənasına götürməliyik.

2. "Təthir" ayəsindəki iradə kəlməsinin təkvini mənada işləndiyini sübut edən daha aydın dəlil, təkvini və təşrii iradələrin arasındakı fərqdır. Belə ki, təkvini iradədə, iradə başqasının deyil, yalnız onu edən şəxsin işi ilə əlaqədardır. "Təthir" ayəsində mürid (iradə edən şəxs) Allah-Taala, iradə edilən iş isə çirkinliyin və aludəliyin aradan getməsidir. Bu iki işin hər biri Allah-Taalanın gördüyü işi, felidir. Çünki, "liyuzhibə" və

"liyutəhhiṛəkum" fellərinin faili Allah-Taaladır, bu iki işi O yerinə yetirir.

"Təthir" ayəsində də iradə müridin, yəni Allah-Taalanın işi ilə əlaqədar olduğundan, təşrii deyil, təkviniidir. Çünki, təşrii iradədə iradə, onu edən şəxslə deyil, başqasının işi ilə əlaqədardır.

Sual: Dəstəmaz, qüsul və təyəmmüm haqqında nazil olan *"və lakin yuridu liyutəhhiṛəkum"* ayəsində iradənin təşrii olmasını deyirsinizsə, onda "Təthir" ayəsində təkvini iradəni sübut edən dəlil eynilə burada da gözə çarpır. Çünki, "Təthir" ayəsində də çirkinliyi aradan aparıb paklaşdırmaq Allah-Taalanın işi idi, burada da paklaşdırmaq Allahın işidir *"və liyutəhhiṛəkum"* felinin faili Allah-Taaladır.

Cavab: Dəstəmaz, qüsul və təyəmmüm ayəsində Allah-Taala üç hissədən ibarət olan paklıq hökmünü namazın səhih olması üçün qanuniləşdirir. Bu cür qanunlar göstərir ki, "təthir"dən (paklaşdırmaqdan) məqsəd cismi təmizlik və bunun ardınca da mənəvi paklığa çatmaq Allahın işi deyil, insanın işidir.

Beləliklə, ayənin əvvəlindəki qərinəni nəzərə almaqla məlum olur ki, Allah-Taala insanların özlərini çir-kinlikdən, aludəlikdən təmizləmələri üçün paklıq qanununu yaradıb. Buradan da Allah-Taalanın iradəsi-nin paklıq qanununu icad etməkdən başqa bir şey ol-maması məlum olur. Deməli, həmin ayədə təşrii iradə nəzərə alınmalıdır.

3. Peyğəmbərin zövcələri haqqında nazil olan ayələ-rin içində digər iki dəfə də iradə kəlməsi işlən-mişdir:

إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۖ وَ إِنْ كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ۚ اللَّهُ وَ
رَسُولُهُ

Bu iki iradə (birinci və ikinci hissədəki turidnə) kəlməsindən məlum olur ki, məqsəd təkvini iradədir, elə bunun özü də, "Təthir" ayəsindəki iradənin təkvini olmasına canlı şahiddir. Bu təkvini iradədə iradə sahibi Peyğəmbərin zövcələridir, "Təthir" ayəsində isə təkvini iradə Allah-Taalaya mənsubdur. Çünki, bəhs etdiyimiz ayələrin hamısında yalnız təkvini iradədən söz açılır.

4. Əgər "Təthir" ayəsindəki iradənin təşrii olmasını desək, onda təşrii iradə haqqında elmi axtarış aparmalı, bəhs etdiyimiz ayələrdəki qanunların hansı əsasda qurulduğunu araşdırmalıyıq. Məgər bu ayələr Peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) itaət etməkdən, çirkin əməllərdən uzaq olmaqdan, axirətə ürək bağlayıb dünyadan uzaqlaşmaqdan, yaxşı işlər görməkdən və yad, naməhrəmlərlə qaynayıb-qarışmamaqdan başqa bir işi tələb edirmi?

Bu kimi işlərin icrası üçün təyin olunmuş təşrii iradə bütün insanlara aiddir: Peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) itaət etmək, nalayiq və rüsvayçı iş görməmək, naməhrəmlə qaynayıb-qarışmamaq hamıya aiddir. Bu təşrii iradə yalnız Əhli-beytdən deyil, hamıdan tələb olunur. Lakin bundan əlavə, bütün təfsirçilərin nəzərinə görə "Təthir" ayəsində Əhli-beyt(əleyhimussalam) üçün bir növ üstünlük, məziyyət vardır. Bu üstünlük və fəzilət də ancaq Əhli-beytə məxsus olub qanunun fəvqündə dayanır.

Bir sözlə, əgər iradə təşrii olarsa, Əhli-beyt(əleyhimussalam) üçün heç bir üstünlük,

məziyyət sübut olunmur. Amma əgər təkvini olarsa, Əhli-beyt(əleyhimussalam) üçün üstünlük və fəzilət isbat edilə bilər.

"Təthir" ayəsinin də Əhli-beyt(əleyhimussalam) üçün üstünlük və fəzilət sübut etməsində heç bir şəkk-şübhə yoxdur. Buna görə də bu ayədəki iradənin təşrii olmadığını etiraf etməliyik.

5. Keçmiş mətləblərin bir qisminə diqqət yetirdikdə məqsədin təkvini iradə olduğunu görürük. Çünki, nazil olunmuş bu ayələr Peyğəmbərin qohum-əqrəbasını iki dəstəyə bölür: Birinci dəstə Peyğəmbərin zövcələridir. Allah-Taala onlar üçün tənzim olunmuş bir proqram göndərir ki, bu proqrama dəqiq əməl etsələr, böyük iftixara çatacaq, əks halda isə ayələrin buyurduğu kimi olacaqlar. İkinci dəstə Əhli-beytdir. Onlar müsəlman-lara rəhbərlik etməyə hazırlaşmalıdırlar və Allah onları məhz bu iş üçün hazırlayır, Öz iradəsi ilə hər növ aludəliyi, çirkinliyi onlardan uzaqlaşdırır.

Buna görə də keçmiş bəhslərdə qeyd etdiyimiz kimi, "Təthir" ayəsi ayələrin içində mötərizə cümləsidir. Bu ayədə real gerçəklik və mənəvi bir hadisə"aludəliyin xüsusi bir dəstə olan Əhli-beytdən uzaq olması üçün olunmuş iradə gözə çarpır!

Deməli, "Təthir" ayəsində başqa ayələrdə nəzərdə tutulmuş hökmlərin heç birinə diqqət yetirilmir. Başqa ayələr də "Təthir" ayəsindəki iradənin təşrii olmasına dəlil ola bilməz. Həmin iradənin əsl və nəzərə gələn ilkin mənası (zühuru) təkvini iradə olduğundan, bu zühur mənası öz qüvvəsində qalır.

Yalnız belə bir sual qarşıya çıxıb bilər: Əhli-beytin xüsusi bir dəstə olması harada deyilir və nə üçün

müsəlmanların rəhbərliyini yalnız beş nəfər öz öhdəsinə almalıdır? Bu sualın cavabını geniş surətdə bəyan edəcəyik.

ALUSİ İLƏ SÖHBƏT

Bağdadın müftisi Şəhabuddin Mahmud Alusi Bağdadi (h.q tarixi ilə 1270-ci ildə vəfat etmişdir) "Təthir" ayəsindəki iradənin təkvini iradə olmasını qəbul etməsinə baxmayaraq, bir sual irəli çəkir, amma sualın cavabını verə bilmədiyinə görə onu cavabsız qoyur. O deyir ki, alimlərdən bəzisi iddia edir ki, "Təthir" ayəsindəki iradə təkvini ola bilməz. Çünki Allah-Taalanın təkvini iradəsində iradə olunmuş şey qəhri və məcburi surətdə həyata keçməlidir, Allah-Taalanın iradə etdiyi işin həyata keçməməsi qeyri-mümkündür. Buna görə də Əhli-beytin (əleyhissalam) çirkinliklərdən uzaq olması onların özlərindən asılı deyil. Onda "Təthir" ayəsi nazil olandan sonra, Peyğəmbərin dua edərək Allahdan Əhli-beytin paklığını istəməsinin nə mənası vardır? Nə üçün Peyğəmbər

اللَّهُمَّ هُوَ لَا أَهْلُ بَيْتِي فَأَذْهَبْ عَنْهُمْ الرَّجْسَ وَ...

"Pərvərdigara! Bunlar mənim Əhli-beytimdir. Bunları çirkinlikdən uzaq et!"-deyə, dua edir?

Əgər iradə təkvinidirsə, onda nə üçün Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) gerçəkləşmiş bir işi (Əhli-beytin paklığı) Allahdan istəyir? Həyata keçmiş olan bir işin yenidən həyata keçməsinə Allahdan istəməyin nə mənası vardır? Digər tərəfdən də Peyğəmbərin duasının tamamilə yerində olmasına yəqinimiz vardır. Deməli, "Təthir" ayəsindəki iradə təkvini deyildir.

ALUSININ CAVABI

Peyğəmbərin dua etməsi yalnız Əhli-beyti camaat içində tanıtdırmaq üçündür. Həzrət dua edir ki, insan-lar Əhli-beytin (əleyhissalam) kimdən ibarət olduğunu, Allah-Taalanın kimlərin çirkinlikdən uzaq olmasını iradə etməsini başa düşsünlər. İradə təşrii olarsa, Peyğəmbərin duası barədə yenə həmin sual qarşıya çıxacaqdır, çünki Allahın Əhli-beytə əmr və nəhy edib, sonradan nəhyin ağır əsərini onlardan uzaqlaşdırması mənasız bir iş olacaqdır. Məgər ayədəki əmr və nəhy onlara şamil deyildimi ki, Həzrət Əhli-beytə də şamil olmasını istəsin? Deməli, iradə təşrii deyil, təkvinidir.

"Ruhul-məani" kitabının müəllifi Alusinin təfsirini mülahizə etməklə sünnülərin arasında çox savadlı və təhqiqatçı alim olması məlum olur. Amma bəzi vaxtlar yersiz təəssüblər onu düz yoldan və haqdan uzaqlaşdırır. O, "Təthir" ayəsindəki iradənin təkvini olmasını, habelə Əhli-beytin Həzrət Əli, Fatimə və onun iki oğlu (Həsən və Hüseyin) olmasını sübut etməklə eyni zamanda, o ayənin məzmunu ilə bu beş nəfərin təkcə məsum (günahsız) olmasını sübut edir. Elə bu məsələ Alusi kimiləri çox narahat edib iztiraba salır. Alusi ruhi narahatlığa, iztiraba düçar olduğundan nəticə almadan təhqiqatı natamam qoyur, ayəni ("Təthir" ayəsini) bir cür məna etməklə Ali-əbanın məsum olmasını üst-basdır etməyə çalışır.

Alusinin dediyi sözlərin xülasəsi belədir:

"Təthir" ayəsi əvvəldə bəyan olunmuş ayələrin səbəbi-dir. Yəni Allah-Taala iradə edir ki, hər növ aludə-liyi, çirkinliyi Peyğəmbərin ev əhlinin hamısından uzaq edib, onları paklıqla zینətləndirsin, onlar nəf-sani istəklərə bulaşmasınlar, yadlarla qaynayıb-qarış-masınlar,

Allahın Rəsuluna itaət etsinlər, Allah dərgahında təqvalı, xalis bəndə olsunlar. Bu məqsədlə onlar üçün əmr və nəhydən ibarət olan bir sıra qanun-lar çıxarmışdır. Buna görə Əhli-beytə olunan əmr və nəhy onları imtahan etmək üçün deyil, bəzi fəzilətlərə çatmaq üçündür. Bunu nəzərə alsaq, bir şərt mənası çıxar, yəni əgər Əhli-beyt Allahın əmrlərinə itaət etsə, qadağan etdiyi şeyərdən çəkinsə çirkinlikləri aradan gedər və paklığa nail ola bilərlər.

Allah buyurur ki, Biz iradə etdik ki, su susuzluğu aradan qaldırsın. Məlumdur ki, suyu iradə etmək tək-likdə susuzluğu aradan qaldırmır: gərək su da içəsən. Əgər su içməsən susuzluq heç vaxt aradan qalxmaz.

Allah-Taala da Əhli-beytdən çirkinlikləri aradan aparmağı iradə edir, bu şərtlə ki, onlar aludəliyi aradan aparıb paklıq icad edən əmr və nəhylərə tabe olsunlar. Deməli, çirkinlik öz-özünə aradan getmir və Allahın iradəsi Əhli-beytin çirkinlikdən uzaq olması ilə əlaqədar deyildir. Əksinə, Əhli-beytin özünün əmrlərə tabe olub nəhy olunmuş şeylərdən çəkinmələri ilə şərtlənir.

Alusinin sözlərinə əsasən fəzilət və ismət (paklıq) məqamına çatmaq Əhli-beytin öz ixtiyarındadır: əgər Allaha itaət etsələr, bu məqama çata bilərlər, əks halda isə həmin məqama çata bilməyəcək və adi camaatla eyni səviyyədə olacaqlar. Deməli, "Təthir" ayəsində Allah-Taalanın iradəsi Əhli-beytin məsum olmasına dəlalat etmir. Əksinə, hər bir kamala çatmaq Əhli-beytin özündən aslıdır. (Bu mətləblər Alusinin dediyi sözlərin xülasəsi idi.)

ALUSİYƏ VERİLƏN CAVABIN XÜLASƏSİ

1-Alusi "Təthir" ayəsindəki iradəni təkvini hesab edir, amma onu Allahın əmr və nəhyləri ilə şərtləndirir. Bu da onun etiraf etdiyi sözdən daşınması deməkdir. Başqa sözlə desək, təkvini iradə ilə itaət arasındakı qarşılıqlı asılılıq təkvini iradəni etiraf etməyi danmaq və ayədəki iradənin təşrii olmasını təsdiq etmək deməkdir. Çünki təkvini iradənin Allaha itaətlə şərtləndirilməsinin mənası budur ki, Allah sizə əmr və nəhy etmişdir, iradəsi də budur ki, onlara itaət edəcəyiniz təqdirdə çirkinliyi sizdən uzaqlaşdıracaq. Elə bil ki, Allah-Taala sizin namaz qılmağınızı iradə edir, əgər namaz qılsanız sizi heyvani dərəcədən ali insani məqama çatdıracaq.

الصلاة معراج المؤمن *"Namaz möminin meracidir."*

Deməli, Allah-Taala əmr və nəhyi iradə edir ki, siz çirkinlikdən uzaqlaşsınız, eləcə də namaz qılmağı iradə edir ki, mömin insan yüksək mənəvi məqama çatsın. Jörəsən, bunların mənası təşrii iradədən başqa bir şeydirmi? Buna görə də təkvini iradə ilə itaətin arasındakı qarşılıqlı asılılığın mənası təkvini iradədən daşınmaqla bərabərdir.

2-Təkrar demişik ki, ayələrin içində "Təthir" ayəsi mötərizə cümləsidir, bu da "Təthir" ayəsinin başqa ayələrlə fərqli olması deməkdir. Qeyd etdik ki, bu cür danışmaq üslubu Qurani-Kərimdə çoxdur və özü də eynilə fəşahətdir. Buna əsasən, "Təthir" ayəsi başqa ayələrdəki əmr və nəhylərin şərti və ya səbəbi ola bilməz. Əgər Alusi "Təthir" ayəsi sair ayələrdən ayırırsa, onun burada yerləşdirilməsinin nə münasibəti vardır?"- deyər, soruşsa, onun cavabı əvvəldə bəyan olunduğu kimidir və bir daha təkrar etməyə ehtiyac yoxdur. Çünki bu şərəf ayə

Peyğəmbərin (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) qohumlarını iki dəstəyə ayırır və yarana biləcək bədbinliklərin qarşısını almaq üçün Əhli-beyti (5 nəfəri) onlardan istisna edərək, "Təthir" ayəsini həmin yerdə yerləşdirir.

3-Əgər Alusinin dediyi *"Əhli-beyt Allahın əmr və nəhylərinə itaət etsələr, onda Allah çirkinliyi onlardan uzaq edəcək"* sözünü qəbul etsək, onda etiraf etməliyəm ki, "Təthir" ayəsi Əhli-beyt(əleyhimussalam) üçün heç bir üstünlük, fəzilət və məqamı sübut etmir. Çünki bütün müsəlmanlar Allahın əmrlərinə itaət etsələr, həmin inayət (çirkinlikdən uzaqlaşmaq) onlar üçün də olacaq. Məgər hər hansı bir müsəlmanın təqvalı olub, Peyğəmbərin göstərişlərinə əməl etdiyi, pis əməllərə mürtəkiç olmadığı halda ilahi lütfə çatmaması mümkün ola bilərmi?

Məgər iddia etmək olarmı ki, yalnız Əhli-beyt(əleyhimussalam) bu cür olacağı təqdirdə paklanacaqlar, amma başqaları yox? Bu, ayrı-seçkilikdən başqa bir şeydirmi? Bunlar təsdiq edir ki, Əhli-beytə verilən üstünlük mənasız deyildir. Kim deyə bilər ki, İslamın hökmlərini icra edən hər kəs səadətə çatmaz?

Alusi deyə bilər ki, Əhli-beytin imtiyazları Allah-Taalanın onların layiqli əməllərinin tez qəbul olunmasına inayət etməsindədir və "Təthir" ayəsi onları, əməllərinin daha tez qəbul olunmasına ümidvar edir. Bu halda biz ondan soruşuruq ki, bu iddianı "Təthir" ayəsinin harasından başa düşürsən? Real bir həqiqəti ört-basdır etmək üçün yersiz iddialara, şayiələrə əl atmalısanmı? Əməllərin qəbul olunması, onlara daha çox ümidvar olmaq hara, çirkinliklərdən uzaq olmaq, paklaşmaq hara!

Görəsən onun məqsədi "Təthir" ayəsi-nin əsl mənasını başa düşməkdir, yoxsa öz nəzərini "Təthir" ayəsinə qəbul etdirmək?

Müfəssir Quranın göstərişlərinə uyğun əməl etməli, onu öz fikir və əqidələrinə hakim etməli, öz şəxsi fikirlərini heç vaxt Müqəddəs Kitaba qəbul etdirmə-məli və zorla öz ideyasını ayələrlə uyğunlaşdırmama-lıdır. Bu, mühüm əhəmiyyət kəsb edən bir məsələdir və Quranın ali məqsədlərini dərk etməkdə böyük rol ifa edir.

Keçən bəhsləri nəzərə almaqla "Təthir" ayəsindəki iradənin Allahın təkvini və əzəli iradəsi olduğunu görürük. Bu da Allah tərəfindən Əhli-beytə olan məxsus inayətdir. Çünki Allah-Taala Əhli-beyti Peyğəmbərdən sonra müsəlmanların rəhbərliyi üçün hazırlayıb. Bu mənanın da şərif ayə ilə heç bir ziddiyyəti yoxdur. ***"Salam olsun həqiqəti qəbul edənlərə!"***

TƏKVİNİ İRADƏ VƏ CƏBR

Bəziləri belə güman edir ki, "Təthir" ayəsindəki təkvini iradə cəbr məsələsində həllolunmaz bir müşkül yaradır, Əhli-beytin Allahın əzəli və təkvini iradəsi ilə məsum olması icbari bir iş olur. Belə olan halda onların günahdan uzaq olmaları labüd, günahın onlardan baş verməsi isə aqlən qeyri-mümkün bir iş olur. Çünki Allah Özü onların günahsız olmalarını iradə etmiş olur. Qeyd olunduğu kimi, Allahın iradə etdiyi şeyin əksi də mümkün deyildir. Deməli, Əhli-beytin günah işlər görməsi qeyri-mümkündür. Buna görə də qəbul etməliyik ki, Əhli-beyt(əleyhimussalam) məcburi (ixtiyarsız) olaraq günah etmirlər, onların həmişəlik

pak olmaları məcburidir. Bu halda məcburi günahsızlıq fəzilət və ictimai sayıla bilərmi?

BU MÜŞKÜLÜN HƏLLİ

Təhqiqatçı alimlər müxtəlif yollarla, o cümlədən cəbr məsələsini həll etməklə bu müşkülün həlli yollarını bəyan etmişlər. Amma bu cür çətinliklərin qarşıya çıxması üçün onu başqa yolla həll etsək, daha münasib olar. Xoşbəxtlikdən "Təthir" ayəsinin məzmununa diqqət yetirməklə heç bir çətinlik qarşıya çıxmır.

ALLAH-TAALANIN "TƏTHİR" AYƏSİNDƏKİ İRADƏSİ NƏYƏ AİDDİR?

Əgər Allah-Taalanın iradəsini Əhli-beytin çirkinliklərdən uzaq olması ilə əlaqələndirsək, yenə cəbr qarşıya çıxacaqmı? Cavab müsbət olarsa, bir daha qeyd olunan çətinliklə qarşılaşmayacağıq.

Əgər "Təthir" ayəsinin məzmunu Allah-Taalanın Əhli-beytin günahdan uzaq olmasını istəməsi olsaydı və bu iş Allahın Öz nəzarəti və iradəsi ilə həyata keçsəydi, müşkül yaranardı. Lakin Allah-Taala "Tət-hir" ayəsində *"yuridullahu liyuzhibə ənkumur-ricə"*-deyə buyurur.

ƏLAVƏ İZAHAT

"Təthir" ayəsinin sintaktik təhlilində "liyuzhibə" (aradan aparmaq) kəlməsi "yuridu" (istəyir) fəlinin məfuludur. Ayənin tərcüməsi belə olur: *"Allah-Taala siz Əhli-beytdən hər növ çirkinliyi aradan aparamağı istəyir, iradə edir."*

"Liyuzhibə" kəlməsinin məful⁵³ olmasının dəlili "yuridu" kəlməsinin başqa ayələrdə bəzən "lam" ilə, bəzən də "ən" ilə gəlməsidir. Məsələn, "Tövbə" surə-sinin 55-ci ayəsində buyurulur:

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

Həmin surənin 85-ci ayəsində isə buyurulur:

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا

Bu iki ayədən məlum olur ki, birinci ayədəki "lam" qayət mənasına deyil, elə ikinci ayədə işlənən "ən" mənasındadır. İkinci ayədə "ən yuəzzibə" kəlməsi də "yuridu" felinin məfuludur (təsirlik halı, tamam-lıq-*müt.*). Əlbəttə "ən yuəzzibə" kəlməsini məsdərə çevirməliyik "əzabəhum" (yəni yuridullahu əzabəhum).

Quranın başqa surəsində də ("Səff" surəsi, 8-ci ayə) buyurulur:

يُرِيدُونَ لِيُطْفَؤُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ

"Tövbə" surəsinin 32-ci ayəsində də həmin məna işlənmişdir:

يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفَؤُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ

İbarələrin müxtəlifliyi ("Səff" surəsinin 8-ci ayəsindəki "li yutfiu" və "Tövbə" surəsinin 32-ci ayəsindəki "ən yutfiu" kəlməsi) göstərir ki, "lam" və "ən" hərfləri (şəkilçiləri) bu cür yerlərdə eyni mənada işlənmişlər və "yuridullah" feli üçün məfuldurlar.

Deməli, Allah-Taalanın "Təthir" ayəsindəki iradəsi Əhli-beytin çirkinlikdən uzaq olmasına

⁵³"Əli Həsəni vurdu" cümləsində "Əli" fail, "vurdu" fel, "Həsəni" isə məful adlanır. Məful Azərbaycan dilində kimi? nəyi? sualına cavab verən nitq hissəsinə deyilir (tamamlıq). Müt.

bağlıdır. Yəni Allah-Taala Əhli-beyt(əleyhimussalam) ilə çirkinliyin arasında böyük fasilə yaradır. Deməli, Allah-Taala Əhli-beytə bir növ inayət edir, onlarla günahın arasında fasilə salır ki, Əhli-beyt(əleyhimussalam) heç vaxt günaha yaxın düşməsinlər.

Allah-Taalanın iradəsi günaha düşməməklə əlaqələndirilmir, yalnız günah ilə Əhli-beytin arasında fasilə yaradır və məhz həmin fasilə Əhli-beytin paklı-ğına səbəb olur.

Bunun müqabilində də elələri var ki, onlarla günah arasında çox yaxınlıq var. Pis əməllərə adət edənlər bədbəxtçiliyə uğrayırlar. Buna görə də Qurani-Kərim günaha yaxınlaşmağı belə, qadağan edir. Çünki günaha yaxınlaşmaqla günah işin görülməsi arasında heç bir fasilə qalmır. Qurani-Kərim buyurur:

وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ

"Çirkin işlərdən"istər aşkar olsun, istərsə də gizli"uzaqlaşın və onlara yaxınlaşmayın."⁵⁴

Bəli, "Təthir" ayəsinin məzmunu Əhli-beyti günahdan uzaqlaşdırmaq, onlarla günah arasında fasilə yaratmaqdır (ayədəki ricsin mənası gələcəkdir) və təbiidir ki, bu, Allahın xas inayətidir. Bu inayət yalnız Əhli-beytə aiddir və günahın baş verməməsində heç bir məcburiyyət yoxdur. İnsan ilə günahın arasında fasilə yaratmaq cəbr (məcburiyyət) deyil, bir növ inayətdir. Allah-Taala hamıya bu cür inayət etmir, bu tövfiqi Özünün çoxlu lütfünün şamil olduğu şəxslərə verir. Belə bir müvəffəqiyyətə də hər kəs nail ola bilmir.

⁵⁴"Ənam" surəsi, ayə...151

Camaatın bəzilərinin həyatında hər an və çox asan-lıqla günaha düşmək, çirkin əməllərə qurşanmaq adi bir işdir. Onlar rüsvayçı yerlərdə, namuslarını satan məhəllələrdə, kabaralarda həyat sürürlər.

Bu cür bədbəxtçilik bəzilərinin alnına möhür kimi vurulubdur. Xüsusən yaşadığımız dövrdə dünya xalqları bu cür bədbəxtçiliklərə daha çox mübtəla olurlar.

Lakin qadir Allah-Taala günah, cinayət və çirkinliklə dolu olan bu dünyada bir dəstə insana tövfiq verir, onlarla günah arasında ayrılıq salır, ilahi inayət onlara şamil olur. Allah-Taala Özünün ən yük-sək mərhəmətini Əhli-beytə nəsib etmiş, onlarla bütün günahların arasında əbədi ayrılıq salmış, onları əbəs və batil işlərdən uzaq saxlamışdır. Amma onla-rın günaha batmaması məcburi deyildir, çirkinliyin uzaqlığına görə onların böyük və dərya kimi dalğa-lanan ruhlarında günah izlərini əsla görmək olmaz. Onların qəlbləri bütün çirkinliklərdən pak-pakizədir.

Buna görə də Allah, Əhli-beyt(əleyhimussalam) ilə günahın arasında fasilə yaratmağı iradə edir. Allah onları günahdan məcburi surətdə uzlaqlaşdırmır, əksinə, Onun Əhli-beyti günahdan uzaq saxlaması bir növ inayətdir və bu inayətə tövfiq deyilir, tövfiqin adını cəbr qoymaq düzgün deyil.

Bu incə və dəqiq məsələni daha artıq təhlil etmək üçün "Təthir" ayəsindəki "rics" kəlməsinin mənasını da dəqiq araşdırmalıyıq.

Buna görə də kitabın əvvəlində qeyd etdiyimiz beş məslənin dördüncüsünü təhqiq edib, qənaətbəxş bir həll yolu tapmalıyıq.

DÖRDÜNCÜ MƏSƏLƏNİN TƏHQİQİ

Dördüncü məsələdə "Təthir" ayəsindəki "rics" kəlmə-sinin hansı mənaya malik olduğu araşdırılır. Bu kəlmə Quranda 10 dəfə (on ayədə) işlənmişdir. Bu ayələrə diqqət yetirməklə "rics" in mənası tam aydın-laşır. Əlbəttə, "rics" çirkinlik mənasını ifadə edən ümumi mənaya da malikdir. Lakin ruhun çirkin və aludə olmasının müxtəlif səbəbləri vardır. Həmin amilləri də Qurani-Kərim "rics" adlandırır. Məsələn, "Maidə" surəsinin 90-cı ayəsində şərab, qumar, əzlam və ənsab "rics" adlandırılır və həmin ayədə bu kəlmə qeyd olunan dörd şey barəsində işlənmişdir. Amma həmin dörd şey "ricsi" yaradan amillərdəndir. "Rics" bu dörd amilin yaratdığı əsərdir. "Maidə" surəsinin 90-cı ayəsində buyurulur:

إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَ الْأَنْصَابُ وَ الْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ
عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ.

"Şərab, büt, əzlam və ənsab (bir növ qumar alətləridir) ricsdir"şeytan əməlidir. Bu aludəlikdən uzaq olun, bəlkə nicat tapasınız!"

Həmin surənin 91-ci ayəsində buyurulur:

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَ الْبَغْضَاءَ فِي
الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَ يُصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَ عَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ
أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

"(Ey müsəlmanlar) Şeytan şərab və qumar vasitəsilə sizin arasına düşmənçilik, kin-küdurət toxumu səpmək, Allahın zikrinin qarşısını almaq istəyir (iradə edir). Yenəmi özünü bu işlərdən saxlamırsınız?"

Bu iki ayədən "rics" kəlməsinin mənası aydınlaşır. Şərab insanın əqlini (əqlani ruhunu)

aradan aparır, qumar isə kin-küdurət yaradır, cinayətkar nəfsin qanun-suz istəklərini şölələndirir. Əqlin aradan getməsi, xəbis əxlaqın insana hakim olması nəticəsində Allah yaddan çıxır, insanda qeyb aləminə etinasızlıq yaranır və bu işlər onun mənəvi yüksəlişinə mane olur. Quran əqldən məhrum olmağı, xəbis əxlaq və xasiyyətləri "rics" adlandırır. Əqldən məhrumluğun və pis xasiyyətin amilləri olan şərab və qumar da rics adlandırılır. Lakin məlum məsələdir ki, bu amillər məhz onların göstərdiyi təsirlərə (əqlsizlik və xəbis əxlaqa) görə "rics" adlandırılmışdır. İnsan həmin əməllərə mürəkib olanda mənfi əsərləri də onda zahir olur. Buna görə də buyurulur ki, bu cür işlər şeytan işidir, onun təhriki ilə baş verir. (91-ci ayədə də bunu görmək olar.)

Deməli, həmin dörd şeydən alınan nəticə həqiqi ricsdir. Şeytan xəbərsiz adamları bu cür işlərə təhrik edir.

"Ənam" surəsinin 125-ci ayəsində tutqun ruh, daralmış, sıxılmış sinə də rics adlandırılır:

فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ
يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ
كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

"Allah hər kəsi hidayət etmək istəsə, sinəsini (batinini), hər bir fəzilətə təslim olmaq üçün İslam ilə şənişləndirər və hər kəsi də zəlalətə salmaq (hidayətdən məhrum etmək) istəsə, onun sinəsini, havada yuxarı qalxanların sinəsi kimi tənص (dar) edər. Bəli, Allah ricsi haqqa iman şətirməyənlər üçün belə qərar verir."

Gördüyünüz kimi, bu ayədə dar və sıxılmış sinə (ruh) "rics" ilə təbir olunmuşdur. Deməli, genişliyi

olmayan, boğuntu vəziyyətində olan, pis, rəzilə əxlaqlarla bürünən və tənğənəfəslik yaradan ruhu rics adlandırmaq olar.

Rics ilə bürünmüş ruh"zadı rəzilə xüsusiyyətlərlə əhatə olunan ruhdur. Belə bir ruh gözəl həyat və insaniyyət nuraniyyəti yaradan amillər qarşısında təslim olmayaraq ən acınacaqlı və zillətli vəziyyətdə həyat sürür.

Bunun müqabilində isə bəzi insanların ruhu böyük, sinəsi genişdir, xoşagəlməz hadisələr qarşısında sarsılmaz və onları həzm edir, yalnız gözəl həyat amilləri müqabilində təslim olma istedadına malikdirlər. Allah-Taala onlara geniş qəlb nəsim etmişdir.

Deməli, "rics" dar qəlbədən, əlil və şikəst ruhdan, rəzil əxlaqlarla bürünmüş nəfsdən ibarətdir. Başqa bir ayədə, məhz həmin münasibətə görə ruhi xəstəliklər, o cümlədən paxıllıq, həsəd, kin-küdurət və cəhəlat "rics" adlandırılmışdır:

وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ
وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ

***"(Ayə nazil olanda) ruhi xəstəliklərə düçar olanların ricsinin üstünə rics artır (ricsi daha da şiddətlənər) və küfr halında özlər.*"**

Qəlbi və ruhi xəstəliklər o qədər təhlükəlidir ki, axırda sahibinin küfr və dinsizlikdə ölməsinə səbəb olur. Burada rics ruhi xəstəlik mənasına olduğuna görə yuxarıdakı ayədə buyrulur: ***"Onların ricsinin üstünə rics artır."*** Halbuki, ayənin əvvəlində buyrulur: ***"Fi qulubihim mərəzun"onların qəlbləri xəstədir."*** Deməli, onların ricsi elə ruhi xəstəlikdir və "bu ricsin üstünə başqa rics artır" dedikdə məqsəd ruhi xəstəliyin daha da

şiddətlənməsidir. Nəticə alırıq ki, ruhi və qəlbi xəstəlik də rics adlanır.

İBNİ ABBASIN SÖZLƏRİ

Böyük İslam müfəssiri və Əli (əleyhissalam)-ın xüsusi şagirdlərindən biri olan İbni Abbas da "Təthir" ayəsindəki "rics" kəlməsini ruhi xəstəlik hesab edir. O, Ömər in "Bəni Haşim tayfasının qəlbləri hiylə, fırlıdaq və aludəliklə dolmuşdur", dediyi zaman onun cavabında belə buyurur:

لَا تَنْسِبْ قُلُوبَ بَنِي هَاشِمٍ إِلَى الْعِشِّ فَإِنَّ قُلُوبَهُمْ مِنْ قَلْبِ رَسُولِ اللَّهِ الَّذِي طَهَّرَهُ اللَّهُ وَزَكَّاهُ وَهُمْ أَهْلُ الْبَيْتِ الَّذِينَ قَالَ تَعَالَى: إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ ...

*"Ey Ömər! Bəni Haşimə belə töhmət vurma! Onların ruhu Peyğəmbərin ruhundandır. Allah-Taala Özü Peyğəmbəri paklaşdırıbdır. Bəni Haşim elə Əhli-beytdir. "Təthir" ayəsi də onların haqqında nazil olaraq, çirkinliyi onlardan uzaqlaşdırır."*⁵⁵

BU AYƏLƏRDƏN ALINAN NƏTİCƏ

Yuxarıda qeyd edilən ayələrdən məlum olur ki, "rics" ruhu bəlaya, aludəliyə salan xəstəliklərdən biridir. Şərab və qumar ricsdir, çünki şərab insanın əqlini itirir və qumar kin-kudurət yaradır. Bu iki iş mələkütü və səfalı ruhu məhv edib, insanı mənəvi tərəqqilərdən, kamallardan saxlayır.

Əxlaqi rəzilətlər və çirkinliklərlə dolub daralan qəblər ricsə aludə olmuşlar. Bu cür sinələrin gözəl fəzilətləri, mənəviyyatı qəbul edib təkamülə çatmağa ləyaqətləri yoxdur. Onlar şəhvət, kin-

⁵⁵"Qamusür-rical", 6-cı cild, səh.402

küdurət və həsədlə dolu olan bataqlıqlarda əl-qolu bağlı halda həyat sürürlər. Ricsə mübtəla olmaq bəşəriyyətin qarşısında qəm-qüssəli günlər yaradır.

Ümumiyyətlə batini səfa və saflığı, ruhun genişliyini, nəfsin əzəmətini, həqiqət görüb tanımağı, haqqın qarşısında təslim olmağı və mənəviyyatı məhv edən bütün ruhi xəstəliklər rics adlanır.

Ricsin Quran istilahındakı mənası məlum olduqdan sonra həmin ayələrə diqqət yetirməklə bütün bədbəxtçiliklərin və ruhi xəstəliklərin ilkin səbəbinin rics olması aydınlaşır. Bu xəstəliyə düşər olanlar həqiqəti heç vaxt dərk edə bilmir, insanı üsyankar, təcavüzkar və zülümkar bir varlığa çevirir, nəticədə hər bir mənəvi şey müqabilində tüğyan edir, bu da küfrə və ilhada (Allahın inkar olunmasına) gətirib çıxarır, insanı bütün fəzilətlərdən məhrum edir, onun ruhunu alçaqlıq və çirkinliklə doldurur. Bunların hamısına "ziyqi-sədr" (yəni daralmış sinə) deyilir.

Buna əsasən, "Təthir" ayəsinin mənası belə olur ki, Allah-Taala Əhli-beytin qəlbini "ziyqi-sədr" xəstəli-yinə, yəni ruhi xəstəliklərə düşər etməmiş, onları bu cür rəzil əxlaqlardan qoruyub saxlamış, onlarla bu kimi xəstəliklərin arasında böyük fasilə yaratmış və onlara şərh-i sədr (geniş qəlbilik) vermişdir.

Əhli-beyt(əleyhimussalam) həqiqəti dərk etməyə və mənəviyyatın qarşısında təslim olmağa mane olan bütün ruhi xəstəliklərdən, xoşagəlməz əxlaqlardan çox-çox uzaqdırlar, həqiqətləri və incə mətləbləri dərk etməyə səbəb olan şərh-i sədr və geniş qəlb səbəbi ilə Allah qarşısında bütün varlıqları ilə təslimdirlər.

Əhli-beyt(əleyhimussalam) ilə günah arasında fasilə yarandığına və onlar geniş qəlbə malik olduqlarına görə Allah onları insaniyyətin ən uca zirvəsinə çatdırmış, ucsuz-bucaqsız fəzilət və şərəfət dəryasına qərq etmişdir, onlar da Allah qarşısında tam ixlasla (sədaqətlə) əməl etmişlər.

Bəli, onlarla günahın arasında fasilənin yaranması Allahın inayətidir:

فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ

"Allah hər kəsi hidayət etmək istəsə, sinəsini (qəlbini, batinini) İslam (və hər bir fəzilətə təslim olmaq) üçün şənişləndirər."

Deməli, Əhli-beyt(əleyhimussalam) əzəmətli ruha və böyük fəzilətlərə malik olduqlarına, həqiqət aləmini dərk etdiklərinə və Allah aşiqi olduqlarına görə günahdan məcburi şəkildə yox, öz ixtiyarları ilə uzaqdırlar. Onların əzəmətli nəfsləri əyri yoldan və tüğyançılıqdan uzaqdır, özləri təslimçi ruhla Allah qarşısında mütidir və geniş qəlbləri bütün həqiqətləri dərk etməyə qadirdir. Məhz həmin idrak sayəsində Allah-Taalanın, Quranın, Həzrət Mühəmməd (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) - in qarşısında qeydsiz-şərtsiz təslim olurlar.

Deməli, onların günah və tüğyandan çox-çox uzaq olmasının səbəbi böyük ruha, geniş qəlbə malik olmaları və ruhi xəstəliklərə mübtəla olmamalarıdır. Bunların hamısı da Allah-Taalanın yalnız Əhli-beytə məxsus etdiyi inayət sayəsindədir.

Soruşula bilər ki, belə olan halda onların günahdan uzaq olmaları ixtiyarsız olaraq baş verir, yoxsa böyük ruha malik olmaları nəticəsindədir? Cavab budur ki, bu böyük ruh və tövfiq yalnız

Allahın xüsusi inayəti ilə mümkündür. Amma Onun inayətini cəlb etmək insanın öz istəyi ilə olmalıdır. Buna görə də inayəti qazanmaq icbari şəkildə deyil, insanın ixtiyarındadır.

Nəticə alınır ki, "Təthir" ayəsi Əhli-beytin əzəmətli ruha və yüksək fikirlərə malik olmalarından, ruhi xəstəliklərdən uzaq olmasından söz açır. Belə bir əzəmətli ruh, mütərəqqi fikir və sağlam nəfs Allah-Taalanın onlara bəxş etdiyi bir nemətdir. Məhz həmin bəxşiş sayəsində Əhli-beyt(əleyhimussalam) günahdan, təcavüzarlıqdan qaçır, Allah-Taalanın hüzurunda qeydsiz-şərtsiz təslim olurlar. Onlar bütün fəzilətlərə, insani keyfiyyətlərə malikdirlər.

Alicənab, yüksək fikrə malik olan və sağlam, geniş ruhlu adamlar heç vaxt çirkin işlərə yaxın düşmür, xurafatlara uymur, ruhi xəstəliklərə, günaha batmağa hazır olmurlar. "Təthir" ayəsi göstərir ki, Allah-Taala bu mənəvi hədiyyələri yalnız Əhli-beytə bağışlamışdır, onlara bu qədər mənəvi hədiyyələrin bağışlanmasını da cəbr adlandırmaq əsla düz deyil.

Əliyyibni Əbitalib (əleyhissalam)-ın günahdan çəkinməsinin səbəbi məhz həmin mənəvi nemətlər idi. O Həzrətin "Hər kəs mənə, "qarışqanın ağzından arpa dənəsinin qabığını alsan bütün dünyanı sənə verərəm" deyər qarışqaya (bu miqdar belə) zülm etməyimi istəsə yenə də mən bu işi görmərəm" buyurmasının səbəbi yalnız həmin əzəmətli ruhun, Allah qarşısında təslim olmağın ləzzətini dərk etməyin sayəsində idi. İslam dünyasına hökmranlıq etmək, xalqın başçısı olmaq və bir sözlə, rəyasət kürsüsündə əyləşməyin o Həzrət üçün köhnə ayaqqabının bağı qədər dəyəərə

malik olmaması "Təthir" ayəsinin o Həzrəti hər növ ricsdən uzaq edərək ona bağışladığı son dərəcə güclü dərrakənin sayəsində idi.

İmam Hüseyin (əleyhissalam)-ın İslam ümmətini zülmkar Yezidin caynaqlarından qurtarmaq üçün altı aylıq körpəsi Əli Əsgəri, cavan oğlu Əli Əkbəri qurban verməsi, əhl-əyalının əsir olmasına dözməsi də məhz həmin mənəvi nemətlərin hesabına, həqiqi mənada Allah aşiqi olmasına, Onun iradəsi qarşısında qeydsiz-şərtsiz təslim olmasına görədir. Bunların hamısı İmam Hüseyin (əleyhissalam)-ın nəzərində dünyaya və dünyapərəstlərə məhəbbət bağlamaqdan qat-qat qiymətlidir.

HƏQİQƏTİN BİR GUŞƏSİ

Heç kəs bu inayət və mərhəmətin əsassız və mənasız olmasını, insanın bu böyük inayəti qazanmağa qabiliyyət və istedadı olmadan Allah-Taalanın Öz lütfündən ona bağışladığını güman etməsin, belə fikirləşməsin ki, Əhli-beyt(əleyhimussalam) yalnız Peyğəmbərin yaxın adamları olduğuna görə Allah-Taalanın xüsusi lütfündən bəhrələnmişdir! Bu cür fikirlər tamamilə əsassızdır. İnayəti qazanmaq insanın öz əlindədir. Əgər insanın qabiliyyəti olsa, Allah-Taalanın müqəddəs feyzini əldə edə bilər. Biz bu məsələ ilə əlaqədar yalnız bir ayəyə işarə edirik, əlavə təhqiqatı oxucuların özlərinə həvalə edirik.

"İnsan" surəsinin 68-69-cu ayələrində Allah-Taalanın əta etdiyi mənəvi hədiyyələrin sirri belə bəyan edilir:

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا ۚ لَكَ الْفَضْلُ مِنَ الْبُحْرِ ۚ

"Hər kəs Allaha və Onun Rəsuluna itaət etsə, Allahın nemət əta etdiyi şəxslərlə"peyğəmbərlər, siddiqlər, şəhidlər və salehlərlə birlikdə olar və onlarla yoldaşlıq necə də özəldir! Bu fəzl, inayət və bəxşiş Allah tərəfindəndir və Allahın elmi müti və layiqli bəndələri tanımaqda kifayətdir."

Bu iki ayə Allah-Taalanın verdiyi nemətlərin səbəbini insanın əməlləri hesab edir. Əbədi və xoşbəxt həyata, yüksək mənəvi məqamlara nail olmaq yalnız Allaha və Onun Rəsuluna itaət etməklə müyəssər olur. Bu halda Allah Özünün böyük inayət və ehsanını hər kəsə deyil, yalnız bu kimi insanlara rəva görür.

Deməli, insan Allahın inayətini cəlb etmək, Onun müqəddəs feyz nurlarından bəhrələnmək üçün çox ciddiyyətlə çalışmalıdır.

BEŞİNCİ MƏSƏLƏNİN TƏHQİQİ

Dördüncü məsələ "Təthir" ayəsində Əhli-beytin hansı mənanı ifadə etməklə əlaqədar idi: görəsən bütün qiblə əhli, yəni müsəlmanların hamısı Əhli-beytdəndirmi və "əl-beyt" (ev) kəlməsindən məqsəd müqəddəs Kəbə evidirmi? Yoxsa Əhli-beyt(əleyhimussalam) Peyğəmbərə ən yaxın olan adamlardır? Və ya Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -lə qohumluğu olan, onunla bir evdə yaşayan hər kəs Əhli-beytdən hesab olunur? Sonuncu fərzə görə Peyğəmbərin bütün zövcələri və övladları, həmçinin İmam Əliyyibni Əbitalib Əhli-beyt(əleyhimussalam) ünvanına daxildir.

Həmçinin görəsən Əhli-beytin mənası ürfdə (camaat arasında) işlənən mənaya malikdirmi? Yəni Əhli-beyt dedikdə, bir kişinin əhli-əyalı nəzərdə

tutulur və bu fərzdə yalnız Peyğəmbərin zövcələri Əhli-beytdən hesab olunur? Və...

Bu kimi sualları böyük təfsirçilər irəli çəkirlər. Lakin onların çoxu "Təthir" ayəsindəki Əhli-beytin həqiqi mənası ilə uyğun gəlmir.

"Əhləl-beyt" kəlməsi müşir (işarə edici) bir ünvanıdır və baş vermiş bir hadisəni xatırladır. Başqa sözlə desək, "əl-beyt" kəlməsi Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in zövcələrinin birinin evinə işarədir. "Beyt" kəlməsinin əvvəlindəki "əlif-lam" da həmin evi müəyyənləşdirir⁵⁶. Əhli-beyt(əleyhimussalam) də müəyyən olunmuş evdə (rəvayətlərə əsasən, Ümmü Sələmənin evində) təyin olunmuş bir gündə bir yerə yığışan şəxslərdir ki, "Təthir" ayəsi də onların haqqında nazil olmuşdu. Məlum olduğu kimi bu ayənin məzmunu Əhli-beytin fəzilətini sübut edir. Qurani-Kərim həmin beş nəfəri "Əhli-beyt" ünvanı ilə xatırladır. Deməli, Əhli-beyt, Ümmü Sələmənin evində bir yerə yığışmış beş nəfərdən ibarətdir.

"Təthir" ayəsinin nazil olduğu ilk vaxtlarda "Əhli-beyt" kəlməsi yalnız işarə xarakterli bir məna daşıyırdı. Lakin zaman keçdikcə xüsusi məna kəsb etdi və Ümmü Sələmənin evində yığışan beş nəfər üçün xüsusi bir ünvan rolunu oynadı.

⁵⁶Ərəb dilində buna əhd əlif-lamı deyilir. Yəni müəyyən bir şey danışanın və dinləyicinin zəhnində əvvəlcədən məlum olur, onu göstərmək üçün "filan gün filan yerdəki şey" əvəzinə onun əvvəlinə əlif-lam gətirilir və mənası da həmin şeyə işarə edilir. Mütərcimdən.

Bütün ehtimal və nəzəriyyələrin içində indi qeyd etdiklərimiz həqiqətə daha uyğundur. Bunun daha da aydınlaşması üçün əlavə izah lazımdır.

MÜDDƏA

Müddəamız budur: *"Əhli-beyt(əleyhimussalam) Ümmü Sələmənin evində bir yerə yığışan beş nəfər seçilmiş şəxsdir."* Bu hadisə eynilə "Yovmud-dar" hadisəsi kimidir. (Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) öz peyğəmbərliyini ilk dəfə elan etmək üçün bir neçə nəfəri Əbu Talibin evinə çağırırdı. Həmin gün sonralar özünə "yovmüd-dar" (o ev günü) ləqəbini aldı. "Əddar" kəlməsi də Əbu Talibin evinə işarə edir.) Əhli-beyt(əleyhimussalam) də Ümmü Sələmənin evində əbanın altında yığışan beş nəfər üçün xüsusi ada çevrildi.

MÜDDƏANIN ŞAHİDLƏRİ

1. "Təthir" ayəsindən qabaqkı və sonrakı ayələrdə "beyt" kəlməsi cəm formasında və izafət halında – sizin evləriniz" (buyutikunnə) şəklində işlənilib. Buna görə də "Əl-beyt" (təyin olunmuş ev) həmin beytlərin (evlərin) içində xüsusi bir beyt, yəni otaqların içində xüsusi bir otaqdır. "Buyutikunnə" kəlməsinin mənası Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in zövcələrinin evləri deməkdir, "Təthir" ayəsində işlənən "əl-beyt" də həmin evlərdəndir. Beyt kəlməsinin əvvəlinə "əlif-lam" (ل) gəlməklə həmin evin Ümmü Sələmənin evi olduğunu bildirir ki, bunu da həm sünnülər, həm də şiələr təsdiq edir. Eyni zamanda, rəvayət və hədislər də buna dəlildir.

Əlbəttə, keçən bəhslərdə subut etdiyimiz şeyləri "ayələrin tərtibi və nəzmini, həmçinin onun

vəhyə bağlı olduğunu və Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in əmrinin olmasını nəzərə alsaq, bu dəlil daha da aydınlaşar.

2. "Təthir" ayəsi nazil olan kimi Ümmü Sələmə vəsfəsiğmaz şövqlə, sevinə-sevinə Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in yanına gələrək: "Təthir" ayəsindəki inayət mənə də şamildirmi?-deyə soruşdu, lakin onun cavabı mənfi idi. Görəsən Ümmü Sələmə "Təthir" ayəsinin ona da şamil olub-olmamasını nə üçün soruşurdu, onun şübhədə qalmasının səbəbi nə idi? Məgər "Əhli-beyt" kəlməsindən məqsəd onun evində olanlardan başqası idimi? Deməli, "Təthir" ayəsi Ümmü Sələmənin evindəki şəxslər haqqında nazil olduğu üçün onun da həmin şəxslərdən biri olacağını güman edirdi.

Əgər *"Ümmü Sələmə elə bilirdi ki, "Əhli-beyt" kəlməsindən məqsəd Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in zövcələridir, buna görə də özü haqqında da soruşmuşdu"* deyilirsə, biz də deyirik ki, onda nə üçün, Ümmü Sələmə həm özü, həm də Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in sair zövcələri haqqında soruşmadı?

3. Bütün alimlərin"istər sünnü, istərsə də şiə alimlərinin"nəzərində mötəbər sayılan hədislərə əsasən, "Təthir" ayəsi Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in özünə də şamildir. Bu halda Əhli-beytin Ümmü Sələmənin evində əbanın altında yığılan şəxslərdən qeyrisi olmadığını hökmən qəbul etməliyik. Çünki Əhli-beyti başqa cür mənalandırısaq, "Təthir" ayəsinin Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in haqqında da nazil olmasını sübut edə bilmərik.

4. "Əhləl-beyt" kəlməsi Qurani-Kərimin başqa bir ayəsində də işlənmişdir. Həmin ayədə də "Əhləl-beyt" İbrahim peyğəmbərin (əleyhissalam) otaqlarından birinə yığışanları göstərir. Həzrət İbrahim öz zövcəsi Sara ilə istirahət otağında idi. Lut qövmünü məhv etməyə məmur olunan mələklər İbrahimin yanına gəldilər. İbrahim oturmuş, Sara isə ayaq üstə durmuşdu. Mələklər onlara xəbər verib dedilər ki, Saranın İshaq adlı bir övladı olacaq, İshaqdan olan nəvəsi isə iki arvad alacaqdır.

Sara bu işdən çox təəccüblənmişdi: qocalıb əldən düşmüş iki nəfərin övlad sahibi olması necə mümkün ola bilər?! Mələklər onun təəccüb etdiyini görüb dedilər:

قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحِمْتُ اللَّهَ وَ بَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ

"Allahın işinə təəccüb etmə, çünki Allah Öz rəhmət və bərəkətini siz Əhli-beytə inayət etmişdir."⁵⁷

Məgər bu ayədə Əhli-beytin bütün qiblə əhli, yaxud İbrahimin zövcələri və ya qohum-əqrəbası olmasını demək olarmı?! Şübhəsiz, bu ehtimalların heç biri düz deyil. Otaqda yalnız İbrahim və onun arvadı Allah tərəfindən göndərilən məmurları qəbul edirdilər. Məmurlar Saranın cavabını verəndə, Allah-Taalanın o iki böyük şəxsiyyətə olan mərhəmətini bəyan etmək istəyirdilər. Bu müjdəni vermək üçün ən yaxşı yol bu idi ki, onların istirahət etdikləri evə işarə edərək, o evin əhlini nəzərdə tutub Allah-Taalanın inayət və lütfünün onlara şamil olduğunu bəyan etsinlər. Qeyd etdiyimiz kimi

⁵⁷"Hud" surəsi, ayə...73

həmin vaxt o evdə İbrahim və Saradan başqa heç kəs yox idi.

5. Ümmü Sələmənin evində baş verən hadisə ilə əlaqədar nəql olunan rəvayətlərdə bizim müddəamızı sübut etmək üçün dəlillər gözə çarpır:

1. Əhməd ibni Hənbəlin rəvayətində qeyd olunur ki, Ümmü Sələmə dedi: "Peyğəmbər mənim evimdə idi, mən də mətbəxdə (rəvayətdə: sandıqxanada) namaz qılırdım. Elə bu vaxt "Təthir" ayəsi nazil oldu. Başımı otağa uzadıb Peyğəmbərdən soruşdum:

...فَادْخُلْتُ رَأْسِي فِي الْبَيْتِ وَ قُلْتُ وَ اَنَا مَعَكُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ

*"Allahın bu feyzində mən də sizinlə şərikəmmi?"*⁵⁸

Rəvayətin bu hissəsindən məlum olur ki, Ümmü Sələmə evin içindəki otaqda namaz qılan zaman, "Təthir" ayəsi nazil olmuşdur. Ayə nazil olandan sonra başını otağa uzadıb Peyğəmbərdən istəyir ki, Allahın bu inayət və feyzindən o da bəhrələnsin.

Ümmü Sələmə "Əhli-beyt" kəlməsindən başa düşür ki, bu inayət yalnız evin içindəkilərə şamildir. O, bu feyzdən bəhrələnmək arzusu ilə Peyğəmbərdən "mən də sizinlə şərikəmmi?"-deyə soruşur

Əgər "Təthir" ayəsi təkcə Ümmü Sələmənin evində olanları paklaşdırmısaydı, heç vaxt o, Peyğəmbərdən bu inayətdə şərik olmağı istəməzdi. Deməli, rəvayətdəki "əl-beyt" kəlməsi, "Təthir" ayəsindəki "Əhli-beytin" Ümmü Sələmənin evində yığılan şəxslər olması üçün bir dəlildir.

2. İbni Cərir rəvayətdə yazır ki, Ümmü Sələmə dedi:

⁵⁸"Təfsiri ibni Kəsir", 3-cü cild səh.484

وَأَنَا جَالِسَةٌ عَلَى بَابِ الْبَيْتِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَسْتُ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ

"Mən otağın qapısının ağzında oturmuşdum. Peyğəm-bərdən soruşdum: "Ey Allahın Rəsulu! Mən Əhli-beytdən deyiləm"?⁵⁹

Ümmü Sələmə bunu nə üçün soruşur? Məgər Peyğəm-bərin zövcələrindən biri olmasında şəkk edirdi? O deyir ki, qapının ağzında oturduğuma görə "mən də Əhli-beytdənəm?" Yəni otağın içində olan şəxslərdən hesab olunurammı?-deyə soruşdum.

Buna görə də Ümmü Sələmə təkcə otaqdakıların Əhli-beyt olduğunu bilirdi, amma otağa yaxın olduğu üçün Peyğəmbərdən soruşmaq istəyirdi ki, "Təthir" ayə-sindəki inayətdən bəhrələnmişdir, ya yox? Bundan əlavə bu rəvayətdəki "əl-beyt" kəlməsi də sübut edir ki, Əhli-beyt(əleyhimussalam) yalnız Ümmü Sələmənin evindəki şəxslərdir.

YERLİ BİR EHTİMAL

Yuxarıdakı iki rəvayətdən başa düşülür ki, Ümmü Sələmənin "Təthir" ayəsindəki inayətdən məhrum olması təəbbüdi (sadəcə Həzrətin buyurduğuna görə) deyil. O, otağın kənarında olduğu üçün bu ayənin əhatə dairəsindən xaricdir. Ümmü Sələmə həmin inayətdən bəhrələnməli olmadığına görə "Təthir" ayəsi nazil olan zaman Allah-Taala onu otağın kənarında qərar verdi. Elə buna görə də Ümmü Sələmə can atırdı ki, az da olsa bu inayətdən bəhrələnərək Əhli-beyt(əleyhimussalam) cərgəsinə daxil olsun.

⁵⁹"Təfsiri ibni Kəsir", 3-cü cild, səh.485

Lakin Allahın təyin etdiyi qəzavü-qədər qarşısında nə etmək olar? Ümmü Sələmə Əhli-beytin cərgəsinə daxil olmağa layiq deyildi. O, Əhli-beytin cərgəsindən çıxıb, evin içindəki otaqçığa çəkilməli və Allahla raz-niyaz etməli idi. Müddəamızın canlı şahidi olaraq Quranın və Əhli-beytin sözlərinin bəzi sirlərini bilən Cabirin rəvayətini burada qeyd edirik:

نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ عَلَى النَّبِيِّ وَلَيْسَ فِي الْبَيْتِ إِلَّا فَاطِمَةُ
وَالْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ وَعَلِيٌّ: إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ...

*"Təthir" ayəsi Peyğəmbərə (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) nazil olan vaxt Ümmü Sələmənin evində Fatimə, Həsən, Hüseyn və Əlidən başqa heç kəs yox idi.*⁶⁰

Buradan Peyğəmbərin ən fəzilətli zövcəsi olan Ümmü Sələmənin Əhli-beytdən olmaması məlum olur. Çünki otaqda onlarla bir yerdə deyildi. Həmçinin həmin rəvayətdəki "əl-beyt" kəlməsi də sübut edir ki, Əhli-beyt yalnız Ümmü Sələmənin evində olan şəxslərdir.

ZAMANIN KEÇMƏSİ İLƏ

"Təthir" ayəsi nazil olan vaxt "Əhli-beyt" kəlməsi "Ümmü Sələmənin evində əbanın altında bir yerə yığılan şəxslər" mənasını ifadə edirdi. Lakin zaman keçdikcə bu kəlmə özünə tarixi bir ünvan aldı.

Bütün sünnü və şiə alimlərinin nəzərinə əsasən, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) yalnız dörd nəfəri"Əli, Fatimə, Həsən və Hüseyn (əleyhimussalam)-ı Ümmü Sələmənin evinə dəvət etmişdi. Amma "Təthir" ayəsi nazil olandan sonra, Allah tərəfindən və Onun iradəsi ilə ən böyük

⁶⁰"Təfsiri nurus-səqələyn", 4-cü cild, səh.277

fəzilət bu dörd nəfərə əta olunmaqla yanaşı, bu hadisə onlar üçün özünəməxsus məqam yaratdı. Yavaş-yavaş "Əhli-beyt" kəlməsi dillər əzbəri olaraq onlar üçün əsaslı bir ünvana çevrildi.

"Əhli-beyt" kəlməsi özünün tarixi və həqiqi orijinalını taparaq, zaman keçdikcə mühüm ünvana çevrildi, fəzilət yaradan bir lövhə kimi tanındı, bu ünvan Peyğəmbərin əziz qızı Fatimə, Əli və onların iki övladı üçün xüsusiləşdi. Bu cür ünvanın yaranmasına səbəb, "Təthir" ayəsinin sübut etdiyi fəzilətlərin isbatı, mövqeyi və əhəmiyyəti idi.

"Alim", "adil", "şücaətli" kəlmələrinin öz-özlüyündə yüksək mərtəbəli və ali səciyyələri özündə əks etdirmə-diyi kimi, bu kəlmənin də öz-özlüyündə yüksək fəziləti yoxdur. Lakin "Təthir" ayəsinin fəzilət yaradan məzmu-nu "Əhli-beyt" kəlməsini yüksək mənəni xatırladan bir səviyyəyə çatdırır. Onların "Əhli-beyt" adı altında dillər əzbəri olmasının sirri də məhz bu idi.

Deməli, "Təthir" ayəsindəki fəzilətin Əhli-beyt(əleyhimussalam) üçün sübut olunmasına görə də zamanın keçməsi ilə bu kəlmə özünə xüsusi bir mövqe taparaq məşhurlaşdı və Əhli-beyt(əleyhimussalam) Allah-Taalanın seçdiyi xüsusi şəxslər üçün bir ləqəb oldu.

Təhqiqatların göstərdiyi kimi, "Təthir" ayəsi nazil olmamışdan qabaq "Əhli-beyt" kəlməsi Peyğəmbər tərə-findən o həzrətin öz qohum-əqrəbası üçün bir ünvan kimi işlənməmişdi. Lakin bu ayə nazil olandan sonra, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) "Əhli-beyt" kəlməsini ən yaxın adamlarının, yəni Fatimə, Əliyyibni Əbitalib və onun iki övladının məqamını bəyan etmək üçün bunu dəfə-lərlə təkrar etmişdi.

Sanki Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) "Təthir" ayəsinə görə sevin-diyi üçün "Əhli-beyt" kəlməsini təkrar edir, öz sevin-cini artırmaq, bu neməti xalqa tanıtdırmaq və bu dörd nəfərin fəzilətlərini onların yadına salmaq istəyir. Bu ləqəb bir dünya məziyyətdən ibarətdir, bu ayə də Peyğəmbərin istədiyi ən yaxın adamlarını insaniyyətin ən uca zirvəsinə çatdırdı. Məhz bu hadisədən sonra, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) altı ay (və ya daha çox) hər gün səbh namazına gedəndə, Fatimənin (əleyhissalam) evinin qabağından keçərək buyurur: **الصَّلَاةُ يَا أَهْلَ الْبَيْتِ** "Namaza, ey Əhli-beyt!"⁶¹

Bəli, zamanın keçməsi ilə başqaları "Təthir" ayəsinin sayəsində və bu fəzilətlə iftixar etməmiş, tarix boyu Əhli-beytdən başqa heç kəs bu ayənin gətirdiyi şən-şərəfə malik olmamışdır. Zamanın gizli pərdəsi bu kimi iftixarlı paltarı heç kəsə geyindirməmişdir.

Zamanın keçməsi fəzilət cümlələrini aşkar etdi, "Əhli-beyt" kəlməsi qızıl suyu ilə yazılan tarix səhi-

⁶¹Mərhum Əllamə Mücahid Seyyid Şərəfüddin şəriif risaləsi olan "Əl-kəlimətul gərra"da deyir... "Ənəs ibni Malik nəql etdiyi rəvayətdə, Əhməd Hənbəlin "Müsnəd"ində (3-cü cild, səh.259) və çoxlu rəvilər də öz kitablarında qeyd etmişlər ki, Peyğəmbəri Əkrəm (s) altı ay müddətində səbh namazı üçün evdən çıxarkən Fatimənin evinin qarşısından keçəndə "Əssəlatu, ya Əhləl-beyt", deyər, bunun ardınca da "Təthir" ayəsinə tilavət edərdi. İbni Abbas rəvayətdə bu işin yeddi ay davam etdiyini qeyd edir. Nəbhani və başqalarının rəvayətlərində isə bu işin 8 ay davam etdiyini qeyd edirlər.

fələrini daha da gözəlləşdirdi. Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) bu kəlməni çox təkrar edirdi ki:

Tarixin yaraşığı olan bu qızıl ünvan unudulmasın

Ləyaqətsiz insanlar bu mələkəti və ilahi ünvanı özləri üçün bəzəkli lövhəyə çevirməsinlər

Quranın həqiqətlərindən, sirlərindən xəbərsiz olanlar bu iftixarlı ünvanın Əhli-beytə şamil olduğunu bilsinlər

Dünya xalqları bilsinlər ki, "Təthir^ə ayəsi kimləri fəzi-lətin fəvqündə qərar vermiş, kimləri əbədi cəhalətdən, şək-k-şübhədən və çirkinlikdən paklaşdırmışdır

Baş düşsünlər ki, İslamın həqiqi rəhbərləri insaniyyətin necə yüksək dərəcəsində qərar tutmuşlar

Əkrəmə kimilər anlasınlar ki, kinə və həsədin şöləsi ilə yanan nəzəriyyələr agah xalqı həqiqət yolundan azdırma bilməz

Yersiz təəssübkeşlik xəstəliyinə tutulan bəzi təfsirçilər baş düşsünlər ki, təəssüb üzündən yaranan fikirləri zorla Qurani-Kərimə qəbul etdirmək mümkün deyildir və bu müqəddəs kitab elə yüksək bir üfüqdədir ki, fəzilət yolunu yalnız onda tapmaq olar və onun yüksək məqsədlərinin həva-həvəs və şəxsi qərəzlər ilə heç bir uyğunluğu yoxdur

Haqq-həqiqət axtaran insanların, həqiqət yolunu tanıtdırmaq üçün dəlilləri olsun və Peyğəmbərin sözlərini özləri üçün ən mötəbər sənəd olaraq seçsinlər.

BU TƏHQİQİ METODUN SƏMƏRƏSİ

Bu yeganə və misilsiz metod "Əhli-beyt" kəlməsinin təhqiqindəki yolu yersiz mübahisələrdən təmizləyir. Bunların hamısını mülahizə etdikdə, Əhli-beytin məfhumunda ixtilaf etmək yersiz bir iş, xəlbirdə su daşımaq kimi olur. Daha Əhli-beytin məfhum dairəsini ümumiləşdirməyin, yaxud kiçiltməyin heç bir mənası yoxdur. Artıq "əhl nə deməkdir?", "Əhli-beyt kimdir?" və ya "Peyğəmbərin zövcələri onun Əhli-beytdəndirmi?"-deyə mübahisə etmək mənasızdır. "Əhli-beyt" kəlməsinə təəssüb üzündən Peyğəmbərin zövcələrinə həsr etmək puç iddiadan başqa bir şey deyil.

Əgər Əhli-beyt(əleyhimussalam) kəlməsinin məfhumunda bir irad və anlaşılmazlıq olsaydı, bu iddialar müəyyən bir iş görər və "Əhli-beyt" kəlməsi "nübüvvət Əhli-beyti" kəlməsi ilə eyni səviyyədə düşünülə bilərdi. Bu halda onun Peyğəmbərin zövcələrinə də şamil olması çox da sənədsiz olmazdı. Çünki camaat arasında "əhli-beyt" kəlməsi qadınlara da aid edilir, amma qeyd olunan layiqli təhqiqat göstərdi ki, "Təthir" ayəsindəki "Əhli-beyt", həmçinin "Ali-kisa" və ya "Ali-əba" kəlmələri də Peyğəmbərin evlərindən birində "Ümmü Sələmənin evində bir yerə yığışan beş nəfər şərəfətli insana işarədir.

Həmçinin "kisa" kəlməsinin məfhumu barəsində mühəqqiqlərdən və alimlərdən heç biri münaqişə etməmişdir, "Ali-kisa"-nın da əbanın altına yığışanlara işarə olduğu hamı tərəfindən qəbul olunur. Beləliklə, Əhli-beyt(əleyhimussalam) kəlməsinin məfhumu barəsində də münaqişəyə yer yoxdur. Çünki kəlmənin özü təklidə əhəmiyyət kəsb etmir və "Təthir" ayəsində bir mövzu kimi

irəli çəkilmir. "Əhli-beyt"in məfhumu paklanmaya və ilahi inayətə şamil olmayıbdır ki, qadınların da Əhli-beytə daxil olub-olmaması barədə bəhs edək. Əksinə, bu kəlmə 5 nəfərdən başqa heç kəsə, hətta evin bir guşəsində oturub tamaşa edən Ümmü Sələməyə belə işarə etmir. Belə ki, o, evin bir guşəsində dayandığı halda müqəddəs feyzə çata bilmədi. Əziz oxucuların bu barədə baxışlarını artırmaq üçün, başqa bir daha izahat verməyi lazım görürük.

ƏLAVƏ İZAHAT

Mövzuya (predikat) həml olunan hökmlər və əsərlər bəzən həqiqi qəziyyə, bəzən də xarici qəziyyə formasında olur. Xarici qəziyyələrdə xaricdə mövcud olan fərdlər gah aşkar şəkildə və vasitəsiz, gah da işarə ilə qəziyyənin mövzusu olur belə ki, işarə ilə olduqda, hökm həmin şəxslərdən başqasına şamil olmur.

Məsələn, qəziyyə bəzən aşağıdakı formada olur: "Alim ehtirama layıqdır." Bu, həqiqi bir qəziyyədir və burada "alim"in məfhumu barədə bəhs aparılmalıdır. Bu məfhumun nə qədər konkret nümunəsi olarsa, hamısı ehtirama layıqdır, yəni hər kəs alim olsa, sözsüz olaraq ehtirama layiq görülməlidir.

Bəzən də qəziyyə bu formada olur: "Həsənə və Hüseynə ehtiram edin." Bu, xarici bir qəziyyədir və yalnız adları Həsən və ya Hüseyn olan iki müəyyən şəxsə şamildir ki, yalnız onlara ehtiram olunmalıdır. Bəzən bu xarici qəziyyəyə belə işarə olunur: "Qara əmmaməli o iki nəfərə ehtiram edin." Hansı ki, qara əmmaməni Həsənlə Hüseynə işarə vasitəsi qərar verir. Burada da hörmət Həsənlə

Hüseynə şamil olmalıdır. "Qara əmmamə" isə öz-özlüyündə heç bir əhəmiyyət kəsb etməməlidir ki, nəticə etibarı ilə "əmmamə", "qara" və "qara əmmamə" kəlmələrinin məhfumları barəsində bəhs olunub "kimə ehtiram olunmalıdır?"-deyə, sual qarşıya çıxsın.

Deməli, həqiqi qəziyyələrdə və hökmün mövzusu vəqə olan şeyin məhfumunda təhqiqat aparıla bilər, amma xarici qəziyyələrin "istər mövzusu aşkar şəkildə, istərsə də işarə ilə təyin olunan qəziyyələr olsun" mövzusunda axtarış, təhqiqat aparmağa ehtiyac duyulmur və kimlərin ehtirama layiq görülməsi barədə heç bir şəkk-şübhə yoxdur. Qeyd olunan misalda ehtiramın yalnız Həsənlə Hüseynə şamil olması qəbul edilməlidir və bu hökm (ehtiramın vacibliyi) bu iki şəxsdən qeyrisinə heç bir vəchlə sirayət etmir.

"Əhli-beyti" öz inayətinə şamil edib, hər növ çirkinlikləri onlardan uzaq edən və əzəli paklıq iradəsini özündə yerləşdirən "Təthir" ayəsi, üçüncü misal (qara əmmaməliklərə işarə) qismindəndir. Əhli-beytə inayət şamil olub, amma bu kəlmə Ümmü Sələmənin evinə yığışanlara (Peyğəmbər, Əli, Fatimə, Həsən və Hüseyn əleyhümüssəlam) bir ünvan, işarədir.

Qeyd olunan misalda Həsən və Hüseyndən başqa bir kəs ehtirama layiq olmadığı kimi, "Təthir" ayəsində də, bu beş nəfərdən başqa kimsəyə ilahi inayət şamil olmur. Bu beş nəfərdən başqaları öz-özünə mövzudan xaric olur, bu barədə şəkk də yoxdur. Belə olduqda Əhli-beytin kimlər olduğu barədə əsla şəkk olunmamalı, Əhli-beyt kəlməsinin məhfumunun genişləndirərək daha kimlərisə əhatə

edəcəyi və kimlərisə paklayacağı barədə əsla söz açılmamalıdır.

Qeyd edilməlidir ki, "Təthir" ayəsi yalnız əbanın altına yığışan 5 nəfəri (Ali-əbanı) ilahi lütfə şamil etmişdir. Amma, bu ayə nazil olduğu vaxt bir işarə və ünvan xarakteri daşıyırdı, zaman keçdikcə xüsusi ada çevrilərək o beş nəfər üçün xüsusi isim, ləqəb kimi tanınıb. Belə ki, "Əhli-beyt" deyiləndə Allahın seçilmiş bəndələri: Rəsuli Əkrəm €, onun kürəkəni, əziz qızı və behişt cavanlarının iki seyyidi xatirələrdə canlanır. Necə ki, "xasifunnəl" ləqəbi əvvəlcə Həzrət Peyğəmbərlə Əlinin barəsində işlənmiş, sonra isə Həzrət Əliyə xas olan bir ləqəbə çevrilmişdir. Bu misilsiz təhqiqat və araşdırmalarla yanaşı, yersiz təəssübkeşlik, cəhalət və nadanlıq kimi ruhi xəstəliklər məntiqsiz danışanların meydanını daraldır. Bu təhqiqatla bir daha məntiqsiz və dəlilsiz iddialara, o cümlədən "Əhli-beyt Quranda bu beş nəfərə aid edilən xüsusi istilahdır"-deyə, edilən iddiaya yer qalmır. Çünki qeyd etdiyimiz kimi, bu kəlmə istilah olaraq işlədilməmiş, sadəcə bu şəxslərə işarə edən bir ünvan olmuşdur. Onun xüsusi bir istilah olmamasının şahidi budur ki, Əhli-beyt kəlməsi Quranda Həzrət İbrahim və onun əhli-beyti barəsində də işlənmişdir. Əgər yalnız bu beş nəfər üçün istilah olsaydı, başqa şəxslər üçün heç vaxt işlənməzdi.

Sual: Əgər Əhli-beyt(əleyhimussalam) yalnız qeyd olunan seçilmiş şəxslədirsə, onda sair məsum imamlar (əleyhimus-səlam), Əhli-beytdən sayılmır və "Təthir" ayəsi onlara şamil olmur?

Cavab: Bu sualın cavabı imamların (əleyhimussalam) kəlamlarından sezilir.

Peyğəmbərdən (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) belə nəql olunub: **"Bu ayə beş nəfərin: Mənim, Əlinin, Fatimənin, Həsənin və Hüseynin barəsindədir."**⁶² Yaxud, bu ayə nazil olandan sonra Həzrət Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) buyurdu: **"Bu əbanın altındakılar mənim Əhli-beytimdir."**⁶³

Peyğəmbərdən nəql olunan bu iki hədis "Təthir" ayəsində ünvan olunmuş Əhli-beytin beş nəfərə həsr olunmasını göstərir. İmam Sadiq (əleyhissalam) da bu sözləri təsdiqləyir. İbni Kəsinin verdiyi suala İmam Sadiq (əleyhissalam) belə cavab vermişdir: **"Bu ayə Peyğəmbər ʿ, Əmirəl-möminin Əli (əleyhissalam), Fatimə (əleyha salam), Həsən (əleyhissalam) və Hüseyn (əleyhissalam) barəsində nazil olmuşdur və Əhli-beyt(əleyhimussalam) məhz bu beş nəfərdir."** Amma Quranın "ulul-ərham" adı ilə tanınan aşağıdakı ayəsi:

وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ

"Təthir" ayəsini sair İmamlara şamil etmişdir.⁶⁴

Bəli, bu ayə göstərir ki, "Təthir" ayəsi sair imamları da paklıq feyzindən məhrum etməmişdir, onlar da bu mərhəmətdən bəhrələnmişlər.

İmam Sadiq (əleyhissalam)-ın buyurduğuna görə, "Təthir" ayəsi təklikdə beş nəfərdən başqasına şamil deyildir. Amma Əhli-beyt(əleyhimussalam)

⁶²"Nurus-səqəleyn" təfsiri, 4-cü cild, səh.277 (Əbu Səid Xudridən nəqlən)

⁶³Yenə orada, səh.276

⁶⁴"Nurus-səqəleyn" təfsiri, 4-cü cild, səh.273

kəlməsi qeydsiz-şərtsiz deyildiyinə görə İmam Sadiq (əleyhissalam) "ulul-ərham" ayəsinə istinad edib buyurur ki, Allahın xas inayətləri "Təthir" ayəsinin təvili (yozumu) və "ulul-ərham" ayəsinin məhfumu ilə bizə də şamil olmuş, nəticədə biz də hər növ aludəliklərdən paklanmışıq. Buna əsasən, Əhli-beyt(əleyhimussalam) əbanın altına yığışan beş nəfərdir, bu ilahi lütfün sair imamlara şamil olmasını isə o biri ayə (ulul-ərham ayəsi) isbat edir.

Başqa sözlə, "Təthir" ayəsi sair imamlara da şamildir, amma bu, birbaşa "Təthir" ayəsinin səbəbi ilə deyil, onu şərh edən ikinci ayənin səbəbilədir.

Sual: Əgər "Təthir" ayəsindəki ilahi lütf sair imamlara (birbaşa olaraq) şamil deyilsə, onda nə üçün bəzi rəvayətlərdə onlar öz fəzilətlərini "Təthir" ayəsinə istinadən deyirlər?

Cavab: Bu cür rəvayətlər iki qismdir: Birinci qismdə Həzrəti Əmirəl-möminin, İmam Həsən və İmam Hüseyn (əleyhissalam) öz fəzilətlərini isbat etmək üçün bu ayəyə istinad etmişlər. Bu qism rəvayətlər birinci sualın cavabında deyilənlərlə ziddiyyət təşkil etmir, çünki bu ayə məhz onların bərasində nazil olmuşdur.

İkincisi isə sair məsum imamların bu ayəyə istinad etdiklərini göstərən rəvayətlərdir bu qisimdən olan iki rəvayəti qeyd edirik:

a) İmam Zeynül-abidin (əleyhissalam) şamlı bir kişiye buyurdu: "Əhzab" surəsində bizim haqqımızı görmüsənmi? Kişi "yox"-deyə, cavab verdi, İmam (əleyhissalam) buyurdu: "Yox (yanılırsan), "Təthir" ayəsi bizim üçün xas bir haqq sübut edir."⁶⁵

⁶⁵"Nurus-səqəleyn" təfsiri, 4-cü cild, səh.271

b) Hələbi İmam Sadiq (əleyhissalam)-dan bu ayənin təfsirində belə nəql etmişdir:

يَعْنِي الْأَيُّمَةَ مَنْ وَلَا يَتِيهِمْ مَنْ دَخَلَ فِيهَا دَخَلَ فِي بَيْتِ النَّبِيِّ

"Təthir ayəsi, imamlara nəzər yetirir və onların vilayət (möminlər üzərində tam ixtiyar sahibi olmaq) haqqını çatdırır. Hər kəs onların rəhbərliyi altında olsa, özünü nübüvvət evinin məxsus şəxsləri cərgəsində qərar vermişdir."⁶⁶

İmam Sadiq (əleyhissalam)-ın buyurduğu kəlamın xülasəsi budur ki, imamlara tabe olmaq onlara qovuşmağa və onlarla bir olmağa səbəb olur. Belə ki, "İbrahim" surəsinin 38-ci ayəsində buyurulur:

فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي ...

"Hər kəs mənə tabe olsa, həqiqətən o, məndəndir."

Həmçinin Peyğəmbəri Əkrəm (səlləllahu əleyhi və əlihi və səlləm) buyurur: **"Salman biz Əhli-beytdəndir."** Hansı ki, o, həqiqi mənada Əhli-beytdən deyildi.

Deməli, imamların rəhbərliyini qəbul etmək onlarla bir olmaq və nübüvvət Əhli-beyti sırasına daxil olmaq deməkdir. Amma "Təthir" ayəsinin əhatə dairəsini genişləndirən və onun bütün imamlara şamil olmasını göstərən iki rəvayət Əhli-beyt(əleyhimussalam) ünvanını imamlara şamil etdirmək məqamında deyil, əksinə, onlarda məqsəd budur ki, "Təthir" ayəsi onların da vilayət hüquqlarını, üstünlük və fəzilətlərini isbat edir. Bəlkə də bu, "ulul-ərham" ayəsinə istinadən isbat olunur. Həmçinin Peyğəmbər Əhli-beytinin 5 nəfərə şamil olmasını göstərən hədisləri və sair

⁶⁶"Nurus-səqəleyn" təfsiri, 4-cü cild, səh.273

imamlardan nəql olunan hədisləri əqli yolla elə mənalandırmaq olar ki, aralarında ziddiyyət olmasın.

Əgər yalnız ixtisasi yönünü nəzərə alsaq, deməliyə ki, İbni Kəsirin İmam Sadiq (əleyhissalam)-dan nəql etdiyi rəvayətin bu iki dəstə rəvayətlə (zahirdə ixtilafı olmasına baxmayaraq) bir yerə yığılmasına (aralarında ziddiyyət və ixtilaf olmadan mənalandırılmasına) şahiddir. Belə ki, "Təthir" ayəsinin beş nəfərə həsr olunmasını göstərən rəvayətlərlə bu ayənin dəlalət əhatəsini genişləndirən rəvayət barəsində demək lazımdır ki, ikinci qism birinci qismin təvilidir, nəticədə sair imamlar da Əhli-beytə daxil olur.

Beləliklə, Peyğəmbər Əhli-beytinin beş nəfərdə həsr olunmasını göstərən hədislərlə bu ayənin sair imamlara da şamil olmasını göstərən hədisləri mülahizə etməklə, həmçinin imamların özlərinin fəzilətlərini isbat etmək üçün bu ayəyə istinad etmələrini, bu ayənin "ulul-ərham" ayəsi ilə təvil olunmasını nəzərə almaqla hökm edib deyə bilərik ki, Əhli-beyt(əleyhimussalam) kəlməsi "Ali-əba" və "Əshabi-kisa" kəlmələri kimi beş nəfərə xüsusanıb, eyni zamanda ilahi lütf sair imamlara da şamil olub. Yəni "Təthir" ayəsi sair imamların da məqamlarının əzəmətli, uca və müqəddəs olduqlarını göstərir.

Əgər biz, "Əhli-beyt(əleyhimussalam) kəlməsi tarix boyu Ümmü Sələmənin evində əba altına yığışan şəxslərin xüsusi ünvanı sayılmış, qeyd olunan münasibətlərlə, xüsusilə imamların sözlərində (onlar "biz ayənin təvil olunduğu şəxslərik" deyə buyurmuşlar) sair imamlara da şamil olan bir ünvana çevrilmişdir"-desək sözüümüzün doğruluğunda heç bir şübhə yeri

qalmaz. Belə ki, bu ləqəb qoymanın əsərləri bir çox rəvayətlərdə görünməkdədir ki, bəzi ravilər onlara bu ünvanla xitab etmişlər.

Bundan əlavə, "Əhli-beyt" ünvanı iki cəhətdən mülahizə olunmalıdır:

1. "Təthir" ayəsinin nazil olması münasibəti ilə bu cəhətdən Əhli-beyt(əleyhimussalam) yalnız əba altında olanlara aiddir

2. Ona həml (istinad) edilən hökm (yəni hər növ aludəliyin onlardan uzaqlaşdırılıb, onların pak-pakizə qərar verilməsi, müqəddəsliyi) mülahizə olunmaqla. İkinci nəzərdə "Təthir" ayəsinin məfhumunda sair imamlar əba altındakı beş nəflərlə əsla fərqlənmir və onlar da Əhli-beytdəndir.

Başqa sözlə desək, "Əhli-beyt" kəlməsi öz-özlüyündə Rəsuli Əkrəm (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in ən yaxın adamlarının şəxsiyyətində o qədər də rol oynamır. Burada mühüm şey "Təthir" ayəsinin bu ali məqamlı insanlara verdiyi fəzilətlərdir. Qeyd olunduğu kimi, sair imamlar da labüd olaraq bu fəzilətlərdə şərikdirlər. Əhli-beyt kəlməsi üstün bir aləmdən söz açdığı üçün bu fəzilətlərə malik olanların hamısı Əhli-beytdən sayılır. Bəlkə də buna görə Peyğəmbəri Əkrəm (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) "**Salman biz Əhli-beytdəndir**"-deyə buyurmuşdur. Əslində isə Salmanın məqamı İmam Sadiqin yüksək məqamı ilə əsla müqayisə oluna bilməz!

ƏSƏRLƏRDƏ BİR SEYR

Qeyd olundu ki, Əhli-beyt kəlməsi yalnız "Təthir" ayəsi nazil olduqdan sonra məşhurlaşdı və ondan əvvəllər Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alihi və

səlləm) -in və Əmirəl-möminin Əli (əleyhissalam)-in kəlamlarında görünməmişdi.

Bəli, Həzrət Peyğəmbərin mübarək dilində "əhlu beyti" kəlməsi çox gəlmişdir, amma Əhlül-beyt kəlməsi o Həzrətin bərəkətli ömrünün son çağlarında və "Təthir" ayəsinin nazil olmasından sonra onun mübarək dilindən eşidilmişdir. Bunun özü göstərir ki, Əhli-beyt kəlməsi "Təthir" ayəsinin nazil olmasından sonra rəvac tapmışdır, zamanın keçməsi ilə yavaş-yavaş sair məsum imamlar da bu kəlməni işlətmişlər.

Əmirəl-möminin Əli (əleyhissalam) "Nəhcül-bəlağə"də bu kəlməni dörd dəfə işlətmişdir:

1. Həzrət Əli (əleyhissalam) 92-ci xütbədə Bəni-üməyyənin fitnələri və onların mənfur rəhbərlərinin rüsvayçı əməlləri barədə buyurur:

نَحْنُ أَهْلُ الْبَيْتِ مِنْهَا بِمَنْجَاةٍ وَ لَسْنَا فِيهَا بِدُعَاةٍ

"Biz" Əhli-beyt o fitnədə məxfi olacağıq və o vaxt artıq aşkarda dəvət və təbliğ edə bilməyəcəyik."

2. Həzrət 118-ci xütbədə buyurur:

وَ عِنْدَنَا أَهْلُ الْبَيْتِ أَنْوَابُ الْحِكْمِ وَ ضِيَاءُ الْأَمْرِ

"Elm, mərifət və hikmət qapıları, aşkar nicat yolları yalnız biz Əhli-beytin yanındadır."

3. 225-ci xütbədə, gecə ikən o Həzrətə gətirilən töhfə barəsində buyurur:

أَصِلَّةٌ أَمْ زَكَاةٌ أَمْ صَدَقَةٌ فَذَلِكَ مُحَرَّمٌ عَلَيْنَا أَهْلُ الْبَيْتِ

"Bu hədiyyədir, yoxsa zəkat və ya sədəqədir? Bunlar biz Əhli-beytə haramdır!"

4 İmam (əleyhissalam) 108-ci hikmətli kəlamında buyurur:

مَنْ أَحَبَّنَا أَهْلُ الْبَيْتِ فَلَيْسَتْ عِدَّةٌ لِلْفَقْرِ جِلْبَابًا

"Hər kəs biz Əhli-beyti sevsə, fəqir (yalnız Allaha ehtiyacı) olmaq üçün hazırlaşmalıdır."

İmam Həsən (əleyhissalam) xilafətə çatanda bir xütbədə buyurdu:

وَأَنَا مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ الَّذِينَ أَدَّاهَبَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرَّجْسَ

"Mən o Əhli-beytdənəm ki, Allah onları hər növ aludəlikdən, çirkinlikdən təmizləmişdir."⁶⁷

İmam Hüseyin (əleyhissalam) Məkkədə bir xitabədə buyurdu:

رَضَا اللَّهُ رِضَانًا أَهْلَ الْبَيْتِ

"Allahın razılığı biz Əhli-beytin razılığıdır."⁶⁸

Amma, Peyğəmbəri Əkrəm (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -ə gəldikdə isə, Ənəs ibni Malikin etdiyi rəvayətə görə o Həzrət "Təthir" ayəsinin nazil olduğu vaxt, altı ay ərzində hər gün səhər namaza gedəndə Fatimənin qapısında dayanıb uca səslə deyirdi:

الصَّلَاةُ يَا أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ...

"Namaza! Ey Əhli-beyt, Allahın iradəsi bu olub ki, siz Əhli-beytdən hər növ çirkinliyi aparıb, sizi pak-kakizə qərar versin."⁶⁹

Qeyd olunanlar "Təthir" ayəsinin nazil olmasından sonra Əhli-beyt kəlməsinin əba altında bir yerə yığışanların barəsində işlənməsini göstərir. Kəlamın bəyan tərzindən görünür ki, bu kəlmə yalnız o ailəyə məxsus olmuşdur.

⁶⁷"Qamusür-rical", 6-cı cild, səh.20

⁶⁸"Lühuf", səh.53

⁶⁹"Təfsiri-ibni Kəsir", 3-cü cild, səh.483 və əvvəldə qeyd olunan sair mötəbər mənbələr.

Amma bu ayənin nazil olmasından öncə həmin kəlmənin Peyğəmbər, yaxud Əliyyibni Əbitalib (əleyhiməssalam)-ın kəlamında gəlməsini iddia etmək olmaz.

Nəticə alırıq: Əhli-beyt kəlməsi həmin seçilmiş şəxslərin ləqəbidir, Ali-əba, yaxud Əshabi-Kisa ilə heç bir fərqi yoxdur.

"TƏTHİR" AYƏSİ BARƏDƏ BİR NEÇƏ SÖZ

Bura qədərki bəhslərdən "Təthir" ayəsinin ayrı-ayrı kəlmələrinin məfhumu, dəqiq və incə mətləblərdən bir qrupu, Əhli-beyt ünvanının tarix boyu keçdiyi yol müəyyənləşdi və aydın oldu ki, bu ayə Əhli-beytə məxsusdur və onlar da elə əbanın altına yığışanlardır. Sair imamlar da digər bir inayətlə bu ilahi nemətə nail olmuşlar. Yəni ayənin şəni-nüzulu Həzrət Peyğəmbər, İmam Əli, Fatimə, Həsən və Hüseyin (əleyhimussalam)-dır.

Haqq-Taalanın təkvini iradəsi də bu olmuşdur ki, Əhli-beyt ilə aludəliklərin arasında sonsuzluğa qədər fasilə salsın. Allahın Rəsulunun ən yaxın və seçilmiş adamlarına şamil olan bu böyük mərhəmət və tövfiq Allaha xalis ibadət və bəndəçilik, eləcə də Peyğəmbərə sədaqətli itaət nəticəsində nəsib olmuşdur.

İndi bu ayəni məcmu halında araşdıraraq onun Əhli-beytə və sair imamlara nə kimi nemət verdiyini bəyan edirik.

Allah-Taalanın əzəli iradəsi məsum imamlarla günah və aludəlik arasında sonsuzluğa qədər fasilə salmaq, onları son dərəcə paklaşdırmaq olmuşdur. Bu ilahi lütf və mərhəmət təkcə Peyğəmbəri Əkrəmə, onun əziz qızı Fatiməyə və məsum imamlara şamil olmuşdur. Allahın əzəli iradəsinin

muraddan, yəni iradə olunan şeydən ayrılması qeyri-mükün olduğundan, bu şərəfətli insanlar müşkülləri, çətinlikləri həll etmək və onların qarşısında sinə gərmək üçün hökmən böyük ruhiyyəyə, geniş qəlbə, vüsətli ruha, Quranı və ümumiyyətlə sair həqiqətləri dərk edib qavramaq üçün nurani və hər növ qara ləkələrdən pak olan qəlbə malik olmalıdırlar. Onlar uzaqqörən, Quranın, qeybi hadisələrin və dinin bütün sirlərinə tam agah olmalıdırlar.

İmamlarımız hər növ ricsdən: vəsvəsə, şəkk, kin-kudurət, paxıllıq, həsəd, cəhalət, xurafat, əzmdə və əqidədə tərəddüd və süstlükdən uzaqdırlar, bu kimi şeylər onların ruhuna və qəlbinə əsla nüfuz edə bilməz. Onların geniş və əzəmətli ruhları və şəxsiyyətləri çirkin və günah işə düşmələrinə, hətta günah barədə fikirləşmələrinə belə, mane olur. Pak və xatircəm qəbləri yalnız və yalnız Allah eşqi ilə döyünür, qəblərində zərrə qədər belə, həvayi-nəfsə yer yoxdur.

İmamların hamısı Allaha qeydsiz-şərtsiz, sözün tam mənasında təslim olan xalis bəndələrdir. Rəsuli Əkrəm (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) və İmamlar heç kəsə qarşı kin-kudurət bəsləmir onlar müsəlmanlara və cəmiyyətə qarşı son dərəcə mehribandırlar, paxıllıq və həsəddən uzaqdırlar. Başqalarına mərhəmət göstərməklə cəmiyyətin həqiqi və pak xislətli rəhbərləridir, cəmiyyətə düzgün yol göstərmək, firavan həyat qurmaq üçün heç nəyi əsirgəməzlər. Onlar öz nurani qəbləri, düzgün hidayətləri ilə, habelə Qurani-Kərimdən və vəhy məktəbindən kömək almaqla, xilqətin və Quranın sirlərinə əsaslanaraq cəmiyyəti həqiqi mənada səadətə çatdırı bilirlər.

Rəsuli Əkrəm və pak imamlar heç bir bəyana sığmayan, son dərəcə ruhi paklığa malikdirlər, paklıq və müqəddəsliyin fəvqündə dayanırlar. Belə pak xislətli, pak ruhlu insanlar cəmiyyəti də paklığa, səadətə və müqəddəsliyə sövq edirlər.

Onlar o qədər pakdırlar ki, günah aludəliklərinin ən kiçik zərrləri belə onların pak ruhlarına iz sala bilməz. Təbiidir ki, belə şərəfətli insanlar xalqları əməl və təfəkkürdə paklığa doğru aparırlar.

Allahın əzəli iradəsi bu olmuşdur ki, yalnız bu insanlar"Əhli-beyt belə bir yüksək məqama, əzəmətə, sağlam və saf nəfsə, pak qəlbə malik olub, ismət məqamında olsunlar və nurani qəlblə zinətlənsinlər ki, saf güzgü kimi bütün həqiqətləri müşahidə etsinlər, islam cəmiyyətində baş verən hadisələrdə qəlblərinə heç bir şəkk-şübhə nüfuz edə bilməsin.

Onlar dinin bütün qayda-qanunlarından, xilqətin və Quranın deyilməmiş sirlərindən agahdırlar. Yalnız onların həyatlarında heç bir məchul, müəmmalı nöqtə yoxdur, heç bir hadisə və elm onlardan məxfi deyildir. Bütün ömürləri boyu öz Qəyyum mövlaları olan Allaha xalis eşq bəsləmişlər, Onun barəsində azacıq belə şübhədə, tərəddüddə olmamışlar.

İlahi iradə əsasında yalnız Əhli-beyt günah, vəsvəsə, səhv, çirkinlikdən sonsuzluğa qədər uzaqlaşmışlar. Məhz bu uzun məsafə səbəbinə hər növ xəta və sapmadan tam mənada pakdırlar: özləri düz yoldan sapmır, cəmiyyəti də azğınlığa salmırlar. Dünya və onun aldadıcı zinətlərinə uymur, nəticədə heç kəsi qeyri-normal və süst tərbiyə etmirlər.

Qeyd olunanların hamısı şərif "Təthir" ayəsinin məfhumudur onun yalnız müəyyən şəxslərə şamil olması, ricsin isə hər növ aludəliklərdən ibarət olması, eləcə də Allahın əzəli iradəsinin bu aludəliklərin onlardan uzaq olmasını göstərməsi, habelə "və yutəhhirəkum təthira" cümləsi ilə bunun təkidləndirilməsi aydın olur.

Buradan da aydın olur ki, onlara bu xüsusi nemətlərin əta olunması, onların fəzilət və paklığın fəvqündə qərar tutmaları daha mühüm olan bir məqsədlə edilmişdir. Onları belə gözəl və pak qərar verməkdə yeganə məqsəd İslam cəmiyyətini bütün bu inayət və nemətlərdən lazımınca bəhrələndirməkdir. Buna əsasən, imamların İslam cəmiyyətində rəhbərlik məqamına təyin edilməsi üçün bu qədər müqəddimə qurulmasının səbəbi budur ki, bütün müsəlmanlar paklıqdan, geniş qəlbdən, sağlam ruhdan, əzəmətli və həqiqət görənlərdən, dərin elmdən son dərəcə istifadə edib bəhrələnsinlər. Hikmətli Allah hər hansı bir cəmiyyəti belə tərbiyə edərsə, bu, yalnız bir dəstənin xeyrinə ola bilməz Bu cür tərbiyə bütün müsəlmanların düzgün tərbiyə olunması, aramlıqda yaşaması, bədbəxtliklərdən, alçaq və rəzil xislətlərdən pak olan bir həyata çatdırılması kimi bir məqsədi güdür.

Yeni və nurani bir həyatın təməlini qurmaq üçün insanlar Əhli-beytin ismət (günahsızlıq), sonsuz bilik, ruhi qüdrət və əzəmətindən ilham alaraq həyatda səadətli olmalı, əbədi xoşbəxtliyə çatmaq üçün müvəffəqiyyət əldə etməlidirlər.

Burada "Təthir" ayəsinin Əhli-beyti kamal və camal sahibi göstərməsini nəzərə alaraq deməliyik ki, müsəlmanlar bu nemətlərdən tam

bəhrələnməlidirlər. Hikmətli Allah da məhz insanların məsləhət və mənafeyi üçün belə iradə etmişdir. Deməli, "Təthir" ayəsi Əhli-beytin rəhbərlik məqamını bəyan etmək məqsədini daşıyır. Əgər belə olmasaydı və təkcə bu seçilmiş insanlar mərhəmətə nail olduğu halda başqaları onların bərkətli vücudlarından bəhrələnməsəydi, həmçinin əsl məqsəd olan bu bəhrələnmə olmasaydı, onda bu iş Allahın hikmətli işləri ilə uyğun gəlməzdi.

Aydındır ki, "Təthir" ayəsi Əhli-beytin rəhbərliyini isbat etmək və bu məsələyə diqqət yetirmək üçün nazil olmuşdur. Əks halda bu məsələ barəsində əzəli iradənin çox da etibarı olmazdı. Burada İslamın bu mühüm və əsaslı məsələsinin daha da aydınlaşması üçün əlavə olaraq bir neçə məsələni də qeyd etməliyik:

1-Əvvəldə qeyd etdik ki, Əli (əleyhissalam) "Səqifə"də, habelə 6 nəfərlik şurada özünün xilafət və rəhbərliyə hamıdan artıq haqlı və ləyaqətli olmasını təsdiq etmək üçün "Təthir" ayəsinə istinad edirdi. İmam Həsən (əleyhissalam) da çıxış etdiyi ilk yığıncaqda özünün mütləq rəhbərliyini elan edərkən, "Təthir" ayəsinə işarə etmişdi. İmam Sadiq (əleyhissalam) da buyurur:

نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي النَّبِيِّ وَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْحَسَنِ وَ
 الْحُسَيْنِ وَ فَاطِمَةَ فَلَمَّا قَبِضَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ كَانَ أَمِيرَ
 الْمُؤْمِنِينَ ثُمَّ الْحَسَنَ ثُمَّ الْحُسَيْنَ... فَطَاعَتْهُمْ طَاعَةُ اللَّهِ وَ
 مَعْصِيَتُهُمْ مَعْصِيَةُ اللَّهِ

"Təthir ayəsi Peyğəmbər, Əli, Həsən, Hüseyn və Fatimə barəsində nazil olmuşdur. Peyğəmbərin sağlığında ümmətə rəhbərlik onun özünə məxsus idi. Onun vəfatından sonra, bu məqam Əliyə

***keçdi. Buna əsasən, camaatın bu rəhbərlərə itaət etmələri Allaha itaət etmələri onlara qarşı istaətsizlik etmələri isə Allah qarşısındakı itaətsizlik etməkdir.*"⁷⁰**

Həlbinin nəql etdiyi rəvayətə əsasən, İmam Sadiq (əleyhissalam) bu ayənin təfsirində haqq rəhbərlər olan imamların vilayət və rəhbərliyi barəsində söhbət açır.

İmam Əli, İmam Həsən və İmam Sadiq (əleyhimussalam)-ın kəlamlarından məlum olur ki, "Təthir" ayəsi rəhbərlik məqamını yalnız bu xanədana məxsus bilir və İslam ümmətinin rəhbərliyini ifadə etmək məqamındadır.

2-Əvvəldə qeyd olunduğu kimi, Peyğəmbərin zövcələrinin yaşayış tərzini bəyan edən ayə ilə "Təthir" ayəsinin məcmusu risalət xanədanının, Allah tərəfindən rəhbərliyə seçilən şəxslərin proqramını bəyan edərək, bu məsələnin əhəmiyyətini çatdırır.

İslamın həssas mövqeyi tələb edirdi ki, Peyğəmbərin zövcələri öz vəzifələrini bilsinlər və Həzrətin xüsusi adamlarının əzəmətli mövqeləri həssas şəraitdə başqalarına xatırladılsın.

Deməli, bu ayələr İslamın gələcək müqəddəratına nəzər yetirib Rəsuli Əkrəm (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) -in bütün yaxın adamlarının vəzifələrini bir yerdə bəyan edir. Belə ki, onlardan bir dəstəsi evdə qalıb, evdən çıxmamalı, ölkənin mühüm və həssas işlərinə müdaxilə etməməlidir, xas bir qrup isə İslamın bütün

⁷⁰"Nurus-səqəleyn" təfsiri, 4-cü cild, səh.273
(Əbdürrəhman ibni Kəsirdən rəvayəti).

sahələrində idarəciliyi öhdələrinə alıb, islami rəhbərlik məqamında İslam dininin, İslam ölkəsinin və müsəlmanların keşiyində dayanmalıdırlar.

Tədbirli və böyük Allah onları qəribə bir paklığa çatdırmışdır ki, İslamın adı aludə olmasın, hənif dinin rəhbərləri rüsveyçı ləkələrə məruz qalmasın, bu pak ayin ləyaqətsiz hakimlərin şəhvət bataqlığına sürüklənməsin və onlar İslamın parlaq tarixini qaraltmasınlar.

Böyük Allah onlara geniş qəlb əta etmişdir ki, pusquda duran xoşagəlməz hadisələr onlara təsir edə bilməsin və həyat çətinliklərində İslam cəmiyyətini əli bağlı şəkildə düşmənlərə təslim etməsinlər, cəmiyyətdə baş verən xoşagəlməz hadisələrdən və çətinliklərdən usanmasınlar, öz ağır məsuliyyətli vəzifələrindən imtina etməsinlər.

Böyük Allah onlara dərin elm və böyük dünyagörüş vermişdir ki, yadların sualları və düşmənlərin dəlil-sübutları qarşısında məğlub olmasınlar, müqəddəs dinin proqramlarını Quran ilə uyğunlaşdırsınlar, Quranın, vəhyin sirlərindən agahlıq əsasında insanların sərgərdan qalmaması üçün hər bir çətinliyi həll etsinlər, qeybi hadisələrdən agahlıq ilə cəmiyyətə gözəl şəkildə rəhbərlik etsinlər ki, camaat cəhalətə, nadanlığa əmin-amansızlığa düşər olmayıb yadlara uymasınlar, müsəlmanların istiqlalıyyəti əldən çıxmasın, hər gün yeni bir cəlvədə görünən həyat İslam qayda-qanunlarına yadlaşmasın, düzgün yoldan"sirati müstəqimdən azmasınlar.

Böyük Allah bu seçilmiş insanlardan bütün əxlaqi rəzilətləri uzaqlaşdırmışdır ki, cəmiyyəti fəsada və azğınçılığa sürükləməsinlər, müsəlmanların ruhiyyəsinin və İslamın kökünün sarsılmasına

səbəb olmasınlar, tamah və xudbinliyin gözqamaşdırıcı şüası sayəsində öz ehtiyaclarını və tüğyançı şəhvətlərini təmin etmək fikrində olmasınlar.

Böyük Allah onlardan hər növ ruhi xəstəlikləri, kin-küdurəti təmizləmişdir ki, günahsız insanları nahaq yerə cəzalandırmasınlar, onları aldadıcı pərdələr altında dar ağaclarında, zülm zərbələri altında məhv etməsinlər və nəhayət hər bir fərdin azad və aqılanə həyatının tələbi olan ilkin hüriyyət haqqını və fikri azadlığı onlardan almasınlar.

QEYD

Yenə də xatırladıyıq ki, bu kitabda nəzərdə tutduğumuz məsələ yalnız "Təthir" ayəsi və Peyğəmbərin zövcələri barəsində olan sair ayələrdir. Çünki bu ayələr yalnız o Həzrətin zövcələrinin vəzifələrini bəyan edir. Buna görə də onların mürtəkib olacağı çirkin əməllər onların əzabını, layiqli əməlləri isə onlara veriləcək savabı iki qat artırır. Həmçinin, 31-ci ayədə həmin məsələyə aşkar surətdə diqqət yetirilir və "ey qadınlar, bu göstərişlər sizin barənizdədir"-deyə, Həzrətin zövcələrinə buyurur ki, "لَسْنُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ" *"Siz adi qadınlar kimi deyilsiniz."*

Buna əsasən, bu kitabda xatırladılan məsələlər Peyğəmbərin zövcələri üçün xüsusi göstərişləri bəyan edir. Amma qadınların İslamın ictimai həyatında nə kimi vəzifələri öhdədar olduqlarını araşdırmağa gəldikdə isə, bu, kitabın məqsədindən xaric olan ayrıca bir məslədir.

ANALİQ MƏQAMİ

Sual: Deyirsiniz ki, "Təthir" ayəsi Allahın saleh və seçilmiş bəndələri olan beş nəfərin sərgüzəştini

bəyan edir, ayədə bəhs olunan Əhli-beyt də yalnız beş nəfərdir. Onlardan biri də Peyğəmbərin əziz qızı Fatimeyi Zəhra (əleyha salam)-dır. Həmçinin bu ayə müsəlmanlara rəhbərlik üçün Əhli-beyti hər növ aludəlikdən paklaşdırmışdır. Belə olan halda Peyğəmbərin qızı da müsəlmanlara rəhbər ola bilərməyi və İslamın gələcəyində, ölkə işlərində iştirak edə bilərməyi?

Cavab: Bu sualı verən şəxs sanki əvvəlki bəhslərə lazımi qədər diqqət yetirməmişdir. Əks halda bu sualın mənası olmazdı. Biz iddia etmirik ki, ayə bu seçilmiş şəxslərin gələcəkdə İslamın rəhbər olmasının zərurətini mütabiqi dəlalət ilə (birbaşa) çatdırır əksinə, ricsin və təthirin, həmçinin bu cür yüksək məqamlı, geniş ürəkli, pak qəlbləli şəxslərin yaranmasına dair Allahın əzəli iradəsinin mənalının, onların hər növ çirkinliklərdən, əxlaqi rəzilətlərdən uzaq olmalarının bəyan olunmasından başa düşürük ki, bu iradə (paklıq) ali və yüksək bir məqsəd olmadan bir qrupun ruhi əzəməti və paklığı üçün deyildir ki, Allahın inayəti ilə yalnız bir xas qrup pak olsun. Aydınır ki, bu iradə İslam ümmətinə inayət və mərhəmət etmək üçündür. Onlar pak olmalıdırlar ki, cəmiyyət də paklıq üzərində qurula bilsin. Onlar ayrılıqlardan, səpmələrdən uzaq olmalıdırlar ki, "Təthir" ayəsi Əhli-beytin rəhbərliyini bəyan etmək məqsədi daşırsın və Allahın iradəsi onları ali insaniyyət üfqlərinə çatdırsın.

Biz "Təthir" ayəsinin mütabiqi (birbaşa) məfhumunun Əhli-beytin imamətinin dəlillərindən olduğunu demirik ki, hər kəs o beş nəfərdən olsa, İslamın gələcəyinə rəhbərlik edə bilsin. Əksinə biz deyirik ki, bu ayənin məfhumu rəhbərlik məqamı

ilə mütənasibdir. Bu məfhum onların üzərinə müəyyən öhdəliklər qoymaq üçündür. Əks halda, bir dəstənin paklıq və müqəddəsliyi bütün müsəlmanların bu paklıqlardan bəhrələnmələri üçün olmasaydı, çox da mühüm bir mətləb olmazdı.

İndi isə bu beş nəfərdən hər birinin ruhi əzəmət və paklığının hansı bir işlə mütənasib olduğunu araşdıraraq. Jörəsən pak və fəzilətlə dolu olan bir ailənin bütün üzvləri (bu paklığın səmərəli bir nəticə verməsi üçün) hamılıqla müsəlmanların rəhbəri olmalıdırmı, yoxsa, bu ailənin məcmusu İslamın taleyində mühüm rol ifa edir, amma hər biri öz vəzifəsinə müvafiq olaraq xüsusi bir vəzifəni öhdələrinə almışlar? Bu ailə, rəhbərliyinin son çağlarını yaşayan Rəsuli Əkrəm (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) istisna olmaqla (çünki "Təthir" ayəsi Həzrətin ömrünün axırlarında nazil olmuşdu) bir ata, bir ana və iki övladdan təşkil olunmuşdurmu?

Allah bu ailəni hər növ pakizəlik, geniş qəlb və fəzilətlərdən bəhrələndirmişsə, onun üzvlərindən hər biri İslamın gələcək taleyində xüsusi bir vəzifəni ifa etməlidir. Ərin və övladların vəzifəsi tamamilə müəyyəndir: İslama rəhbərlik etmək. Onların özləri də bu şərəf ayəyə istinad edərək, bu mühüm vəzifəni xatırlatmışlar.

Amma görəsən bu İslam xanımının öhdəsindəki vəzifə nədən ibarətdir? Qeyd etdiyimiz münasibətlə deməliyik ki, ayə onun da vəzifəsini müəyyən etmişdir: Bir ailədə ata və övladlar rəhbərlik işini öhdəsinə aldıkları üçün, o xanım da fəzilət cəhətindən onlarla eyni bir səviyyədə olmalıdır. Aydınır ki, onun vəzifəsi hər şeydən artıq övladlarını İslama rəhbərlik üçün tərbiyə edib

hazırlamaq, ruhi və mənəvi cəhətdən ərinə kömək etməkdir.

Fatimə (əleyha salam) yer üzünün mələkləri və əbədiyyətə qədər insani dəyərlərdə, insaniyyətin son zirvəsində qərar tutmalı olan İslam rəhbərlərinin anasıdır. Əgər pak bir ana olmazsa, o dəyərlərin keşiyində dayanmaq çoxlu maneələrlə qarşılaşar.

Fatimə (əleyha salam) İslam rəhbərinin həyat yoldaşıdır. Əgər həyat yoldaşı fəzilət üfüyündə ərlə eyni dərəcədə olmasa, ona müxtəlif maneələr törədar. Deməli, Fatimənin paklığı və müqəddəsliyi də İslamın təməlini möhkəmlətmək və müsəlmanların sıralarının sarsılmasının qarşısını almaq üçündür.

Allahın onları yüksək məqamda qərar verməsi səbəbsiz deyildir. Hər bir insanın fəzilətlərindən biri yaxşı və layiqli ana qucağında böyüməkdir.

Pak və münəzzəh Allah iradə etmişdir ki, bu düzgün yoldakı qələbə pak bir ananın ağuşundan başlansın, onun da ağuşunu Allah Özü pak-pakizə qərar vermişdir.

Bu bəyanla ananın yüksək məqamını dərk etmək olar. Ananın varlığı, hətta Allah tərəfindən paklıqları iradə edilən isnanların belə, pak təbiətli olmasında təsirlidir. Yəni Allahın iradəsi belə olmuşdur ki, onların düzgün yoldakı qələbələri pak ananın nəzarəti altında olsun.

Qeyd olunanlardan belə nəticə almaq olar ki, "Təthir" ayəsində Allahın inayəti əbədi altında bir yerə yığışanlar içərisində hamıdan artıq şəxsən Peyğəmbərin qızına aid olmuşdur. Rəvayətlərdə də buna işarə olunması ehtimaldan uzaq deyildir. Çünki rəvayətlərin əksəriyyətində qeyd olunur ki,

əba altına yığılanların birincisi Fatimə idi. Belə ki, Rəsuli Əkrəm (səlləllahu əleyhi və alihi və səlləm) qızı Fatiməyə buyurdu ki, "ərini və Həsənlə Hüseyni də gətir."

Bəli, "Təthir" ayəsində Pərvərdigarın inayəti Əhli-beytin hamısına aiddir, məhz bu üstünlüklərin səbəbi ilə əba altında bir yerə yığılanların vəzifələrini dərk edirik.

Amma bizim onların hər birinə həvalə olunan vəzifə barəsindəki dərkimiz müxtəlifdir: Fatimənin bu məsuliyyətli işdəki vəzifəsi ərinə yaxşı həyat yoldaşı olmaq, müqəddəs hədəflərini izləməkdə ona mənəvi arxa və dayaq, öz övladlarına da layiqli və mehriban bir ana olmaqdır ki, övladlar onun pak ağuşunda ruhi fəzilətlərdən son dərəcə bəhrələnmək üçün hazırlıqları olsun, Pərvərdigarın istədiyi fəzilətlərin ən yüksək zirvəsinə çata bilsinlər.

و السَّلَامُ عَلَيَّ أُمِّ الْاِئِمَّةِ النَّقَّبَاءِ النَّجَبَاءِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ وَ
عَلَيَّ اَبِيهَا وَ بَعْلِهَا وَ بَنِيهَا

***"Salam olsun nəcib və pak İmamların anası
Fatimeyi Zəhraya, onun atasına və oğlanlarına!"***